

Å komme i havn

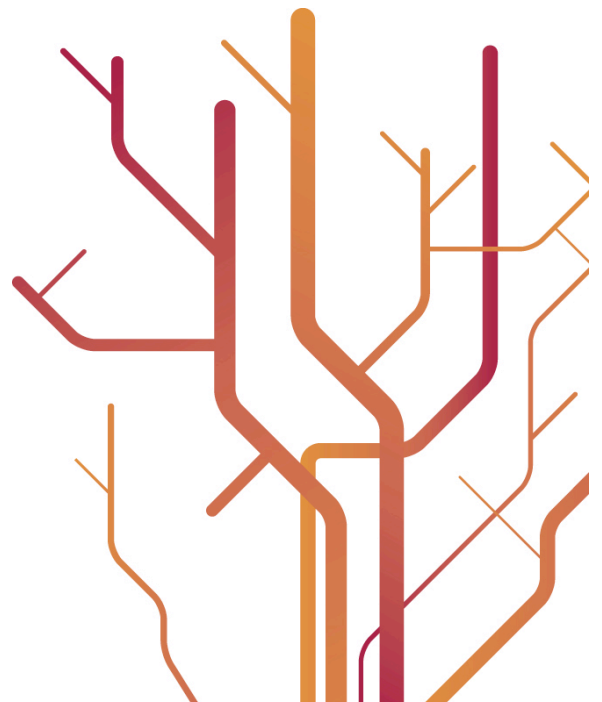
En studie av interessekonflikten og maktkampen
rundt ny havneterminal i Tromsø

Ingvild Nylund

Masteroppgave i Samfunnsplanlegging og kulturforståelse
SPL 3900

November 2012

Forord

Tilværelsen som masterstudent er nesten over, tiden er nå inne for å levere fra meg masteroppgaven. Det er mange som fortjener en takk i den forbindelse:

En stor takk til alle dere som stilte opp som informanter, uten dere ville denne oppgaven ikke vært mulig. Samtlige har bidratt med viktig informasjon til min studie. Jeg takker for stor imøtekommenhet og for å ha få brukt av deres tid.

Takk også til veileder Torill Nyseth for konstruktive tilbakemeldinger og en stødig veiledning gjennom hele prosessen.

Mine to medstudenter Rahma og Maja fortjener en takk for to fine studieår sammen. Takk også til andre gode studentkollegaer på lesehuset.

Takk til familien min som har bidratt på sin måte underveis.

Jeg takker Miljøverndepartementet for stipend i forbindelse med min masteroppgave.

Og takk til alle dere andre som direkte eller indirekte har hjulpet meg på veien.

Tromsø, november 2012.

Innhold:

Kapittel 1: Introduksjon – tematikk og forskningsområde

1.1 Innledning	1
1.2 Bakgrunn for valg av tema	2
1.3 Introduksjon av Prostneset og terminalplanene	3
1.4 Analytisk tilnærming	6
1.5 Oversikt over videre framstilling	6

Kapittel 2: Historien om Prostneset

2.1 Innledning	9
2.2 Byen vokser fram	9
2.3 Kirka midt i sentrum	10
2.4 Byen utvikler seg	11
2.5 Prostneset i dag	12
2.6 Behovet for en havneterminal	13
2.7 Hvordan skal Prostneset se ut?	14
2.8 Plan 1517 - Konsekvensutredning for Prostneset	16
2.8.1 Alternativ 1A	16
2.8.2 Alternativ 1B	17
2.8.3 Alternativ 1C	18
2.8.4 Cruiseterminalen	19
2.9 Konsekvensutredning for kulturmiljø	19
2.10 Antatt innvirkning på kulturmiljøet	20
2.11 Historikk og nybygg	22
2.12 Plan 1718 – Kaiutvidelse	22
2.13 Innsigelsen stopper byggestart	23
2.14 Mekling og brudd	25

Kapittel 3: Teoretisk grunnlag

3.1 Innledning	27
3.2 Sosialkonstruktivismen	27
3.3 Diskursanalysen	28
3.4 Diskursanalysens helhetstanke	29
3.5 Tre retninger i diskursanalysen	29
3.5.1 Diskursteori	30
3.5.2 Kritisk diskursanalyse	30
3.5.3 Diskurspsykologi	31
3.6 Maktperspektivet	33
3.6.1 Maktforståelse i diskursteori og diskurspsykologi	34
3.7 Et kritisk blikk på diskursanalysen	34
3.8 Innbyggernes mulighet for deltakelse	35
3.9 Forskerens rolle i en diskursanalyse	36
3.10 Et casestudie	37

Kapittel 4: Feltarbeid og metodisk innfallsvinkel

4.1 Innledning	39
4.2 Tilnærming til metodevalg	39
4.3 Datainnsamling	39
4.4 Valg av informanter	40
4.5 Valg av intervjuform	44

4.6 Gjennomføring av intervjuene	45
4.7 Etterarbeid av intervjuene	46
4.8 Dokumenter og tekst som kildemateriale	47
4.9 Ethiske perspektiver	48
4.10 Feltarbeid i egen kultur	48

Kapittel 5: Kampen om Prostneset

5.1 Innledning	51
5.2 Behovet for en terminal	51
5.3 Havneterminal, og litt til?	53
5.4 Å skape et nytt byrom	55
5.5 Kjøpesentertrusselen mot sentrum	57
5.6 Behovet for det ikke-havnerelaterte	58
5.7 Viktigheten av å kunne se sundet	61
5.8 Riksantikvarens byggestopp	63
5.9 Kampen om legitimiteten	64

Kapittel 6: Makt og medvirkning

6.1 Innledning	67
6.2 Konfliktens faser	67
6.3 Maktrelasjonene i fase 2 og 3	68
6.4 Folkelig protest - Fase 2	69
6.4.1 Aksjon Prostneset	69
6.4.2 Gyldigheten av underskriftskampanjen	71
6.4.3 Medvirkning og økonomi	73
6.4.4 Forholdet mellom folkelig initiativ og offentlige aktører	74
6.5 Innsigelsesfasen - Fase 3	77
6.5.1 Uenighet rundt Riksantikvarens innsigelse	77
6.5.2 Hva er motstand?	79
6.6 På vei mot en løsning - Fase 4	81
6.7 Makt som konstituerer verden	82

Kapittel 7: Avslutning

7.1 Innledning	85
7.2 Debatten om havneterminalen	85
7.3 Oppsummering av funn	86
7.4 Forholdet mellom aktørene	88
7.5 Refleksjon rundt innsigelsen	89
7.6 Andre mulige tilnæringsmåter	90
7.7 Et alternativt medvirkningsforslag	91
7.8 Forslag til videre forskning	92
7.9 Kommer vi i havn?	92

Litteraturliste	94
-----------------------	----

Vedlegg 1 - 7: Intervjuguider	98
-------------------------------------	----

Vedlegg 8: Informantskriv	107
---------------------------------	-----

Kapittel 1: Introduksjon - tematikk og forskningsområde

1.1 Innledning

”Det er ikke flere lys, det er ikke flere stoler, ei heller bord. Rederimerket til gode gamle TFDS¹ er å finne på veggen utendørs (...) Det skal visstnok bygges ut på Prostneset, men det blir vel ikke før neste olympiade, midt på 20-tallet!”

Leserinnlegget disse linjene er hentet fra sto på trykk i avisa Nordlys januar 2009. Utdraget symboliserer hvordan passasjerer som skal med hurtigbåt fra Tromsø opplever venteromsfasilitetene byen har å by på, og det faktum at den lenge planlagte havneterminalen lar vente på seg. De aller fleste ønsker en terminal velkommen, likevel har en langvarig konflikt gjort sitt til at byggearbeidet ikke kommer i gang.

I mai 2011 var det bråstopp igjen. Riksantikvaren varslet innsigelse, og byggestart for den vedtatte nye havneterminalen ble igjen utsatt på ubestemt tid. Å få bygget en passasjerterminal i byen har vært diskutert siden slutten av 90-tallet, men ble for alvor et tema i den offentlige debatten da første utkast til terminal ble presentert våren 2003. Utbyggingsplanene har gjennomgått endringer underveis, og har vært gjenstand for stor diskusjon, uenighet og mye engasjement i flere år. Både byens befolkning og de folkevalgte i kommunestyret har engasjert seg. Aktører på regionalt og nasjonalt plan har også vært involvert i prosessen. Debatten rundt utbygginga dreier seg først og fremst om volum og høyde på terminalområdet bygninger, og har dermed visse likhetstrekk til debatter som tidligere har funnet sted i byen. Tromsø er en by i sterk vekst, og det at byen utvikler seg og bygges ut er en naturlig konsekvens av dette. Spesielt etter at fortetningspolitikken ble vedtatt på 90-tallet har flere større byggeprosjekter i sentrum vært gjenstand for debatt. Slik jeg ser det oppstår debattene hovedsakelig i skjæringspunktet mellom behovet for ny bebyggelse og ønske om bevaring av det allerede eksisterende bybildet. Spesielt høy blir temperaturen når det gjelder byggeprosjekter i strandsonen. Ulike aktører kjemper for retten til å definere hvordan byen skal se ut framover, men aktørene har hver sine posisjoner og derfor ulik tilgang til ressurser for å få gjennomslag for sitt syn.

¹ Troms Fylkes Dampskibsselskap. Nå en del av Hurtigruten ASA.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Da jeg skulle velge tema for min masteroppgave bestemte jeg meg relativt raskt for å studere en utbyggingssak med tematisk utgangspunkt som presentert ovenfor. Jeg ønsket å finne ut hvilke verdier som ligger til grunn når slike debatter oppstår. Hovedsakelig ville jeg finne en slik sak i min egen hjemby Tromsø. Jeg hadde allerede merket meg de relativt hyppige debattene i byen, og mente det kunne være interessant å fordype seg i en konflikt på et sted jeg allerede kjente til. I en by med kontinuerlig og stor utbyggingsaktivitet, og flere store prosjekter under planlegging, var det mye å velge mellom. Jeg fant det mest interessant å se nærmere på utbyggingsplanene for et nytt havneterminalområde på Prostneset, og konflikten som utspant seg i kjølvannet av denne.

En av grunnene til at jeg valgte å studere nettopp denne saken var at jeg mente å se likhetstrekk til tidligere konflikter som har oppstått i forbindelse med utbygginger i byen de siste tiårene. Terminalsaken dreier seg om en større utbygging i strandsonen, og vil kunne medføre redusert sikt ut mot sundet og innseilinga til byen. Disse elementene har også vært sentrale i tidligere debatter, og brakt med seg folkelig engasjement og tidvis harde konflikter. Da jeg startet mitt arbeid med denne studien var debatten allerede godt i gang også i forhold til havneterminalen. Men samtidig er hver enkelt sak spesiell. Konflikten om utbygging på Prostneset er enestående, og interessant også i kraft av seg selv, ikke først og fremst som et eksempel blant mange. Et av elementene som tidlig kom fram i denne saken er den generelt store enigheten om behovet for en terminal. I utgangspunktet et ikke kontroversielt og konfliktfylt tema, men som likevel har utløst en av byens største utbyggingskonflikter i nyere tid. Havneterminalen er planlagt bygd omtrent midt i sentrum av Tromsø, og vil derfor uavhengig av endelig utforming prege bybildet og byens innbyggere i mange tiår framover. Konflikten handler dermed, slik jeg ser det, ikke utelukkende om vekst eller bevaring. På et underliggende plan handler konflikten også om hvem som skal definere framtiden til dette byrommet.

I tillegg til det overnevnte, var det enda et aspekt ved denne saken som talte for mitt valg. Da tiden var inne for å sette tema for oppgaven lå det an til at bygging av ny terminal ville bli vedtatt i løpet av få måneder. Dermed så det ut til at jeg i løpet av relativt kort tid ville kunne fordype meg i en fortsatt aktuell, men avsluttet prosess. Det skulle vise seg å ikke stemme. Konflikten og uenigheten i saken forlenget stadig prosessen. Til å begynne med fryktet jeg at det å skrive om en prosess som fortsatt pågikk ville by på problemer.

Men ganske raskt oppdaget jeg at dette ikke preget arbeidet i negativ grad. Det at saken har pågått kontinuerlig samtidig med mitt masterarbeid har tvert imot gjort sitt til at jeg har opplevd terminalsaken som stadig aktuell og interessant, nettopp fordi den har utviklet seg underveis. Dermed har jeg også vært nødt til å ha øyne og ører åpne for ny informasjon underveis for å holde meg oppdatert. Riksantikvarens innsigelse og den påfølgende prosessen førte dessuten til at saken gikk videre oppover i plansystemet. Slik fikk jeg dermed fordype meg i en sak som strekker seg ut over den lokale prosessen, der de fleste plansaker endelig avgjøres. I et forskningsarbeid som dette må det likevel settes stopp for datainnsamling et sted, selv om prosessen fortsatt pågår. For meg var dette januar 2012. På det tidspunktet lå saken til behandling i Miljøverndepartementet, og der ligger den fortsatt pr. november 2012.

1.3 Introduksjon av Prostneset og terminalplanene

Planprosessen om utbygging av terminal på Prostneset har gått over flere runder. Det første utkastet kom i 2003, men dette utkastet ble senere skrinlagt. I 2009 la kommunen fram tre nye alternativ til utbygging. Alle disse alternativene er konsekvensutredet, og alle tar utgangspunkt i det opprinnelige utkastet. Jeg har valgt å konsentrere meg om perioden fra 2009 og framover. Men ettersom alt henger sammen kommer jeg delvis inn på perioden før dette også.

Prostneset ligger omtrent midt i Tromsø sentrum, og er allerede i dag et trafikkknutepunkt i byen. Både distriktsbusser og hurtigbåter slipper passasjerer av og på nettopp her. To ganger i døgnet ligger også Hurtigruten til kai med sine turister fra inn- og utland. Spesielt i sommerhalvåret besøkes området også av en del utenlandske cruiseskip. Et par minutters gange fra Prostneset ligger byens hovedgate, Storgata. Prostneset er i dag i liten grad utbygd, men flere større bygninger omkranser området. Flere av disse byggene utgjør mer eller mindre sentrale deler av konflikten omkring utbyggingen av området. Illustrasjonene på side 4 og 5 er ment som en oversikt over Prostneset og omgivelsene rundt, både med og uten havneterminal. Figur 1.1 viser området slik Tromsø kommune har vedtatt utbyggingen, det såkalte alternativ 1B. Figur 1.2 viser i stor grad det jeg i studien kaller ”dagens situasjon” eller ”nå-situasjon”. Dette tilsvarer konsekvensutredningas null-alternativ, Prostnesets utseende før en utbygging. Den vedtatte kaiutvidelsen er her tegnet inn, men er ikke en del av nå-situasjonen. Plassering av båtene gir likevel et omtrentlig bilde av hvor kaia gikk tidligere.

Figur 1.1 - Prostneset med vedtatte alternativ 1B:

(Illustrasjon hentet fra Plan 1517. Oppmerking og nummerering er mine)

Forklaring, Figur 1.1:

1 - Terminalbygg

2 - Bygg A

3 - Bygg B

4 - Bygg C

5 - Roald Amundsens plass

6 - Quality Hotel Saga (Saga hotell)

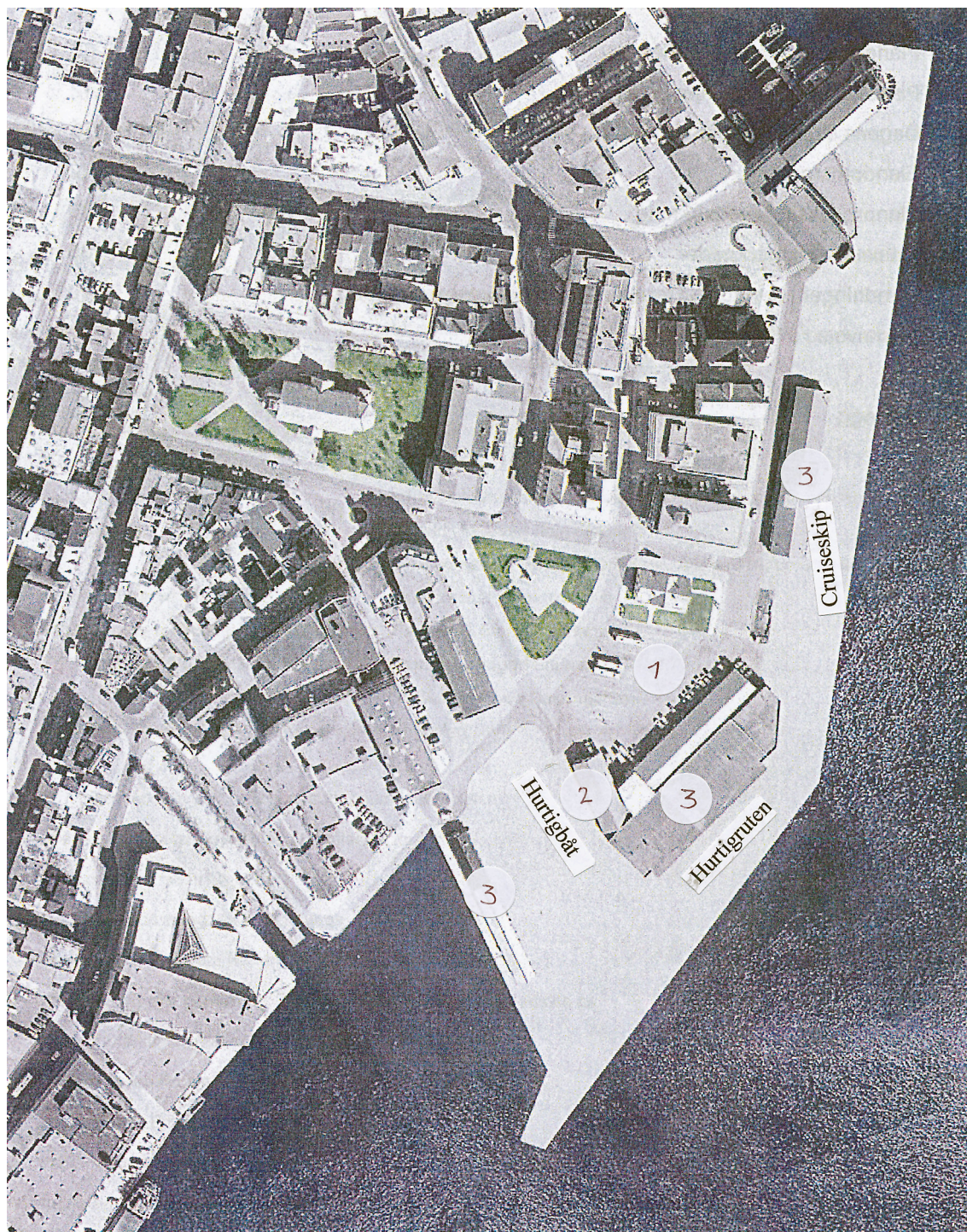
7 - Tromsø Domkirke

8 - Telebygget

9 - Nord-Norsk kunstmuseum

10 - Havnebygget

Figur 1.2 - Prostneset med "Dagens situasjon". Utvidelse av kaia er tegnet inn:

(Illustrasjon hentet fra Plan 1517. Oppmerking og nummerering er mine)

Forklaring, Figur 1.2:

- 1 - Oppstillingsplass for buss
- 2 - Venterom
- 3 - Diverse kaiskur

Bygninger og øvrig som i Figur 1.1, 5-10.

1.4 Analytisk tilnærming

Jeg har i denne studien ønsket å se nærmere på hvem som har sentrale roller i prosessen rundt utbyggingsvedtaket, og hvordan de argumenterer i forhold til sitt syn på saken. Argumentasjonen underbygger hvorvidt de mener en utbygging av denne størrelsen er nødvendig eller ikke. Jeg vil også se på hvilke muligheter de ulike aktørene har for å kunne påvirke prosessen. Med andre ord, hvem har makt i planprosessen? Med bakgrunn i dette har problemstillingen blitt formulert som følgende:

Hvordan utspiller kampen om byrommet seg rundt en planprosess?

Å studere argumentasjon er å studere bruken av språket. Aktører oppfatter virkeligheten ulikt, og argumenterer språklig ut fra sitt syn. I diskursanalysen heter det at tilgangen til virkeligheten går gjennom språket (Jørgensen og Phillips, 1999). En diskursanalytisk tilnærming er derfor egnet til å gjøre en analyse av argumentasjonen som benyttes i konflikten. I tillegg til å se på selve argumentene vil jeg også se på maktrelasjonene i terminalsaken. Dette inkluderer de ulike aktørenes mulighet for medvirkning. Makt er i følge diskursanalysen ikke nødvendigvis noe undertrykkende (Jørgensen og Phillips, 1999). Den kan også være produktiv, en positiv mulighetsbetingelse for det sosiale. Makt medvirker til å produsere den sosiale omverden, og definerer aktørenes forhold til hverandre. Slik medvirker makten som ligger i systemet til at de ulike aktørene vet hvor de står i forhold til hverandre. I studien bruker jeg delvis begrepene ”forkjempere” og ”motstandere” om de ulike aktørene. Disse begrepene er noe upresise, ettersom ingen av aktørene motsetter seg byggingen av en havneterminal. Likevel har jeg enkelte steder valgt å bruke disse begrepene, for å markere et skille mellom de to hovedgruppene jeg deler aktørene inn i.

1.5 Oversikt over videre framstilling

I innledningskapitlet er sak og bakgrunn for studien presentert i korte trekk. Mye av dette vil bli presentert nærmere i de øvrige kapitlene.

I kapittel to vil jeg presentere Tromsø som by. Hovedsakelig konsentrerer jeg meg om forhold rundt området Prostneset. Jeg starter med et historisk perspektiv for å vise bakgrunnen for hvorfor en utbygging av dette området skaper konflikt. Videre presenterer jeg i dette kapitlet saksgangen i prosessen rundt ny havneterminal. Jeg presenterer

arkitektkonkurransen, og juryens begrunnelse for valg av vinnerutkast til nytt terminalområde. Utkastet ble senere omarbeidet til tre ulike alternativer. Disse blir i kapittel to grundig presentert, da særlig med vekt på hvilken konsekvens de ulike alternativene vil ha i forhold til kulturlandskapet.

Kapittel tre presenterer teoretisk og analytisk rammeverk for studien. Jeg bygger studien hovedsakelig på diskursanalysen. Jeg vektlegger i presentasjonen av teori diskursanalysens syn på språk og makt. I et diskursanalytisk arbeid er det vanlig å benytte elementer fra flere retninger (Jørgensen og Phillips, 1999). Jeg presenterer de tre retningene jeg bygger min studie på.

I kapittel fire presenteres og begrunnes mine metodologiske valg og forskningsmetoder. Jeg beskriver hva jeg har lagt vekt på i min utvelgelse av informanter og øvrig kildemateriale. Jeg viser også hvordan jeg har gått fram for å samle inn tilstrekkelig data for å kunne gjennomføre studien og reflekterer over forskerens etiske rolle i en studie som dette.

I kapittel fem og seks presenterer jeg funn i min studie. Kapittel fem konsentrerer seg om argumentasjonen de ulike aktørene har benyttet i konflikten. Jeg viser at aktørene grovt sett kan deles inn i to grupper, men at det likevel er nyanser innad i begge gruppene. I kapittel seks ser jeg på hvilke faser jeg mener konflikten kan deles inn i, og går nærmere inn i maktfordelingen i to av disse fasene. Her presenterer jeg også hvilke aktører som har vært mest framtrepende i de ulike fasene. Jeg ser på hvilken mulighet aktørene har for å utøve makt for å kunne påvirke sakens utfall. Her har jeg konsentrert meg om to aktører som motsetter seg den vedtatte utbyggingen av alternativ 1B. Jeg viser at de to aktørene har svært ulik tilgang til ressurser for å kunne påvirke sakens videre gang.

Kapittel syv gir en oppsummering av mine funn. Å studere ”kampen om byrommet” kan gjøres på flere måter. Jeg presenterer derfor alternative teoretiske tilnærminger, og forslag til eventuell videre forskning.

Kapittel 2: Historien om Prostneset

2.1 Innledning

Tromsø er i dag med sine rundt 70.000 innbyggere Nord-Norges største by. Byen er et regionsenter med en betydelig offentlig sektor. Store institusjoner, som sykehuset og universitetet, sysselsetter flere tusen mennesker. Men alt har en begynnelse, Tromsø har vokst fram gjennom flere hundre år. Tromsø feiret i 1994 sitt 200-årsjubileum som by. I dette kapitlet presenteres byens historikk, først og fremst konsentrert til området Prostneset. Videre presenterer jeg behovet for en terminal. Jeg presenterer selve konflikten og plansaken som konflikten dreier seg om. I størst grad er mitt fokus på perioden fra 2009, da *Plan 1517 Reguleringsplan for Prostneset med konsekvensutredning*, kalt Plan 1517, ble lagt fram. Men det er naturlig og nødvendig også å se på perioden før dette for å gi et mest mulig helhetlig bilde. Jeg presenterer Plan 1517, med vekt på de tre alternativene for terminal målt opp mot hensynet til kulturminner. Plan 1517 finnes i to liknende, men ulike utgaver. Jeg har tatt utgangspunkt i utgaven som ble lagt ut til offentlig ettersyn våren 2011. Det har gjennom media blitt presentert ulike utgaver av hvor mange antall kvadratmeter terminalområdet størrelse egentlig skal være, noe som kan virke forvirrende. Jeg forholder meg i studien konsekvent til antall kvadratmeter som oppgitt i Plan 1517.

2.2 Byen vokser fram

I Håkon Håkonssons saga, fra 1200-tallet, kan man lese at *Han (Kong Håkon) lot gjøre en kirke nord i Trums, og kristnet hele det kirkesognet* (Ytreberg, 1946:55). Med all sannsynlighet beskriver sitatet den kirken som ble utgangspunktet for Prostnesets funksjon som kirkested. Sagaen er også det tidligste kjente, skriftlige materiale der Troms-navnet er brukt. Kirken ble i utgangspunktet trolig lagt til Prostneset av strategiske grunner. På Skansen, et område litt nord for Prostneset, lå et festningsverk der man hadde god oversikt over innseilingen til sundet, og hadde gode muligheter for å stanse fiender før de kom for nært. I en urolig tid, der blant annet hedninger presset på fra øst, var det viktig for misjonærene å ha en tryggest mulig base som utgangspunkt for misjonering i distriktene rundt. Ennå i dag er sammenhengen mellom kirken og sundet synlig og forståelig, på grunn av at den visuelle og fysiske kontakten fortsatt eksisterer (Riksantikvarens NB-rapport, Tromsø, s.2).

Med kirkestedet fulgte også annen bebyggelse, mest kirkestuer til overnatting for tilreisende kirkegjengere (Ytreberg, 1946). I 1789 ble den til da svært aktive, men like fullt ulovlige pomorhandelen, handelen med Russland, legalisert (Riksantikvarens NB-rapport, Tromsø). Legaliseringen førte til at handelen økte ytterligere, og med den økende handelen kom også behovet for flere tollsteder for å sikre statens økonomiske interesser. Heller ikke på denne tiden foregikk byplanlegging i Tromsø uten debatt. Den lange diskusjonen om hvorvidt byen skulle legges på selve Tromsøya eller på fastlandssida gjorde sitt til at Tromsø fikk sin bystatus først i 1794, fem år etter de to andre nyetablerte byene i Nord-Norge, Hammerfest og Vardø. Selv med bystatus var det ikke mye som minnet om en by i Tromsø til å begynne med. Først flere år etter bystatusen ble det noen utbygging å snakke om, men allerede i 1788 var den første byplanen utarbeidet (Andersen, 1994; Riksantikvarens NB-rapport, Tromsø). Planen fulgte datidens klassiske idealer med rette gater og vinkelrette kvartaler. Denne gateinndelingen er fortsatt gjeldende i den eldste delen av sentrum, og omtales gjerne som ”Empirebyen Tromsø”. Kirken bidro konkret til etablering av et bysentrum ved å gi fra seg en god del landareal til utbyggingsformål (Andersen, 1994). Selve kirka og prestegården forble inntil videre i kirkens eie.

Etter hvert som byen vokste seg større ble det behov for enda mer areal enn det kirka hadde gitt fra seg. Dette gjaldt blant annet for kaiområdet på Prostneset. Handelsfolk ønsket i 1832 å bygge flere pakkhus i området nedenfor prestegården, den lå omtrent der Telebygget ligger i dag (Andersen, 1994). Ulik oppfatning av hvor grensen mellom bygrunn og prestegårdsgrunn gikk, utløste en konflikt om retten til å bygge. Handelsfolket ville gjerne bygge, mens presten på sin side argumenterte hardt for at prestegården ikke skulle miste utsikten til Tromsøsundet. I 1842 fikk byen kontroll også over kirkens eiendom, men for handelsfolket forble det likevel med drømmen om nye pakkhus. Bystyret besluttet å bevare Prostneset som en åpen allmenning, og tillot dermed ikke bygging av flere pakkhus på området. Dette var delvis for å fortsatt gi rom for båtfolk som skulle inn til kirkehelg. Vel så viktig var imidlertid argumentet om at åpne plasser i byen kan hindre spredning av brann.

2.3 Kirka midt i sentrum

Den opprinnelige middelalderkirka er borte for lengst. Flere andre kirker har senere stått på omtrent samme sted som den opprinnelige, blant annet kirka som i dag er Elverhøy

Kirke og nå er flyttet ut av sentrum (Andersen, 1994). Denne kirka ble flyttet i 1861 for å gjøre plass til en ny kirke midt i byen, kirka vi i dag kjenner som Tromsø Domkirke. Domkirka er interessant i seg selv, og ikke bare på grunn av sin historiske plassering. Kirka er tegnet av den kjente arkitekten Christian Grosch (www.kirken.tromsø.no). Den er bygget i laftet tømmer, og er en kirke i nygotisk stil. Kirka er listeført av Riksantikvaren, det innebærer blant annet at Riksantikvaren behandler kirken som fredet. Dette har også Tromsø kommune sluttet seg til, i følge Plan 1517.

2.4 Byen utvikler seg

I 1922 utlyste Tromsø by en byplankonkurranse, der tre utvalgte deltakere fikk være med (Tjelmeland, 1996). Oppgaven var å lage den beste by- og havneplanen. I konkurransen ble det skissert en del føringer basert på den tids moderne prinsipper for byplanlegging, og arkitektene fikk flere kriterier å forholde seg til i konkurransen. Blant disse var at industrien skulle samles nord i byen, åpne plasser skulle bevares og nye boliger skulle ha egne utearealer og ligge adskilt fra industriområdene.

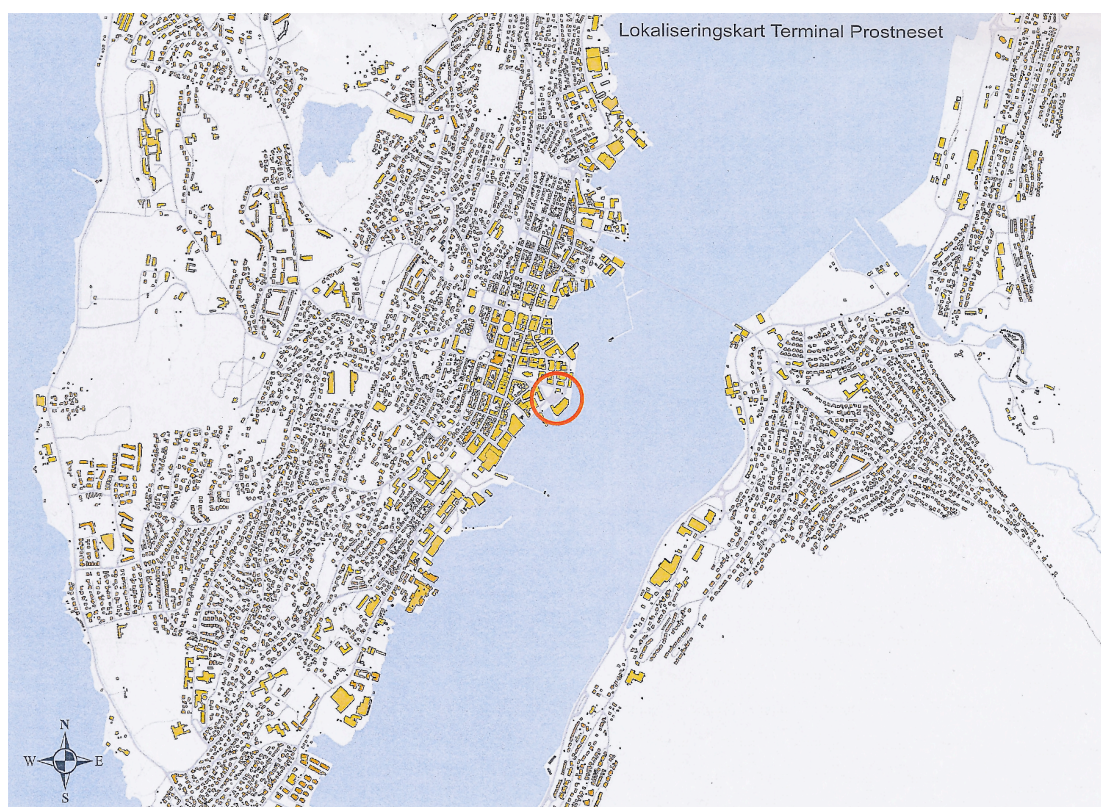
Vinner av konkurransen ble Sverre Pettersen, professor i byplanlegging ved daværende Norsk Teknisk Høgskole (Tjelmeland, 1996). Han vant med sitt planutkast ”Jompa paa jagt efter ulven”. Nå var det modernismens planidealer som gjaldt, og den strenge kvartalstenkningen måtte vike (Riksantikvarens NB-rapport, Tromsø). Det ville uansett ha vært vanskelig å fortsette den strenge empiriske formen i byens mer kupertede områder. En bearbejdet plan av Pettersens utkast ble vedtatt av kommunen i 1928, men denne planen ble aldri godkjent i departementet, blant annet med utgangspunkt i en etter hvert anstrengt kommuneøkonomi (Tjelmeland, 1996).

Trass i manglende godkjenning fikk vinnerutkastet en viss innflytelse på byens utvikling da det ble hentet fram igjen etter andre verdenskrig (Tjelmeland, 1996). Da den nye planen for byen ble presentert, utløste den debatt. Debatten dreide seg i stor grad om hvordan man skulle forholde seg til allerede eksisterende bebyggelse, med utgangspunkt i behovet for en modernisering. Et av konfliktpunktene gjaldt det planlagte Telebygget, som senere også skulle bli en del av debatten omkring havneterminalen. Å bygge Telebygget ville føre til innsnevring av kirkeparken, og stenge av for en stor del av sikten fra Domkirka ned til havna (Tjelmeland, 1996). Dette ble brukt som argumenter mot en oppføring av dette bygget akkurat her. Argumentene fikk ikke gjennomslag og

Telebygget ble oppført. Begrunnelsen for bygging var at byen relativt raskt trengte å få på plass en telegraf. Det gjaldt å sikre arbeidsplassene som kunne tilføres byen, før eventuelt andre byer eller tettsteder rakk å utvikle seg til et naturlig sentrum for denne nye teknologien. Men bestemmelsen var i følge Tjelmeland (1996) også av ideologisk art, der det gamle måtte vike for det moderne. Da Bondeungdomslaget noen år senere skulle bygge sitt Saga Hotell, like sør for Telebygget, ble det debatt igjen. Denne gangen endte det med at hjørnet på hotellbygningen måtte kuttet mot Kirkegata, slik at området fikk et noe åpnere uttrykk.

2.5 Prostneset i dag

Stedet der folk fra distriktene tidligere dro båtene på land når de skulle til kirka, er fortsatt et viktig sted for ferdsel til og fra byen. Men de små, private båtene er i stor grad byttet ut med større farkoster. I tillegg har byen vokst, og Prostneset er nå en del av et mer komplekst bybilde, der det ligger nærmest midt i sentrum av Tromsø by:

(Figur 2.1: Prostnesets plassering i byen. Illustrasjon hentet fra Tromsø kommune, vedlegg til Plan 1517)

På Prostneset ligger i dag en oppstillingsplass for turist- og distriktsbussene. Når det nærmer seg avgangstid for disse bussene domineres stedet tidvis av et yrende liv. Det

samme gjelder når hurtigbåtene som daglig legger til ved kaia litt lengre sør på samme området kommer og går. En stor del av passasjerene på både busser og hurtigbåter er pasienter som skal til og fra Universitetssykehuset Nord-Norge, som ligger lengre nord på Tromsøya. Båt- og busstrafikken er slik indirekte en viktig faktor for at regionens helsetilbud skal kunne fungere. Hurtigruten har hatt fast plass ved kaia i årtier, og også en del cruisebåter legger til her. Det kan bli trangt om plassen når flere hundre turister skal ut av Hurtigruten eller cruiseskip samtidig.

Med sin funksjon som stoppested for både båter og busser er Prostneset det første møte med Tromsø by for mange turister. Et møte som ikke nødvendigvis gir det beste førsteinntrykket. Lenge har Prostneset vært dominert av en stor parkeringsplass og diverse lagerskur langs kaia. Det er få fasiliteter eller opplevelser å finne her. Tidligere var det en enkel kafé med kiosk på området, men denne forsvant for flere år siden. Venteromsfasilitetene for turister og andre reisende har slik lenge vært marginale. Både Troms fylkeskommune, som har ansvar for hurtigbåtene, og Tromsø Havn har lenge ønsket å kunne tilby gode og mer moderne fasiliteter til de reisende. Det er også en generelt stor enighet om at Prostneset har et stort u-utnyttet potensiale som et attraktivt byrom også for byens egen befolkning.

2.6 Behovet for en havneterminal

Midt på 1990-tallet startet første fase i det konkrete arbeidet med å få bygd en terminal på Prostneset, et arbeid som ble initiert av Tromsø Havn. I 1996 gjorde Tromsø kommune første vedtak om å bygge en havneterminal i Tromsø sentrum, lokalisert til Prostneset. Forutsetningen for utbyggingen var en utfylling i sjøen slik at kaiarealet kunne utvides (Plan 1517). Kunngjøring av oppstart ble annonsert i november 2000. Kommunen sluttet seg til to hovedmålsetninger skissert i prosjektet, gjengitt i Plan 1517 (s.14):

- *Å utforme et effektivt og bærekraftig trafikknutepunkt som tilbyr effektiv kommunikasjon for de reisende.*
- *Å utvikle Prostneset som et attraktivt sentrumsområde, i godt samspill med omgivelsene, og med funksjoner også for ikke-reisende.*

2.7 Hvordan skal Prostneset se ut?

I år 2002 utlyste Tromsø Havn og samarbeidspartnere en internasjonal, todelt arkitektkonkurranse (Plan 1517). Del 1 besto av: *Passasjerterminalen med tilleggsfunksjoner, det omkringliggende urbane landskap og studier av tilstøtende sjølandskap* (Norske arkitektkonkurranser 375, april 2003). Herunder også et kongressenter. Del 2 var en idékonkurranse for et planlagt nytt hotell på et tilstøtende kvartal til havneterminalen.

Utlysningen av konkurransen la opp til en stor endring av Prostneset. Den utlyste arkitektkonkurransen oppsummeres slik:

”Passasjerterminalens program inneholder mange utfordringer. Prosjektet skal både løse forholdet mellom flere typer trafikk og fotgjengere samtidig som byrom skal reformuleres og skapes – på en tomt sentralt mellom byen og sjøen. Hurtigruta skal fortsatt være en attraksjon. Prosjektet skal knytte tre ulike terminalfunksjoner sammen, være effektivt trafikkknutepunkt og by på opplevelser (...)

Totalt lanseres et romprogram på 23.000 m², men samtidig åpnes det for mulig masse utover dette i sjølandskapet. Konkurransen søker etter alternative strategier, helt nye tanker – og kan synes pågående i sin jakt etter nye tomter. Arkitektene utfordres til å gi et svar eller korrigere denne arealambisjonen.

Oppgaven som her introduseres i grenselinjen mellom by og vann, utfordrer arkitektene til å utforske urbane og arkitektoniske konsepter – med mulige dramatiske effekter på byens profil og program. Byen ønsker noe nytt og et eksempel til etterfølgelse. Stedet, og byens meninger om stedet, vil måtte utfordres – prosjektet vil inngå i en åpen debatt om dagens situasjon og om byen som skal komme”.

(Norske arkitektkonkurranser 375, 2003:2).

Allerede i utlysningen av konkurransen, før en eneste skisse er tegnet, kommenteres altså at de nye planene for Prostneset er så omfattende at de med stor sannsynlighet vil utløse debatt og skape reaksjoner. Ved å skrive dette så direkte inn i teksten, er initiativtakerne tydelig på at de ønsker en større endring av Prostneset, samtidig som de synliggjør at de ønsker en eventuell meningsutveksling velkommen.

Til sammen kom det inn seks bidrag til konkurransen. I slutten av mars 2003 kunne en stolt jury presentere deres enstemmige vinner av konkurransen (Norske arkitektkonkurranser 375, april 2003). Arkitektkontoret Space Group gikk av med seieren med sitt bidrag ”135,7M”, og juryen begrunner valg av vinner med at:

”Prosjektet antyder en ny strategi for videre utvikling av Tromsøs sjøtomter samtidig som prosjektet framstår som et objekt av betydning og med visuell kraft – som en ”Chinese Lantern”. De ulike transportmidlenes og byens behov løses på en elegant og uanstrengt måte. Tilbudet av nye rom, romforløp og nye funksjoner vil tilføre byens befolkning den attraksjonen som programmet etterspør.

(Norske arkitektkonkurranser 375, april 2003:3).

I følge en artikkel som sto på trykk i avisa Nordlys 2.april samme år er terminalen utformet ut fra en antakelse om at Tromsøs innbyggere okkuperer det offentlige landskapet med en individuell tilnærming, spontant og uformelt (Sønvisen, 2003). Arkitekten fra Space Group forklarer i artikkelen at *”Vi vil få byen nærmere vannet, og de reisende rett inn i byen”*.

Vinnerutkastets svar på del 2 i konkurransen, nytt hotell på tilstøtende tomt, ble senere skrinlagt og arbeidet videre dreier seg derfor kun om konkurransens del 1, selve terminalområdet. Terminalutbyggingen alene ble anslått til å koste i overkant av 300 millioner kroner (Seljeseth, 2005). Omtrent 100 millioner av beløpet var foreslått finansiert av Troms fylkeskommune. Men dette skulle etter hvert vise seg å være mer enn fylkeskommunen kunne godta. Daværende fylkesråd foreslo i stedet et beløp på 30 millioner, og begrunnet dette med bevilgningene som allerede var gitt i forbindelse med terminalutbygging i de to andre byene i fylket: *”Vi skal bygge terminal på Finnsnes og i Harstad for rundt 15 millioner. Da kan en sum rundt det dobbelte være riktig i Tromsø”* (Fylkesråd sitert i Seljeseth, 2005). Senere ble det signalisert at Fylkeskommunen kunne strekke seg til et beløp rundt 50 millioner (Seljeseth, 2005). Disse opprinnelige byggeplanene for Prostneset ble stoppet av Fylkesmannen etter en vedtaksfeil i kommunen (Plan 1517). Saken ble etter dette videre konsekvensutredet, og oppstart av planarbeidet ble varslet på nytt.

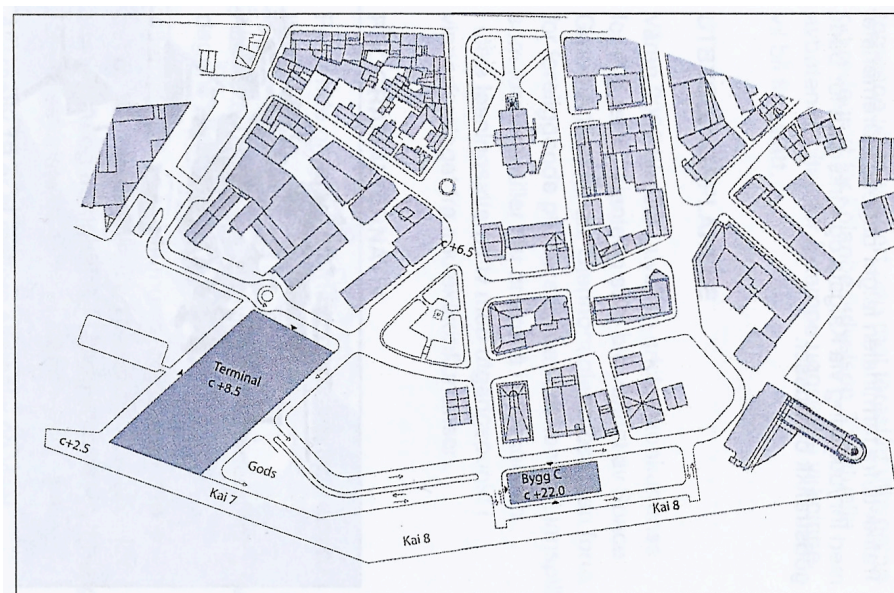
2.8 Plan 1517 - Konsekvensutredning for Prostneset

Konsekvensutredningen introduserer tre ulike forslag til terminal, i tillegg til et nullalternativ som beskriver dagens situasjon. Alle de tre nye alternativene er bearbejdede utgaver av Space Groups opprinnelige vinnerutkast (Plan 1517).

2.8.1 Alternativ 1A

Dette alternativet til havneterminal er det minste av de tre utredete alternativene, både i areal og høyde. Alternativ 1A inneholder forslag til terminalbygg, men har i motsetning til de to øvrige alternativene ingen bygg tiltenkt utleie, eller kjørerampe opp til terminalbygningen.

Alternativ 1A (Figur 2.2):

(Kart hentet fra Plan 1517. Kartet er snudd 90° i forhold til figur 1.1)

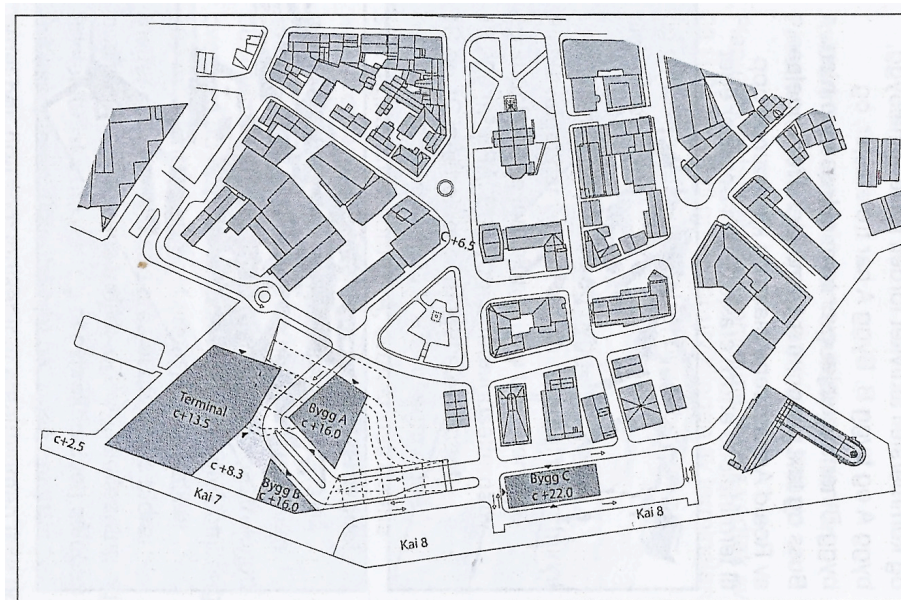
Alternativ 1A	Areal, m ²	Høyde, kote+m	Tilleggsopplysninger
-Terminal (Inkl. tilhørende kontor- og driftsareal)	5200	C+8.5	Alternativet inneholder hurtigbåt- og hurtigruteterminal, inkludert kontor- og driftsarealer. Buss og taxi kan ankomme terminalen ved at Roald Amundsens plass forlenges, mens godstrafikken ledes inn via Kirkegata.
-Åpent, overbygget areal utendørs	200		
Totalareal, 1A	5400 ekskl. bygg C		

Terminalbygget er på én etasje, og samtlige driftsarealer er dermed naturlig samlet på ett plan. Inn- og utkjøring til terminalen er på bakkeplan. Dette alternativet inneholder alle nødvendige fasiliteter tilhørende en moderne og fullverdig havneterminal, men lite utover det. I følge saksbehandleren i kommunen var det tvil om alternativ 1A skulle godkjennes som et reelt alternativ i konsekvensutredninga. Dette fordi utbygger mente at alternativ 1A ikke ville la seg gjennomføre i praksis.

2.8.2 Alternativ 1B

Dette er det såkalte mellomalternativet i utredninga. Alternativet var i følge saksbehandleren i kommunen allerede ved konsekvensutredningas begynnelse utpekt som kommunens hovedalternativ.

Alternativ 1B (Figur 2.3):

(Kart hentet fra Plan 1517. Kartet er snudd 90° i forhold til figur 1.1)

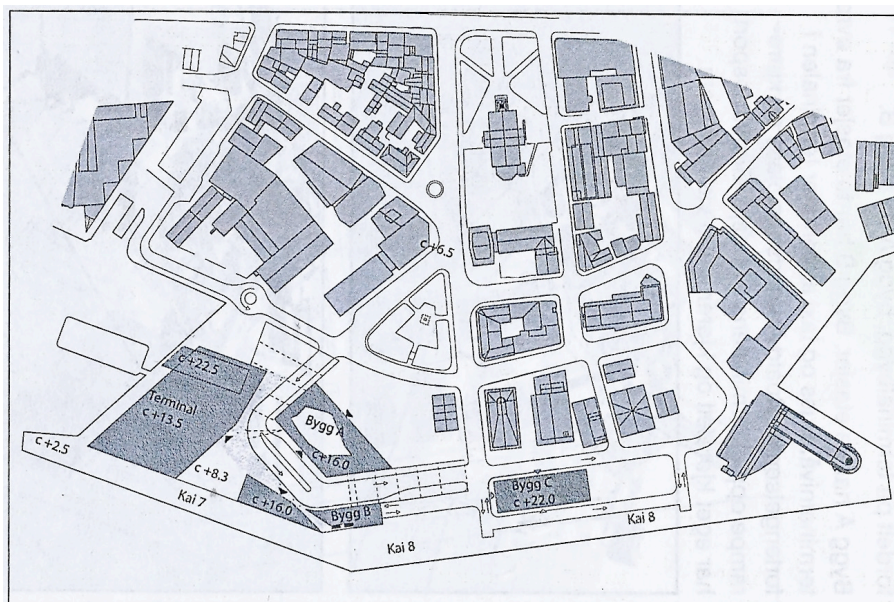
Alternativ 1B	Areal, m ²	Høyde, kote+m	Tilleggsopplysninger
-Terminal (Inkl. tilhørende kontor- og driftsareal)	7850	C+13,5	Generelt, 1B: I tillegg til terminalbygg finnes også to bygg tiltenkt kommersiell virksomhet. Kjørerampe på bygg B opp til terminalens 2.etasje.
-Bygg A	2800	C+16	
-Bygg B	1000	C+16	
-Åpent overbygget utendørs areal	3500		
Totalareal, 1B	15 150 eksl. bygg C		

Terminalbygget i dette alternativet er to etasjer høyt. De to bygningene som er tiltenkt kommersielle formål ligger like nord for terminalbygningen. Bygg A er på tre etasjer. Bygg B har to etasjer over terminalens øvre plan, og er også utstyrt med en kjørerampe som leder inn til selve terminalbygningen. I motsetning til alternativ 1A inneholder dette alternativet også fasiliteter utover rene terminalfasiliteter. I tillegg til bygningene i terminalområdet inneholder dette alternativet også et parkområde ment for allmenn bruk.

2.8.3 Alternativ 1C

Dette er konsekvensutredningas største alternativ, målt i antall kvadratmeter, og er også det alternativet som ligger nærmest opp mot det opprinnelige vinnerutkastet fra arkitektkonkurransen.

Alternativ 1C (Figur 2.4):

(Kart hentet fra Plan 1517. Kartet er snudd 90° i forhold til figur 1.1)

Alternativ 1C	Areal, m ²	Høyde, kote+m	Tilleggsopplysninger
-Terminal (Inkl. tilhørende kontor- og driftsareal, samt utleiekontorer)	9000	C+13,5	Generelt om 1C: Kulturell- og kommersiell aktivitet i terminalbygg, bygg A og bygg B. Bygg A er på tre etasjer. Bygg B har to etasjer over terminalens øvre plan. Buss og taxi ankommer via kjørerampe på bygg B opp til terminalens 2.etasje.

- Bygg A	3200	C+16	
-Bygg B	1500	C+16	
- Åpent, overbygget areal utendørs	3500		
Totalareal, 1C	16 900 eksl. bygg C		(Totalareal ekskl bygg C, er i Plan 1517 oppgitt til 16 900m ² Dersom man legger sammen de øvrige oppgitte tall gir dette et samlet areal på 17 200 m ²)

I alternativ 1C består terminalbygget av to deler. Hoveddelen har to etasjer, og tilbygget fire etasjer. Bygg A består også i dette alternativet av tre etasjer, men er større i antall kvadratmeter enn i alternativ 1B . Også bygg B er større enn i øvrige alternativ.

2.8.4 Cruiseterminalen

Bygg C, Cruiseterminal	Areal, m² 4500	Høyde C+22	Cruiseterminal med hotell, 5 etasjer.
-------------------------------	-------------------------------------	----------------------	---------------------------------------

Høyde og areal for terminalen som skal betjene cruisetrafikken er identisk i alle alternativene, og er derfor samlet i eget punkt i denne framstillinga. Plassert like nedfor dagens havnebygg skal denne terminalen betjene rundt 70% av cruisetrafikken som kommer til Tromsø hvert år, i følge Plan 1517. Det betyr at omtrent 50 000 passasjerer skal gå i land midt i sentrum. Øvrig cruisetrafikk skal fortsatt betjenes fra terminalen i Breivika.

2.9 Konsekvensutredning for kulturmiljø

Konsekvensutredninga tar for seg flere faktorer i forbindelse med en utbygging, jeg ser her nærmere på utredninga om konsekvenser for kulturlandskapet.

De ulike alternativene til ny terminal er i forhold til kulturlandskap utredet opp mot ni ulike punkter:

- *Kirkestedet med listeført Domkirke, automatisk fredet middelalderkirkegård og kirkebakke.*
- *Sikt fra kirkestedets (med domkirken, middelalderkirkegården og kirkebakken) ulike ståsteder ut mot sundet og det store landskapsrommet i forhold til plassering og høyde på ny bebyggelse.*
- *Omgivelsenes estetiske karakter.*
- *De verneverdige bygningene Kirkegata 2 og Arnesenbrygga.*

- *Den visuelle kontakten mellom Arnesenbrygga og Holmboebryggene og sundet.*
- *Kunstmuseumsbygningens (Sjøgt. 1) betydning ved Roald Amundsens plass og forhold til evt. ny bebyggelse.*
- *Bevaring av kaiskurene.*
- *Forholdet til den gamle bryggestrukturen.*
- *Synliggjøring av den gamle Dampskipskaia i stein.*

(Plan 1517:63)

I forhold til overnevnte punkter konsentrerer jeg meg først og fremst om de to første, som angår kirkestedet, ettersom disse punktene som danner kjernen i konflikten. I konsekvensutredninga slås det fast at et nytt terminalanlegg vil endre dagens forhold mellom kirkested og Prostneset (Plan 1517). Samtidig vektlegges fredningsvedtaket i området. Utredninga hevder at flere kulturminner anses å være i god fysisk stand, men at de har mistet sin naturlige kontakt med havet fordi sjøkanten er flyttet noen titalls meter lengre ut i forhold til det den var da Prostneset hadde funksjon som kirkebakke. Et av kulturminnene dette gjelder er nettopp den gamle kirkebakken, nå nedre del av Roald Amundsens plass, som ligger relativt langt fra dagens kaikant. Konsekvensutredninga vektlegger at kirkestedet, Domkirka, middelalderkirkegården og kirkebakken alle har stor nasjonal verdi. Roald Amundsens plass, og tilstøtende gater, båndlegges med begrunnelse i kulturminnelovens §4 om automatisk fredede kulturminner (Plan 1517).

2.10 Antatt innvirkning på kulturmiljøet

Alle de tre alternativene som presenteres i planen anses å ha en positiv innvirkning i forhold til kirkestedet og fredet område (Plan 1517). Men graderingen av hvor stort den positive konsekvensen av en utbygging vil bli, er noe ulik i de tre alternativene. De tre ulike alternativene er utredet i forhold til blant annet kirkestedet i Plan 1517s delutredning om kulturmiljø:

Alternativ 1A anses å utgjøre en stor positiv konsekvens:

”Alternativet vil bedre omgivelsene til kulturmiljøet og styrke den kulturhistoriske verdien av kirkestedet (...) Den middelalderiske topografien kan tydeliggjøres ved markeringer i dagens overflate for eksempel av strandlinja. Kaiområdet vil fortsatt

preges av logistikkvirksomhet og transport, men oppstrammingen av arealbruken vil gi et mer bymessig preg og større ro omkring kirkebakken enn i dag. Den fysiske utformingen av forholdet mellom Kirkeparken og kirkebakken bør vies oppmerksomhet.”

(Plan 1517 - Delutredning kulturmiljø:35)

En mer ryddig utforming av de trafikale forholdene trekkes fram som en positiv effekt av utbygginga, det vil gi mer ro rundt kirkestedet og bedre tilknytning til byen for øvrig. Alternativ 1B antas i delutredninga for kulturmiljø å ha en middels positiv konsekvens for kirkestedet:

”Alternativet vil åpne opp omkring fredningsområdet og innebære bebyggelse som blir mer framtrødende i forhold til kulturmiljøet. Samlet sett vurderes alternativet å bidra til langt mer verdige omgivelser til kirkestedet og å ikke komme i konflikt med den kulturhistoriske verdien av det fredete området (...)”

(Plan 1517 - Delutredning kulturmiljø:36)

Utover dette fremheves også her, i likhet med alternativ 1A, at den middelalderiske topografien kan tydeliggjøres, og det oppfordres til å være oppmerksom på den fysiske utformingen omkring kirkebakken og Kirkeparken. Men det gjøres også rede for at denne utbyggingen visuelt vil være noe fremtrødende i landskapet, selv om den ikke fysisk berører noen av de fredede områdene.

Også i forhold til alternativ 1C vektlegges muligheten for å markere tidligere topografi, samt en oppfordring til å legge vekt på sammenheng mellom Kirkeparken og kirkebakken. Men i forhold til kulturmiljø utgjør alternativ 1C likevel den minste positive konsekvensen, av de tre alternativene:

”Alternativet vil delvis åpne opp omkring fredningsområdet og innebærer bebyggelse som blir mer framtrødende i forhold til kulturmiljøet. Samlet sett vurderes alternativet å bidra til langt mer verdige omgivelser til kirkestedet, men ny bebyggelse med fasade mot kirkebakken kan oppleves for dominant og virke negativt på opplevelsen av deler av det fredete området.”

(Plan 1517, Delutredning kulturmiljø:36)

Det kommer her frem at dette alternativet kan oppleves som for massivt i forhold til omgivelsene, noe som igjen gjør at opplevelsen av de fredede områdene kan forringes.

2.11 Historikk og nybygg

Da alle alternativene, i tillegg til nullalternativet, var ferdig utredet valgte kommunestyret som antatt å gå inn for et planforslag basert på alternativ 1B, fortsatt kalt alternativ 1B (Saksframlegg, Tromsø kommune, datert 25.05.2011). I redegjørelsen for dette valget heter det at terminalen vil bli et nytt og markert innslag på Prostneset.

Plan 1517 vektlegger at det er viktig å balansere den nye utbyggingen opp mot historiske hensyn, fredninger og allerede eksisterende bygg. Med bakgrunn i konklusjonene fra konsekvensutredninga er blant annet høyden redusert i forhold til det opprinnelige forslaget (Saksframlegg, Tromsø kommune, datert 25.05.2011). Ettersom Prostneset allerede i århundrer har vært et viktig anløpssted fra havet er det å lokalisere terminalen dit i seg selv en måte å opprettholde Prostnesets historiske identitet. Det vektlegges å ta hensyn til kulturhistorisk verdifulle bygninger og byrom, inkludert siktlinjer (Plan 1517).

Samtidig er intensjonen at de nye byggene skal bli en naturlig del av Prostneset, og at de skal bidra til å knytte havnefronten og byen bak tettere sammen. Dette ønskes gjort gjennom blant annet å bedre adkomsten til området og tilby byens befolkning et funksjonelt mangfold i området, som parker og kaféer. I dag blir Prostneset relativt ofte beskrevet som et ”dødt” område, et sted det ikke er naturlig å oppsøke med unntak av når man skal reise ut av byen, eller eventuelt hente noen som kommer til byen. En forbedring av tilbud og tilgjengelighet kan ses på som tilsvar til kommunens krav om at en utbygging av området ikke bare skal gagne de reisende, men også komme byens befolkning til gode.

Et enstemmig styre i Tromsø Havn vedtok også å gå inn for dette alternativet (Vik, 2010). De mente dermed å ha imøtekommet en del av protestene, ettersom det med dette alternativet oppnår åpnere siktlinjer. Samtidig bevares idéen om et velfungerende byrom.

2.12 Plan 1718 - Kaiutvidelse

Da det viste seg at arbeidet med ny plan for utbygging av Prostneset dro ut i tid, ønsket Tromsø Kommune og Tromsø Havn å skille ut utvidelsen av kaiarealet som egen plan.

Kaiutvidelsen var opprinnelig lagt inn som en del av hele utbyggingsplanen, men ble skilt ut som en egen plan, Plan 1718, i 2009. En pålagt opprenskning av havneområdet var planlagt gjort samtidig med byggearbeidet. Kaiutvidelsen ble skilt ut som egen plan for å ikke miste tilgang til tildelte RDA-midler² som kom med en tidsfrist, i følge havnedirektøren. Til planforslaget kom det inn en del høringsuttalelser, men ingen merknader mot utvidelsen av kaia (Plan 1718). Plan 1718 ble enstemmig vedtatt i kommunestyret, men under forutsetning av at utvidelse av kaia ikke skulle legge føringer for framtidig utbyggingen av området (saksprotokoll, kommunestyret, sak 184/09). Opprenskningsarbeidet, restaurering av eksisterende kaier og utvidelsen av kaiene ble ferdigstilt høsten 2011.

2.13 Innsigelsen stopper byggestart

Da kommunestyret vedtok alternativ 1B, etter at prosessen rundt terminalutbygging hadde pågått i flere år allerede, så trolig mange fram til en snarlig byggestart. Men det kom ikke til å skje. Byggeplanene ble igjen utsatt da Riksantikvaren våren 2011 brukte sin innsigelsesrett og midlertidig stoppet hele prosjektet. Innsigelsen gjaldt hovedsakelig selve terminalbygget, bygg A, bygg B og kjørerampen opp til terminalbygget.

En av Riksantikvarens viktigste innvendinger mot denne utbyggingen, er at de mener siktsonen mellom kirkested og innseilingen til byen i for stor grad forringes.

Riksantikvaren hevder denne siktsonen har nasjonalhistorisk verdi, og skriver i innsigelsen:

”Prostneset utgjør et viktig kontaktpunkt mellom sjø og land som i stor grad har blitt opprettholdt siden middelalderen. Denne kontakten mellom sundet og kirkestedet er et viktig element i det historiske landskapsrommet. Vi anser det som svært viktig at denne kontakten bevares. En utbygging med volum som skissert i planforslaget vil medføre en barriere mellom kirkestedet og sundet som i stor grad vil forringe muligheten til å oppleve det historiske landskapet.

(...)

Bygg A og B samt kjørerampe vil ikke kunne aksepteres før utbyggingens omfang og volum er betydelig redusert. Siktsonen mellom Domkirken og Roald Amundsens plass og

² RDA står for *Regional differensiert arbeidsgiveravgift*. RDA-midler gis i Troms til områder som er unntatt denne ordningen, men likevel har ulempen med å ligge langt fra markedet. Midlene skal støtte tiltak som kommer alle til gode (<http://www.rdatromso.no>. 24.10.2012)

sundet må opprettholdes. Nye bygningsvolum bør være oppstykket for å ivareta åpenheten i byens kontakt med sundet, og høyden bør ikke overgå høyden på eksisterende kaibygninger. Riksantikvaren kan ikke godta en utbygging som skaper en barriere mellom byen og sundet. Dette vil virke utilbørlig skjemmende på det automatisk fredete middelalderse kirkestedet og være i konflikt med dagens Domkirke.

Havneterminalen kan aksepteres under forutsetning av at den reduseres i volum og trekkes nærmere eksisterende bebyggelse i Kaigata, slik at den i mindre grad dominerer sikten fra Roald Amundsens plass og ikke skaper en vegg langs sundet ved ankomst sjøveien. Det er i utstrakt grad lagt opp til kommersiell virksomhet innenfor de nye bygningsvolumene. Vi kan ikke se at den samfunnsmessige betydningen av å lokalisere til Prostneset overstiger kulturminnenes verdi.”

(Utdrag fra Riksantikvarens innsigelse, datert 12.05.2011)

Den automatiske fredningen av kirkested som Riksantikvaren henviser til, er hjemlet i Lov om kulturminner, kap.2, §3:

Ingen må – uten at det er lovlig etter §8 - sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte forandre, tildekke, skjule eller på annen måte skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje”

(www.lovdatab.no).

Automatisk fredning gjelder for blant annet kirketufter og gravminner som kan dateres tilbake inntil år 1537 (www.lovdatab.no). I dette tilfellet er det særlig siktlinjene fra kirkestedet som blir berørt. Riksantikvaren mener, i følge innsigelsen, at kontakten mellom sundet og kirkestedet må opprettholdes. Siktlinjene er med på å skape en forståelse for blant annet sammenhengen mellom topografien i området og selve kirkestedet. Disse siktlinjene anses dermed å være med på å ivareta byens historiske dimensjon. Riksantikvaren aksepterer at Prostnestet blir utbygd, men mener en utbygging må skje på kulturminnenes premisser. I følge Riksantikvaren er ikke det tilfelle for alternativ 1B, som anses å skape en uakseptabel barriere i siktlinja. I tillegg til å ta hensyn til siktlinjer av historisk verdi, mener Riksantikvaren også det er uheldig å berøre de samme siktlinjene i forhold til dagens listeførte kirke, som har stor verdi i seg selv.

Innsigelsen ble behandlet i kommunestyret, som valgte å ikke ta innsigelsen til følge (Saksframlegg, Tromsø kommune, datert 25.05.2011).

2.14 Mekling og brudd

Da innsigelsen ikke ble tatt til følge, ble saken oversendt Fylkesmannen som igjen kalte Tromsø kommune og Riksantikvaren inn til meklingsmøte. Meklingen førte ikke frem, partene sto for langt fra hverandre til at en løsning var mulig. Dermed ble saken om havneterminal sendt videre til behandling i Miljøverndepartementet. Kulturminneloven åpner for at unntak fra vedtak om fredning kan gis i tilfeller der det fredete kulturminnet ikke utsettes for vesentlige inngrep (www.lovdata.no). Normalt er Riksantikvaren inne som fagorgan for Miljøverndepartementet i saker som dette, men denne gangen er Riksantikvaren part i saken og har ikke denne rollen. Det er departementets egen fagavdeling som behandler saken.

Kapittel 3: Teoretisk grunnlag

3.1 Innledning

Kampen om byrommet foregår stort sett innenfor gitte rammer, i form av verbalt eller skriftlig språk. De ulike rollene som representeres i denne kampen kan også representere ulike former for makt, formell eller uformell. Å studere kampen om byrommet inkluderer det å se på menneskelig aktivitet. Det er mennesker som deltar i kampen, enten som privatpersoner eller som representanter for offentlige- eller private institusjoner, i kraft av en formell rolle i prosessen. Med begrepet ”kamp” mener jeg her de debattene og konfliktene som utspiller seg mellom ulike aktører, som til dels har hatt antagonistisk karakter i forsøket på å vinne gjennom med sine argumenter. I dette kapitlet redegjøres for valgt teori jeg vil benytte for nettopp å studere denne kampen. Via den overbyggende sosialkonstruktivismen redegjør jeg videre for diskursanalysen generelt og tre underkategorier. I tillegg tar jeg for meg makt og maktbegrepet. Jeg presenterer ikke de teoretiske retningene i sin helhet, men tar for meg de delene jeg anser som mest relevante i forhold til egen analyse.

3.2 Sosialkonstruktivismen

Sosialkonstruktivismen er en teoretisk retning som rommer ulike diskusjoner innen humanismen, samfunnsvitenskap og naturvitenskap (Hansen og Sehested, 2003:9). Sosialkonstruktivismen er ikke egentlig en enkelt vitenskapelig teori. Her finnes flere forskjellige retninger og ulike ”skoler”. Hvordan sosialkonstruktivismen defineres vil derfor alltid avhenge av hvilket perspektiv man benytter (Rasborg, 2004; Hansen og Sehested, 2003). En definisjon på sosialkonstruktivismen er:

Sosialkonstruktivismen betoner de samfunnsmessige fenomeners praksis- og fortolkningsavhengige, språklige, diskursive karakter.

(Rasborg, 2004:349, min oversettelse)

Sosialkonstruktivismen hevder at vår erkjennelse av virkeligheten aldri er noe annet enn en fortolkning av den, det er aldri den egentlige virkeligheten (Rasborg, 2004). Fortolkningen står fram som en representasjon, som vil si måten verden oppleves og erkjennes av aktørene (Neumann, 2001). Denne erkjennelsen gjøres blant annet gjennom språket. Språkets betydning, og bruken av språket, er derfor en sentral del av

sosialkonstruktivismen. For å kunne studere hvordan personer konstruerer virkeligheten, må man lete etter de meningene som personene selv skaper (Sehested, 2002). Språkets innhold og mening avhenger av omgivelsene og den situasjonen det inngår i. Språket er også en forutsetning for tenkningen (Rasborg, 2004). Dette er fordi språket og dets begreper styrer hva vi er i stand til å tenke. Tanker og meninger konstrueres og rekonstrueres kontinuerlig gjennom språket, og er slik med på å konstruere virkeligheten (Sehested, 2002, Rasborg 2004). Utsagn, handlinger og begivenheter tillegges spesielle betydninger som også gir mening for andre. Men språket er også skapende for virkeligheten selv, gjennom at språket i seg selv er en handling, et sosialt fenomen som skaper spenning mellom mennesker (Sehested, 2002).

3.3 Diskursanalysen

Diskursanalysen er en av retningene innen sosialkonstruktivismen som særlig interesserer seg for språkets betydning for konstruksjon av virkeligheten. Denne retningen har i stor grad etablert seg innenfor samfunnsvitenskapen i løpet av de siste 20 årene (Hansen, 2004). Språkteorien, lingvistikken, konsentrerte seg tidligere hovedsakelig om språkets formelle strukturer (Bredsdorff, 2002). Men da det etter hvert ble mer vanlig også å studere språket i bruk, og hvordan språket fungerer som et sosialt verktøy, ledet dette fram til diskursanalysen. Selve ordet Diskurs er avledet av det latinske *Discurro* og betyr i følge Bredsdorff *å løpe fram og tilbake med en undertone av litt forvirring, og uten en egentlig retning* (2002:12, min oversettelse). En mer presis tolkning av diskurs er:

Diskurs er språkbruk og bruk av språket i forhold til sosiale, politiske og kulturelle formasjoner, dvs. strukturer, institusjoner og normer. Diskurs er språk, som avspeiler sosial orden, men også språk som skaper sosial orden, og skaper individers samkvem med samfunnet (Bredsdorff, 2002:12, min oversettelse).

Et sentralt navn innen diskursanalysen er Michael Foucault. Han definerer en diskurs på følgende måte:

”Vi vil kalle en gruppe av ytringer for diskurs i det omfang, det går ut fra den samme diskursive form. Diskursen består av et begrenset antall ytringer, som man kan definere mulighetsbetingelsene for” (Jørgensen og Phillips, 1999:22, min oversettelse).

Generelt kan diskurser ses på som sosiale mønstre av fast bestemte betydninger, som står i ustabile relasjoner til hverandre (Jørgensen og Phillips, 1999). Neumann (2001) hevder meningen med diskursanalyse er å studere hvordan det eksisterer handlingsbetingelser for blant annet tale, hvordan et gitt utsagn kan aktivere en rekke sosiale praksiser, og hvordan samme utsagn kan bekrefte eller avkrefte disse praksisene. Det at fokuset er på handlingspraksiser som er i stadig forandring vil si at diskursen fokuserer på kunnskapsproduksjon. Ikke alle mennesker har tilgang til de samme diskursene (Jørgensen og Phillips, 1999).

Kun gjennom diskursen får den fysiske verden sin mening (Jørgensen og Phillips, 1999). Språket er likevel ikke kun en kanal der informasjon formidles, men også et redskap for å konstituere sosiale identiteter og relasjoner. Endringer i diskursen, ofte som en følge av diskursive konflikter, fører dermed også til forandring og reproduksjon av den sosiale virkeligheten. Dette vil igjen si at den sosiale virkeligheten kan endres som følge av diskursen som oppstår i konflikten rundt utviklingen av Prostneset.

3.4 Diskursanalysens helhetstanke

Å bruke diskursanalyse vil si at man tar i bruk en slags pakkeløsning (Jørgensen og Phillips, 1999). Diskursanalysen består av en helhet, teori og metode henger sammen og selve analysen lar seg ikke løsrive fra det teoretiske og metodologiske grunnlaget. Den virkeligheten forskeren ser, empirien, vil alltid være påvirket av hvilken teori som ligger til grunn for studien (Dyrberg et al, 2000). Når samfunnet studeres, produserer vi selv analyseobjektet ut fra de forskningsrammer som legges til grunn for studien.

Erkjennelsens blikk konstruerer slik verden, ettersom verdens ubestemmelige form først fastsettes når den konstrueres gjennom en teoretisk eller praktisk diskurs. Teorien er slik med på å produsere analyseobjektet. Det er likevel viktig å reflektere over hvordan forskningsprosessen skal bearbeide analyseobjektet videre, hvor bredt skal for eksempel studien favne? Når disse spørsmålene er klarlagt kan det tas en avgjørelse på hvilken metode som vil være hensiktsmessig å benytte i selve analysen. Da må det igjen redegjøres for hva som konstruerer grensene for diskursen.

3.5 Tre retninger i diskursanalysen

Jørgensen og Phillips (1999) presenterer tre retninger innen diskursanalysen; Diskursteori, Kritisk diskursanalyse og Diskurspsykologi. Det er akseptert, og anbefalt,

å kombinere elementer fra flere retninger samtidig, fordi flere perspektiver kan være med på å gi ulik forståelse og dermed til sammen skape et bredere bilde. I tillegg er det ofte bruk for å supplere med andre teorier og tilganger med andre premisser enn de rent diskursanalytiske.

3.5.1 Diskursteori

Sentralt i denne retningen innen diskursanalysen står de to politiske teoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffe (Jørgensen og Phillips, 1999). Diskursteorien ser det sosiale som en diskursiv konstruksjon, og i utgangspunktet kan alle sosiale fenomener analyseres diskursanalytisk. Laclau og Mouffe bygger sin teori på både marxisme og poststrukturalisme. De ser på det sosiale felt som et nett av etableringer av ulike betydninger. Diskursiviteten består av *en flytende masse av mening, som i sin helhet faller sammen med det sosiale* (Hansen, 2004:392, min oversettelse). I denne massen setter forskeren det Laclau og Mouffe kaller nodal points, nålepunkter, for å fastlåse visse betydninger. Den fikserte totaliteten av ulike meninger danner utgangspunktet for diskursen. Diskursen etablerer en egen enhet der hver enkelt tegn står i faste posisjoner i forhold til hverandre, og utelukker samtidig alle andre mulige betydninger og relasjoner (Jørgensen og Phillips, 1999). Det gjøres i et forsøk på å skape en enhetlig oppfatning. De mulighetene som utelukkes i denne sammenhengen utgjør det diskursive feltet. Diskursen konstituerer seg derfor alltid i forhold til det som utelukkes, det diskursive feltet, men det er likevel alltid en fare for at det diskursive feltet skal påvirke selve diskursen. Blant annet kan feltets andre definisjoner av tegnene forstyrre diskursens særegenhet. Gjennom å omdefinere tegn som midlertidig mangler en endelig fiksering, bevisstgjøres man på denne påvirkningen. Det er aldri mulig å fikse diskursen fullstendig, men betydningsmulighetene kan i størst mulig grad begrenses. Diskursen kan aldri fikses så totalt at den ikke kan endres av det diskursive feltets flertydighet.

3.5.2 Kritisk diskursanalyse

Sentralt i den kritiske diskursanalysen står Fairclough og Wodak (Jørgensen og Phillips, 1999). Kritisk diskursanalyse ser de diskursive praksisene som viktige sosiale praksiser, som igjen er med på å konstituere den sosiale verden. Den sosiale praksisen konstituerer virkeligheten, men blir samtidig også konstituert selv av andre sosiale praksiser. Det vil igjen si at diskursen ikke bare bidrar til å definere og redefinere sosiale strukturer, men avspeiler også samtidig de samme strukturene. For eksempel er språket

som diskurs både en form for handling som kan påvirke verden rundt, men også en handling som allerede er sosialt plassert. Diskurser består ikke utelukkende av direkte tale, muntlig eller skriftlig, men kan også framstå gjennom bilder. Analysen må derfor ta hensyn til relasjonene mellom språket og bildene, men i praksis blir ofte bildene analysert på samme måte som tekstene.

Fairclough definerer diskurs som *språkbruk som sosial praksis* (Jørgensen og Phillips, 1999:79, min oversettelse), men også som *en måte å snakke på, som gir betydning til opplevelser ut fra et bestemt perspektiv* (Jørgensen og Phillips, 1999:79, min oversettelse). Diskursen bidrar i følge Fairclough til å konstruere sosiale identiteter, sosiale relasjoner, samt viten- og betydningssystemer. I en diskursiv analyse skal forskeren se adskilt på både teksten, den diskursive praksis og den sosiale praksis.

Kritisk diskursanalyse ser først og fremst på forbindelsen mellom språkbruk og sosial praksis. Hovedfokus er på de diskursive praksisenes rolle i opprettholdelsen av den sosiale orden og i sosial forandring gjennom å analysere den direkte språkbruken, eller den kommunikative begivenheten som en del av diskursordenen (Jørgensen og Phillips, 1999). Kommunikative begivenheter er i seg selv en sosial orden som utfordrer eller reproducerer diskursordenen. Diskursordenen defineres i kritisk diskursanalyse som *summen av alle de sjangre og diskurser som er blitt brukt innenfor en sosial institusjon eller et sosialt domene* (Jørgensen og Phillips, 1999:83, min oversettelse).

Diskursordenen både former og formes selv av spesifikk og konkret språkbruk (Jørgensen og Phillips, 1999). Bruken av diskurser i kommunikasjonen styres og begrenses av diskursordenen, fordi det er diskursordenen som utgjør de tilgjengelige diskursene i feltet. Samtidig kan kommunikasjonen også føre til endring i diskursordenen, gjennom å bruke gitte diskurser på nye måter eller hente inn diskurser fra andre diskursordener.

3.5.3 Diskurspsykologi

Det er verdt å nevne allerede her at hovedfokus i Diskurspsykologien ikke ligger på psykologiske forhold, selv om psykologibegrepet er sterkt fremtredende i navnet på denne teoretiske retningen (Jørgensen og Phillips, 1999). Diskurspsykologien analyserer empirisk språkbruken i de kontekstene der de utspiller seg. I følge diskurspsykologien beskriver ikke diskursene en allerede eksisterende virkelighet, men skaper derimot den

verden som ser virkelig ut for taleren. Dette avslører at diskurspsykologien bygger på et poststrukturalistisk syn. (Jørgensen og Phillips, 1999). Den subjektive, psykologiske virkeligheten konstitueres gjennom språket. Diskurspsykologien vektlegger ustabile relasjoner mellom diskurser og analyserer hvordan aktørene selektivt veksler mellom ulike diskursive ressurser i forskjellige sosiale sammenhenger.

Diskurspsykologien ser videre identiteter som diskursive. Identiteten konstrueres gjennom den enkeltes posisjoner innenfor diskursens rammer (Jørgensen og Phillips, 1999). Mennesker har slik ikke én fastlagt identitet, men derimot flere, fleksible identiteter. De ulike identitetene konstrueres gjennom ulike og skiftende diskurser. Samtidig er ikke den enkeltes ulike identiteter fullstendig uavhengig av de andre. Underveis i livet oppstår såkalte avleiringer som skaper en kjerne av kontinuitet som binder hver enkelt rolles ulike identiteter sammen. I tillegg til de individuelle identitetene, opparbeider man seg også kollektive identiteter, basert på en forestilling om en felles identitet gjennom felles forankringspunkter. Den kollektive identiteten er ikke nødvendigvis sammenfallende med identiteten det enkelte individ selv føler at det har, men identifiseres likevel utenfra inn i denne kollektive identiteten. Hver enkelt avgjør hvilken kollektiv identitet man selv velger å identifisere seg med, og dermed ta inn som en del av sin egen identitet.

I forbindelse med denne studien kan det hevdes at alle aktørene har en kollektiv identitet gjennom å ha en rolle i forbindelse med utbyggingen av ny havneterminal. Et flertall av informantene har også en felles identitet som innbygger i Tromsø by. Hver enkelt har i tillegg også sin egen, personlige identitet definert ut fra den rollen de har i denne spesifikke diskursen. Noen identiteter kan være pålagt gjennom jobb, der den enkelte stilling har et spesifikt mandat, eller ut fra forventninger til rollen utenfra. I tillegg til identiteten skapt ut av posisjon i diskursen har hver enkelt aktør også sin egen, private identitet, med sin egne kjerne av avleiringer som utgjør mye av den enkeltes personlighet. Utover at den mer personlige identiteten er med på å bestemme deler av hvordan den enkelte utfyller rollen de er satt til i denne saken, vil jeg ikke gå nærmere inn på de personlige identitetene, men konsentrere meg mer om identitetene i form av rolle i prosessen.

3.6 Maktperspektivet

Konflikten rundt Prostnesets framtid har vært preget av interessekonflikt og maktkamp. Dersom makt ses i Foucaults perspektiv tilhører makt ikke noen bestemte aktører, det er ikke slik at enkelte aktører bruker makt overfor andre passive aktører (Jørgensen og Phillips, 1999). Makt behøver derfor ikke bare være et middel for undertrykkelse. Foucault fokuserer på makt som noe produktivt, en positiv mulighetsbetingelse for det sosiale. Gjennom makt produseres den sosiale omverden, og objekter får slik sin posisjon og relasjon i forhold til hverandre. Makt bestemmer hvordan den sosiale verden ser ut, og hvordan den kan artikuleres på bestemte måter, samtidig som andre mulige måter utelukkes. Makt bestemmer også hva som er sant. Ettersom det i følge Foucault ikke er mulig å noen gang få tak i den "egentlige" sannheten, men kun representasjoner av den, skal heller ikke forskeren forsøke å lete etter selve sannheten. Det bør heller fokuseres på hvordan effekter av sannhet skapes innenfor diskursene, fordi disse effektene er verken sanne eller falske.

Synet på at makt ikke behøver være noe negativt, støttes av blant andre Bent Flyvbjerg (1993). Han definerer makt som en mangfoldighet av styrkeforhold, og videre at:

Makt er den prosessen som gjennom uopphørlige kamper og konfrontasjoner transformerer, underbygger eller snur om på styrkeforholdene (Flyvbjerg, 1993:112, min oversettelse).

Makt utgjør også den støtten disse styrkeforholdene finner i hverandre, enten ved at de danner egne systemer eller gjennom motsetninger som skiller styrkeforholdene fra hverandre (Flyvbjerg, 1993). Dominans og undertrykkelse er slik kun en av mange former makten kan komme til uttrykk på. Foucault har vært med på å utvide forståelsen av makt, ettersom han hevder makt også kan sees på som noe produktivt. En slik måte å se makt og maktstrukturer på, innebærer blant annet at makt kan hjelpe til med å organisere samfunnet slik at innbyggerne og deres rettigheter ivaretas på en tilfredsstillende måte. Det er for eksempel slik at myndighetene ikke kan vedta større utbyggingsprosjekter uten at institusjoner, innbyggere og andre som ønsker det får uttrykke sine synspunkter og bemerkninger. Dette fordi det ligger en makt i kravet om offentlig høring. Samtidig er det slik at ingen kan få bygge uten at myndighetene godkjenner utbyggingen. Makten går dermed begge veier innad i systemet.

3.6.1 Maktforståelse i diskursteori og diskurspsykologi

Maktbegrepet i diskursteorien er koblet sammen med begrepene politikk og objektivitet (Jørgensen og Phillips, 1999). I likhet med Foucault ser verken diskursteorien eller diskurspsykologien makt som noe tilhørende kun enkelte grupper, men ser på makt som prosessen som skaper den sosiale verden. Makt er noe produktivt og den konstituerer verden. Den skaper viten og er en forutsetning for de relasjonene som aktørene har til hverandre. Dette vil igjen si at makt er med på å skape den sosiale verden vi lever i, men samtidig stenger av for eventuelle andre, alternative sosiale verdener. Det vi tar for gitt, det vil si områder vi ikke lengre ser er skapt gjennom makt og politikk, kalles objektiviteter. Selv om samfunnet til enhver tid kunne vært annerledes, betyr ikke dette at alt er i evig forandring. I den sosiale verden er vi omgitt av mange objektiviteter, områder som vanskelig kan tenkes på noen annen måte enn slik de framstår. Diskursene skaper en treghet, og det sosiale er alltid strukturert på mer eller mindre bestemte måter. Slik ligger aldri betydningene helt fastlåste, men er aldri helt frie heller. Makt kan konstituere diskurser, der makten er både produktiv og begrensende. Slik blir makt en positiv mulighetsbetingelse i det sosiale. Gjennom makt kan vår sosiale omverden reproduseres, og objekter kan få sine karakteristika og settes i relasjon til hverandre.

Makten i konflikten rundt havneterminalen er i stor grad institusjonalisert, knyttet opp til de ulike instansene. Et eksempel er at Riksantikvaren har brukt sin offentlig ilagte makt når de midlertidig stanset videre utbygging, fordi utbyggingen kom i konflikt med det Riksantikvaren anser som nasjonale interesser. Sosialkonstruktivismen, og diskurspsykologien, sier at makt er med på å skape den sosiale virkeligheten, og påvirker hvordan den ser ut (Jørgensen og Phillips, 1999). Det stemmer godt overens med dette eksemplet, fordi innsigelsen påvirker virkelighetsbildet.

3.7 Et kritisk blikk på diskursanalysen

Det er på sin plass å være oppmerksom på kritikk som er rettet mot diskursanalysen, også når en diskursanalyse skal gjennomføres. Slik opprettholdes, eller skapes, viten om eventuelle svakheter ved teorien og metoden som benyttes. En av kritikkene går ut på at det allerede i utgangspunktet kan det være vanskelig å komme med en konkret kritikk mot diskursanalysen, fordi diskursbegrepet har en noe flytende status og innholdet som legges i begrepet stadig utvides (Bredsdorff, 2002). En av kritikkene som likevel rettes mot diskursanalysen er det store fokus på språket. Når diskursanalytikere hevder

tilgangen til virkeligheten alltid går gjennom språket, påpeker kritikerne at da kan vel språket heller aldri være en kilde til feilinformasjon? Kritikerne hevder språket heller bør oppfattes som et filter mellom virkeligheten og beskrivelsen av den. Slik kan det åpnes opp en mulighet for at også uriktig informasjon kan forekomme.

Ettersom forståelsen av virkeligheten skjer gjennom språket, kan det også i utgangspunktet se ut til at verden i et sosialkonstruktivistisk perspektiv lar seg endre ved bare å endre på et utsagn (Jørgensen og Phillips, 1999). Et svar på denne kritikken er at det gjennom en diskursanalyse kan gjøres synlig at verden ofte konstitueres på bestemte og mer eller mindre fastlagte måter. Diskursanalysen kan da medvirke til å åpne for en diskusjon om det er behov for en endring i den gjeldende virkelighetsoppfatningen. Jørgensen og Phillips (1999) viser videre at diskursanalysen også egner seg til å utforske de ulike endringsmulighetene. Flere diskursanalytiske undersøkelser har også et underliggende ønske om å bidra til forandring, selv om endringer ofte må få utvikle seg over tid.

Det forekommer også en viss skepsis til hva resultatene av en diskursanalyse egentlig kan brukes til (Jørgensen og Phillips, 1999). Forskeren kan jo aldri finne den egentlige virkeligheten, så hva forteller egentlig resultatet? For å møte denne kritikken framhever Jørgensen og Phillips (1999) viktigheten av å være sin rolle som forsker bevisst. Forskeren vil alltid ha en viss påvirkningskraft, selv om dette ikke er tilsiktet. Dermed vil selve vitenskapsproduksjonen alltid skape en egen virkelighet i seg selv, samtidig som virkeligheten avbildes.

3.8 Innbyggernes mulighet for deltakelse

Plan- og bygningslovens §5-1 sier at *enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning* (www.lovdatab.no). I Norge er det kommunene som har ansvaret for kommuneplanleggingen (Falleth og Hanssen, 2012). Planleggingsprosessene må gjennomføres etter gitte regler, blant annet må krav om deltakelse opprettholdes. Hjemlet i lovens §5-2 skal planforslag sendes ut på høring til alle som berøres av forslaget, fulgt opp av offentlig ettersyn der loven krever det. Gjennom valg av kommunestyre-representantene deltar innbyggerne indirekte i prosessene, men systemet åpner også for mer direkte deltakelse, som høringsuttalelser og folkemøter. Direkte deltakelse, medvirkning, ses i økende grad som viktig i et stadig mer komplekst samfunn. Likevel

viser undersøkelser at aktører utenfor det etablerte plansystemet opplever at mulighetene for direkte deltakelse ikke er gode nok. Ofte er de henvist til å reagere sent i prosessen. Deres rolle blir da ofte redusert til en reaktiv reaksjon, heller enn å i forkant få mulighet for å kunne komme med alternative innspill.

Forslag om større grad av medvirkning har møtt en del motstand. Kritikken dreier seg i stor grad om at i praksis kan en mer direkte medvirkningsmulighet ofte bli en mulighet kun de mest ressurssterke benytter seg av (Falleth og Hanssen, 2012). Mer direkte deltakelse kan også føre med seg større spenninger innad i de folkevalgte forsamlingene. Dersom politikerne blir bundet opp av deltakere utenfra, kan de komme til å treffe beslutninger på andre premisser enn de ble valgt inn på.

3.9 Forskerens rolle i en diskursanalyse

Ettersom diskursanalysen støtter seg til sosialkonstruktivismens syn om at det ikke er mulig å avdekke den egentlige sannheten, skal ikke forskeren i sin analyse forsøke å finne underliggende lag i diskursen (Jørgensen og Phillips, 1999). Blant annet betyr dette at forskeren ikke skal prøve å finne ut om intervjuobjektene *egentlig* mener noe annet enn det de sier, eller om virkeligheten bak diskursen *egentlig* er en annen enn den gir seg ut for å være. Jeg vil derfor i denne studien ikke gå inn for å finne noen eventuelle skjulte meninger eller budskap formidlet ”mellom linjene”. Jeg stoler på at mine informanter har vært ærlige og gitt meg de opplysninger de mente de åpent kunne gi meg. Det jeg derimot er interessert i, er å se på det som faktisk er fortalt, for å undersøke om det eventuelt er noe mønster i utsagnene, og se på hvilke sosiale konsekvenser de ulike diskursive framstillingene av virkeligheten får. Dette sammenfaller med diskursanalysens intensjoner.

I tillegg er det viktig å ikke overse det som kan oppfattes som selvfølgeligheter, ettersom det særlig er disse selvfølgelighetene man er ute etter å avdekke (Jørgensen og Phillips, 1999). Alt dette kan være spesielt vanskelig for forskeren å oppnå når forskningen gjennomføres i forskerens egen kultur. Da er det ekstra viktig at forskeren er oppmerksom på sin egen rolle. Der forskeren selv har egne meninger om diskursen, gjelder det å best mulig å sette disse meningene til side, slik at de i minst mulig grad påvirker analysen. Når forskeren studerer sin egen kultur er det ekstra lett å overse de såkalte selvfølgelighetene, nettopp fordi forskeren selv er vant til disse

selvfølgelighetene. Også her må forskeren distansere og fremmedgjøre seg fra egne meninger og egen kultur så langt det er mulig.

Det kan oppleves som problematisk å vite hvor en diskurs slutter og hvor den neste begynner. Jørgensen og Phillips (1999) hevder at det bør fokuseres på diskursen som et analytisk begrep. Diskursen blir da en ramme som benyttes for å avgrense forskningsområdet. Størrelsen på denne rammen fastsettes av forskningsformålet, hva som naturlig kan behandles som en enkelt diskurs. Å se diskursen slik gir inntrykk av at diskursen er noe forskeren selv konstruerer, mer enn at diskursen allerede finnes ute i virkeligheten, og at forskerens jobb da er å avdekke den. Denne innfallsvinkelen vil jeg støtte meg til i saken om utbygging av ny havneterminal. Forskningsrammen legger jeg rundt Prostneset og de aktører og institusjoner jeg anser som de mest sentrale i prosessen. Gjennom å plassere rammen slik jeg gjør lukkes forskningsområdet. Prosessen rundt utbygging av ny havneterminal har vært lang og krevende. Mange personer, bedrifter og instanser har vært involvert. Det betyr at når rammen legges slik den gjør vil enkelte aktører og hendelser som kunne være interessant å ta med i studien falle på utsiden. Slik vil det alltid være. Men jeg mener å ha plassert den diskursive rammen der det oppleves mest hensiktsmessig og naturlig i forhold til problemstillinga.

3.10 Et casestudie

Et casestudie kan defineres som *En detaljert undersøkelse av et enkelt eksempel på en kategori av fenomener* (Flyvbjerg, 2009:81, min oversettelse). Bruken av casestudier er etter hvert blitt en vanlig form for studie innen samfunnsstudier. Et studie av et case er dermed en undersøkelse av et enkelt fenomen, enestående i kraft av seg selv. Funn fra min studie kan dermed ikke automatisk overføres til andre liknende saker. Mitt mål er i utgangspunktet å gjøre en analyse av konflikten rundt havneterminalen. Men Flyvbjerg (2009:92) viser til at selv om en vitenskap ikke formelt kan generaliseres, betyr ikke dette at studien ikke kan inngå i det han kaller den kollektive prosess, altså den ansamlingen av vitenskap som foregår innenfor et gitt felt eller samfunn. Det kan derfor ikke utelukkes at funn i min studie kan ha fellestrekk med andre liknende saker.

Kapittel 4: Feltarbeid og metodisk innfallsvinkel

4.1 Innledning

I et hvert forskningsarbeid er det viktig å velge en relevant metodologisk tilnærming for å kunne besvare problemstillinga. I forhold til konflikten rundt utbygging på Prostneset har jeg valgt en kvalitativ tilnærming. Det er planprosessen som er den formelle rammen rundt denne saken, aktørene som deltar og argumentene de benytter er fokus i studien. Selve den formelle planprosessen er kartlagt i hovedsak gjennom saksdokumenter, i tillegg til intervjuet med planlegger som har ført saken fram til sluttbehandlingen. Informantintervjuene ser jeg på som min primærkilde til informasjon i denne studien. I tillegg har jeg benyttet en god del skriftlige kilder, som offentlige dokumenter og avisoppslag. I dette kapitlet redegjør jeg for mine metodologiske valg i studien, og utvalget av informanter. Jeg ser også på de etiske aspektene, og reflekterer over det å gjøre en studie i sin egen kultur.

4.2 Tilnærming til metodevalg

Å studere konflikten rundt den planlagte havneterminalen i Tromsø åpnet for flere mulige tilnæringsmåter. Jeg ønsket å følge planprosessens framdrift, men jeg ville først og fremst finne ut hvordan de ulike aktørene argumenterer for sitt syn i forhold til utbyggingsplanene. Med bakgrunn i dette ble det naturlig å velge en sosialkonstruktivistisk vinkling på studien. Diskursanalysen legger særlig vekt på språkets betydning, og hevder at den fysiske verden kun får sin betydning gjennom diskurser (Jørgensen og Phillips, 1999). Teori og metode henger sammen i diskursanalysen, jeg anser det som nyttig å benytte en diskursanalytisk tilnærming for å analysere konflikten og situasjonen rundt saken om ny terminal.

4.3 Datainnsamling

I den tidligste fasen av den aktive datainnsamlingsperioden konsentrerte jeg meg om å få best mulig bakgrunnskunnskap om gjeldende plansak og konflikten. Som innbygger i byen hadde jeg allerede gjennom lokalavisene Nordlys og iTromsø fått et visst inntrykk av hva konflikten dreide seg om, men langt fra nok til å kunne basere en studie på. Det ble naturlig i første omgang å gå tilbake til disse avisene og søke opp artikler som omhandlet terminalsaken, for å danne meg et bedre oversiktsbilde av hele saken.

I begynnelsen konsentrerte jeg meg om avisartiklene, men etter hvert oppdaget jeg at relativt mange leserinnlegg i visse perioder dreide seg om nettopp utbyggingsplanene på Prostneset. Det viste seg at særlig den lokale motstanden kom godt frem gjennom leserinnleggene, men også en del støtte til utbyggingen. Innleggene er skrevet av både privatpersoner, lokalpolitikere og representanter for grupper og foreninger.

Da jeg hadde fått en bedre oversikt over hvordan saken ble omtalt i avisene, ønsket jeg en bedre innsikt i selve plansaken som dannet bakgrunn for konflikten. Også her startet jeg med å oppsøke skriftlige kilder. Hos Tromsø kommune fikk jeg tilgang til de offentlige dokumentene i saken. I starten var det særlig Plan 1517 med konsekvensutredning som gav meg nyttig informasjon. Jeg leste også delutredningene som var utarbeidet til denne planen, blant annet for kulturmiljø. Underveis i arbeidet skjønnte jeg at jeg også måtte sette meg inn i Plan 1718, som ble skilt ut som egen plan for å få gjennomført selve utvidelsen av kaiområdet. Riksantikvarens innsigelse ble etter hvert som saken utviklet seg et annet sentralt dokument. I tillegg til dette har jeg lest en del møtereferater, og juryens begrunnelse for valg av det opprinnelige vinnerutkastet. Plan 1517, Riksantikvarens innsigelse og enkelte leserinnlegg har underveis i arbeidet stått fram som det Neumann (2001) kaller monumenter, som vil si at disse tekstene blir forankringspunkter for diskursen.

4.4 Valg av informanter

Proessen rundt utbygging av Prostneset har, i større eller mindre grad, involvert en rekke ulike aktører. Det var derfor i utgangspunktet mange å velge mellom da jeg skulle gjøre mitt utvalg av informanter. På forhånd kan det være vanskelig å vite hvor mange informanter man har behov for å snakke med. Kvale og Brinkmanns påstand er at det skal gjennomføres intervjuer nok til at forskeren får tilgang til tilstrekkelig mengde informasjon (2009). Det tolker jeg til at antall informanter skal avpasses i forhold til hva man som forsker ønsker å finne svar på, men også at antallet må tilpasses i forhold til tilgjengelig tid og ressurser. Ettersom dette er en masteroppgave er størrelsen begrenset, og utvalget av informanter må tilpasses deretter. Men det er likevel viktig å ha informanter nok, og ikke minst finne de riktige informantene i forhold til hva det skal forskes på. Jeg ønsket å ha fokus på aktører som har hatt sentrale eller framtrede posisjoner i saken. Da jeg startet med denne studien, hadde jeg fortsatt ikke helt oversikt over hvem det ville være mest riktig å snakke med. Jeg valgte derfor å starte med å

oppsøke noen av de jeg på det tidspunktet anså for å være sentrale informanter, og så bestemme veien videre underveis.

I utgangspunktet var det derfor særlig tre informanter jeg mente det var viktig å få gjort intervju med tidlig i prosessen. Jeg ønsket å snakke med saksbehandleren i kommunen fordi jeg så han som en nøkkelinformant i forhold til selve saksgangen. Jeg antok at han hadde god oversikt over den offentlige planprosessen, og om det eventuelt har vært avvik i denne saken. Selv om det offisielt var kommunen som hadde overtatt saken, var hele utbyggingsidéen initiert av det kommunale foretaket Tromsø Havn. Som representant for utbygger valgte jeg å intervju havnedirektøren. Gjennom media hadde jeg fått inntrykk av at havnedirektøren uttrykte stor begeistring for vinnerutkastet, og at han ønsket en snarlig byggestart. Jeg anså også havnedirektøren som rett person til å sitte inne med detaljkunnskaper om hva en havneterminal må inneholde, og om hvilke ønsker og visjoner Tromsø Havn hadde utover dette basisinnholdet. Havnedirektøren var dessuten med i juryen som vurderte bidragene i arkitektkonkurransen, og han hadde dermed også inngående god kunnskap om nettopp Space Groups vinnerutkast.

Gjennom leserinnleggene som hadde vært trykket i lokalavisene hadde jeg fått inntrykk av en relativt stor folkelig motstand mot utbyggingen. Dette trengte selvsagt ikke å være hele sannheten, men jeg var interessert i å kartlegge det folkelige engasjementet bedre. Aksjon Prostneset var gjennom media framstilt som en representant for den folkelige motstanden mot utbyggingen. Jeg ønsket å finne mer ut om hvordan denne aksjonsgruppa har gått fram for å fremme sine synspunkter i saken, hva som får privatpersoner til å engasjere seg i saker som dette og om de opplever at det folkelige engasjementet har blitt tatt på alvor i det mer offentlige systemet. Jeg har ikke funnet en liknende folkeaksjon blant innbyggerne som støtter byggeplanene på Prostneset.

Ut fra sakens utvikling og delvis ut fra informasjon som jeg fikk tilgang til gjennom de tre overnevnte intervjuene, ble de øvrige informantene valgt ut. Men det ligger også andre kriterier bak. Det at jeg bestemte meg for å bruke planprosessen som bakgrunn for å følge konflikten, gjorde det naturlig å velge informanter med en formell rolle i prosessen.

Formelt sett er det i utgangspunktet flertallet i kommunestyret som avgjør om byggeplaner skal godkjennes eller ikke. Det var dermed viktig for meg å få snakke med representanter i kommunestyret. Jeg valgte ut to som jeg mente kunne ha ekstra god kjennskap til den aktuelle saken. Kommunestyrerepresentant og tidligere leder i Tromsø Venstre har lang erfaring som folkevalgt i Tromsø kommune. Hun har allerede markert seg som motstander i forhold til andre større utbyggingssaker i byen, og er kjent for å kjempe for sin sak. Hun satt som Venstres representant i kommunens planutvalg da utbyggingssaken ble behandlet der, og har dermed jobbet med denne saken også utover behandling i kommunestyret. Tidligere har hun også vært medlem av styret til Tromsø Havn. Da intervjuet ble gjennomført var hun ferdig med sitt styreverv, og det er i kraft av hennes rolle som kommunestyrepolitiker jeg har intervjuet henne for denne studien. Den andre politiker jeg intervjuet er lokallagsleder for partiet Rødt. I likhet med lederen i Tromsø Venstre har også denne politiker lang erfaring i det politiske arbeidet i byen. Underveis i valgperioden 2007 – 2011 ble det gjort en del endringer i organiseringen, blant annet ble planutvalget erstattet av en byutviklingskomité. Lederen i Rødt ble fast medlem i denne komitéen, og har der blant annet vært med på å behandle innsigelsessaken. Informanten er også interessant fordi han er blant de som har skiftet syn på utbyggingen etter hvert som saken har utviklet seg. Det originale utkastet til havneterminal støttet han ikke, men han mener 1B er et godt alternativ. Jeg ville derfor gjerne vite hvilke endringer i planutkastet det er som gjør at han nå har støttet alternativ 1B. Å intervjuet to politikere som står på hver sin side i saken var viktig for å få fram argumenter både for og imot utbyggingen. Begge lokalpolitikere har deltatt i debatten gjennom leserinnlegg i avisene.

I første omgang var det Troms fylkeskommune som skulle avgjøre hvorvidt de mener terminalen kommer i konflikt med kulturminner. Kulturetaten utarbeider i forkant sin anbefaling til fylkestinget. Derfor ønsket jeg å snakke med fylkeskonservatoren for å finne mer ut hvordan de har håndtert jobben med dette. Jeg antok at hun også kunne fortelle meg mer om de verneverdige verdiene de hevder finnes på Prostneset. Det var også kulturetaten som sendte saken videre til Riksantikvaren da fylkestinget valgte å ikke vedta kulturetatens anbefaling. Da Riksantikvaren la inn sin innsigelse kom saken opp på et høyere nivå i plansystemet. Riksantikvaren fikk en sentral rolle i prosessen. Det ble da viktig i studien også å få kartlagt Riksantikvarens rolle i det helhetlige bilde. Jeg har i tillegg til overnevnte syv informanter også intervjuet saksansvarlig ved planavdelingen i

Miljøverndepartementet. Dette først og fremst for å få et bedre innblikk i hvordan de jobber i saker som dette.

Formålet med intervjuene har generelt vært å finne ut mer om ulike roller, arbeidsoppgaver og posisjoner i saken, samt å høre hvilken argumentasjon de benytter i forhold til utbyggingen. Samtidig ville jeg også finne ut mer om de ulike aktørenes forhold til hverandre.

Oppsummert består utvalget av følgende åtte informanter (Figur 4.1):

Informant	Rolle i det aktuelle tidsrom
<i>A</i>	Administrativt ansatt i Tromsø kommune. Ansvar for planleggingsdelen av ny havneterminal.
<i>B</i>	Leder for "Aksjon Prostneset". I motsetning til øvrige aktører ingen formell rolle i prosessen.
<i>C</i>	Havnedirektør, administrativ leder for Tromsø Havn.
<i>D</i>	Fylkeskonservator, Troms fylkeskommune.
<i>E</i>	Gruppeleder for partiet Rødt i Tromsø kommune. Medlem i Byutviklingskomitèen.
<i>F</i>	Gruppeleder for partiet Venstre i Tromsø kommune. Medlem i planutvalget. Tidligere styrerepresentant i Tromsø Havn.
<i>G</i>	Saksansvarlig i Miljøverndepartementet, planleggingsenheten.
<i>H</i>	Seksjonsleder hos Riksantikvaren.

I tillegg til overnevnte åtte informanter hadde jeg til hensikt å intervju lederen av planutvalget, og senere byutviklingskomiteén i Tromsø kommune, fordi jeg også anså hans rolle som sentral i prosessen. Lederen takket nei til å delta, og ettersom det er frivillig å stille til intervju er dette et valg jeg må respektere.

Jeg mener å ha valgt ut informanter som alle har hatt framtreddende og relevante roller i prosessen, og som kunne gi meg nyttig informasjon i mitt arbeide. Utvalget representerer et bredt spekter av meninger og holdninger i saken. Samtidig mener jeg å ha dekt opp sentrale posisjoner. Balansen mellom de som ønsker - , og de som ikke ønsker en utbygging som dette mener jeg er god. Med unntak av én informant, lederen for Aksjon Prostneset, har samtlige hatt offentlige stillinger eller sentrale politiske verv.

Det at jeg har valgt ut overnevnte åtte informanter, betyr samtidig at jeg har valgt bort andre mulige informanter, som eierne av nabobygg, en representant fra fortidsminneforeninga, og et tverrsnitt av byens befolkning generelt. I tillegg kunne arkitektene bak det originale vinnerutkastet vært interessante informanter, spesielt ettersom de er premissleverandører for konflikten. Jeg har valgt å holde meg til de overnevnte åtte informantene blant annet ut fra tid til rådighet og gitt størrelse på oppgaven.

4.5 Valg av intervjuform

Før jeg skulle intervju informantene måtte jeg bestemme hvilken form jeg ville ha på intervjuene. Det finnes flere ulike intervjuformer, og ulike måter å stille spørsmålene på. Intervjuer kan for eksempel være helt åpne, semistrukturerte eller lukkede (Kvale og Brinkmann, 2009). I lukkede intervjuer får informanten faste svaralternativer å velge mellom. Diskursanalysens syn på språket som tilgang til virkeligheten passet dårlig overens med en slik intervjuform, informantenes eget språk vil ikke komme fram gjennom å bruke lukkede intervjuer. For å få best mulig tilgang til informantenes egen oppfatning av virkeligheten, bestemte jeg derfor at informantene skulle få snakke fritt i størst mulig grad, og bruke sine egne ord for å beskrive sin rolle og sine holdninger. Samtidig var det viktig å sikre at jeg fikk svar på det jeg ville finne ut. Ut fra disse kriteriene bestemte jeg meg for å benytte semistrukturerte intervju. Et semistrukturert intervju brukes når temaet skal forstås ut fra informantens egne perspektiver, informanten får i stor grad være med på å forme intervjuet, mens intervjuer sørger for at punktene på

intervjuguiden dekkes opp (Kvale og Brinkmann, 2009; Jørgensen og Phillips, 1999). Til semistrukturerte intervju utarbeider forskeren på forhånd en intervjuguide (Kvale og Brinkmann, 2009). Denne intervjuguiden er ikke en fastlagt liste med spørsmål forskeren konsekvent må følge, men den inneholder forslag til spørsmål. Selv brukte jeg intervjuguiden som en støtte underveis, for å sikre at jeg i løpet av intervjuet fikk dekt opp alle temaene jeg ville vite mer om.

Tidlig i prosessen forsto jeg at jeg måtte utarbeide individuelle intervjuguides til hver enkelt informant. Utover at alle har en rolle i forhold til planene om ny terminal, har alle i tillegg sine egne posisjoner i nettverket. Spørsmål som var svært relevant for noen, ga derfor ingen mening å stille andre informanter. Det var både umulig og uhensiktsmessig å lage en felles intervjuguide til alle. Men det at jeg benyttet ulike intervjuguide til hver enkelt informant betyr likevel ikke at det ikke er likheter. Spørsmål som var relevant å stille alle informantene går igjen i samtlige intervjuguide, mens andre spørsmål er felles kun på et utvalg av intervjuguidene. Å ha noen felles spørsmål bandt for meg de ulike intervjuene bedre sammen, og bidro til at jeg fikk tilgang til mange ulike syn på samme tema. Ovenfor de to politikerne brukte jeg samme guide til begge intervjuene. Selv om de har ulikt syn på den planlagte terminalen, har begge rolle som folkevalgt politiker i kommunestyret.

4.6 Gjennomføring av intervjuene

Samtlige intervjuer er muntlige, og såkalte ”ansikt til ansikt” -intervjuer, altså at jeg har møtt informantene direkte. Ved å møte informantene direkte får man også tilgang til det ikke-verbale kroppsspråket, som gester og ansiktsuttrykk (Kvale og Brinkmann, 2009). Jeg oppdaget også relativt raskt en annen fordel ved denne intervjusituasjonen, nemlig muligheten til å kunne bruke kart over terminalområdet som en støtte i intervjuene. Både informantene og jeg henviste til kartet underveis i intervjuene. Slik kunne vi tydeliggjøre hvilken del av området vi snakket om, og på den måten lettere unngå eventuelle misforståelser.

Ofte opplevde jeg at informanten på eget initiativ ga svar på spørsmål jeg ennå ikke hadde stilt, fordi det naturlig hang sammen med et tidligere spørsmål eller saken generelt. Den frie formen i intervjuene fungerte slik veldig bra. Men den frie formen gjorde også sitt til at enkelte av informantene innimellom gikk inn på temaer og vinklinger som ikke

var like interessante i forhold til mitt arbeid i saken. Likevel valgte jeg å la informanten snakke ferdig, og så lede vedkommende tilbake på rett spor gjennom å stille nye spørsmål etterpå. Ved å ikke avbryte i for stor grad, mener jeg selv å bedre ha bevart flyten og det mer uformelle preget over intervjuene, enn jeg ville oppnådd ved å ha stoppet informantene umiddelbart når de beveget seg utenfor mitt tema. Etter hvert oppdaget jeg dessuten at disse tilsynelatende blindsporene etter hvert kunne lede inn på interessant informasjon likevel, på initiativ fra informanten selv.

Jeg opplevde samtlige informanter som svært imøtekommende, og er imponert over deres velvillighet til å rydde plass for meg i arbeidsdagen sin. En av informantene ofret en feriedag for meg. Tilgangen til feltet var slik relativt uproblematisk, og står igjen som en hyggelig opplevelse. Jeg ba informantene selv om å finne et passende tidspunkt, slik at de kunne få intervjuet til å passe best mulig inn i egen timeplan. Samtlige informanter tillot lydopptak på diktafon, og det lettet intervjusituasjonen for min del. Jeg kunne da konsentrere meg om å følge med på det informanten sa, heller enn å notere ned mest mulig underveis. Slik ble det lettere å kunne komme med oppfølgingsspørsmål, og jeg behøvde ikke bekymre meg for å gå glipp av viktig informasjon. I tillegg fikk jeg også muligheten til å få med tonefall, pauser og liknende. Intervjuene varte mellom 30 og 90 minutter.

4.7 Etterarbeid av intervjuene

Hvert enkelt intervju transkriberte jeg så langt det lot seg gjøre like i etterkant. Intervjuene ble stort sett transkribert i sin helhet, med unntak av informasjon jeg anså som mindre relevant for mitt forskningsarbeid. Jeg registrerte likevel også dette inn i transkripsjonene med tidspunkt og stikkord, slik at jeg i ettertid enkelt kunne gå inn å høre dette igjen ved behov. Å transkribere intervjuene opplevde jeg som en tidkrevende prosess, men også veldig nyttig. Gjennom transkriberingsfasen fikk jeg god anledning til å gå grundig inn i hvert enkelt intervju på nytt, og merke av punkter jeg fant spesielt interessant.

Analysearbeidet startet tidlig i prosessen. Allerede da jeg leste meg opp på saken, dannet jeg meg et bilde av konflikten. Bildet ble i stor grad bekreftet, men likevel mer nyansert etter hvert som datainnsamlingsperioden gikk framover. Underveis i intervjuene kunne jeg også stadig oftere finne felles holdepunkter mellom de ulike informantenes

argumentasjon og holdninger. Dette kunne være både sammenfall i argumentasjonen, men også der informantene hadde ulik oppfatning av samme hendelse. Det at jeg på forhånd hadde satt meg godt inn i saken gjorde det også lettere å følge informantenes utsagn underveis i intervjusituasjonen.

4.8 Dokumenter og tekst som kildemateriale

Silverman (2006:153) identifiser tekstmateriale som informasjon via tekst, eller illustrasjoner, produsert uten tanke på videre forskning. Dette kan være for eksempel avisartikler og leserinnlegg. Tekst blir i forskningssammenheng ofte kun sett på som bakgrunnsmateriale, en ressurs forskeren bruker for å få overblikk over situasjonen (Silverman, 2006). I mitt forskningsarbeid vil tekst også inngå som en del av analysen. Tekstene i analysen består av følgende (Figur 4.2):

Skriftlige kilder	Innhold
Avisa Nordlys	Avisartikler, leserinnlegg.
Avisa iTromsø	Avisartikler, leserinnlegg.
Plan 1517	Detaljreguleringsplan med konsekvensutredning, inkludert vedlegg: <ul style="list-style-type: none"> - Delutredning kulturmiljø - Delutredning landskap - M.fl.
Plan 1718	Selve kaiutvidelsen og utfylling av kaiområdet.
NAK 375	Om arkitektkonkurransen, vinnerutkastet og de øvrige utkast.
Riksantikvarens innsigelse	
Div. offisielle dokumenter	Møtereferater, etc.
Riksantikvares NB-register: Byer med delområder, Tromsø.	Riksantikvarens database over byer og tettsteder med kulturmiljøer av nasjonal interesse.

4.9 Etske perspektiver

Det har for meg vært viktig å behandle informantene, og intervjuene de stilte opp på, med respekt. Jeg ser det som svært viktig at informantenes rettigheter blir ivaretatt, og at de blir fremstilt på en redelig måte i forskningsarbeidet. Da jeg kontaktet informantene via e-post la jeg samtidig med et informantskriv. I dette skrevet ble de potensielle informantene informert kort om meg og min rolle i denne sammenhengen, og temaet for min studie. I tillegg ble de informert om sine rettigheter, som det at de har full rett til å trekke seg når som helst uten å måtte begrunne dette nærmere, og at de kunne velge å godkjenne innhold i studiet som omhandler dem selv. Alle informanter jeg har benyttet meg av har gitt sitt skriftlige samtykke til å delta.

Ettersom min studie tar for seg en planprosess og konflikten rundt denne prosessen, har det ikke vært nødvendig for meg å stille spørsmål som kan oppfattes spesielt personlig sensitive. Å gi informantene full anonymitet i forhold til terminalsaken er ikke mulig, fordi samtlige har hatt relativt profilerte og sentrale roller i konflikten. De kan dermed gjenkjennes ut fra sin posisjon eller stillingstittel, noe de også ble informert om. Men samtidig er det nettopp i kraft av deres roller i saken, og ikke først og fremst individene bak, som er interessante i forhold til min problemstilling for oppgaven. Det er slik mest hensiktsmessig å fokusere på stillingstittel og rolle i konflikten, og jeg har derfor valgt å delanonymisere informantene ved å ikke identifisere dem gjennom navn.

Å ivareta informantenes integritet er viktig. Kvale og Brinkmann (2009) vektlegger det etiske prinsippet om *beneficence*, altså at forskeren må gå fram på en måte som gjør risikoen for å skade en deltaker lavest mulig. Det er viktig å ha satt seg godt inn i saken for å kunne stille relevante spørsmål, men man må også kunne behandle svarene riktig. Jeg mener å ha plukket ut sitater fra informantene som kan bringes videre uten å krenke informantenes verdighet. Mye av det de fortalte meg, har kommet fram gjennom media tidligere, og jeg røper slik ingen ”hemmeligheter” som ble betrodd meg i intervjusammenhengen. Studien er meldt inn til, og godkjent av NSD.

4.10 Feltarbeid i egen kultur

Å gjøre feltarbeid et sted man har både kulturell og emosjonell tilknytning til kan ha sine fordeler, som for eksempel at forskjellig språk og misforståelser på grunn av dårlig språkforståelse sjeldent oppstår (Wadel, 1991). Men å forske i egen kultur kan også by på

utfordringer. Som innfødt Tromsøborger har også jeg min egen subjektive mening om hvordan et nytt terminalområde på Prostneset bør utformes. Og dette kan selvsagt påvirke utformingen av forskningsarbeidet. Men i arbeidet med denne oppgaven har jeg forsøkt å holde meg mest mulig nøytral, og skyve egne meninger i bakgrunnen. Dette mener jeg var nødvendig for å kunne stille meg mest mulig åpen for de ulike informantenes meninger. Jeg har heller ikke forsøkt å finne ut hva som er ”riktig” eller ”feil” i forhold til Prostnesets framtid, men å høre ulike meninger og argumenter i forholdt til en framtidig utbygging. Gjennom å lytte til deres argumenter og holdninger har jeg opplevd å kunne forstå alle informantenes syn, også verdisyn som ikke går helt overens med mine egne. Jeg har forstått at samtlige informanter ønsker det beste for byen og Prostneset, ut fra sitt eget private eller profesjonelle ståsted. Miljøverndepartementet har i denne sammenhengen en særegen rolle i forhold til de øvrige informantene, de har offisielt en nøytral rolle i prosessen. De øvrige informantene har alle meninger om den planlagte utbyggingen bør gjennomføres i sin nåværende form, eller ikke.

Kapittel 5: Kampen om Prostneset

5.1 Innledning

Prostneset er et av svært få byrom som hittil ikke er utbygd i Tromsø sentrum. Det er derfor lett å forstå at Prostneset er et område det knytter seg mange ulike visjoner, ønsker og ideer til. Debatten rundt Prostnesets framtid har engasjert, og tidvis vært svært synlig i det offentlige rom, blant annet gjennom avisoppslag og leserinnlegg i avisene. Et velfungerende demokrati nærmest garanterer at det oppstår konflikt (Flyvbjerg og Richardson, 2002). Konflikt i planprosessen indikerer dermed at demokratiske prinsipper er ivaretatt, men kan samtidig være krevende for aktørene som deltar. Konflikten kan, som i tilfellet med havneterminalen, også være med på å forsinke byggestart. I dette kapitlet vil jeg se nærmere på konflikten jeg i problemstillinga har betegnet som ”kampen om byrommet”. Jeg vil forsøke å identifisere hvordan aktørene i saken har gått fram, og hvilke argumenter som er tatt i bruk i denne kampen. Med begrepet ”kamp” mener jeg også her de debattene og konfliktene som utspiller seg mellom ulike aktører, i forsøket på å vinne gjennom med sine argumenter.

I analysen benytter jeg meg av informantintervjuer, avisartikler, leserinnlegg og offentlige dokumenter. Dette gjøres for å få fram et bredt spekter av meninger og argumenter i saken. Samtidig viser dette noe av spennet i konflikten, fra det folkelige engasjementet til ren formell saksgang. For å kunne svare på problemstillingen, setter jeg opp en del underspørsmål som skal støtte opp om denne:

- Hvilke argumenter finnes for en endring av Prostneset?
- Hvordan blir terminalutbyggingen argumentert inn som viktig og riktig?
- Hvordan argumenteres det mot den planlagte utbygging?
- Kan konflikten knyttes til andre debatter i byutviklingen?

5.2 Behovet for en havneterminal

I motsetning til de fleste andre større havnebyer, har ikke Tromsø i nyere tid hatt noe egentlig terminalanlegg til håndtering av passasjerer, og delvis heller ikke for gods som kommer sjøveien. Passasjerene som skal med hurtigbåtene eller Hurtigruten er henvist til å vente utendørs, tidligere kunne de også velge å vente inne på et enkelt venterom. Langs kaiene står en rekke lave lagerbygg, til godslagring og annet. Hurtigrutens daglige anløp

er i seg selv en utfordring, også for de som jobber på kaia i forbindelse med dette. Blant annet kan det være krevende å skille passasjerene fra området der gods håndteres. Selv om godsområdet sperres av med gjerder ved lasting og lossing, hender det at passasjerer forviller seg inn på området. Det har også forekommet personskader som følge av dette. I henhold til både Arbeidsmiljøloven og Forskrift om helse, miljø og sikkerhet plikter eier av anlegget å fjerne risikomomenter (Plan 1517). Lederen i havnestyret uttrykker i et intervju med avisa Nordlys misnøye med dagens løsning, og et ønske om snarlig utbedring:

”Vi driver på dispensasjon og har en løpende dialog med politiet om situasjonen. Det eksisterende kaianlegget er for dårlig (...) Sikkerheten for passasjerer og gods er og må være vårt viktigste fokus.”

(Daværende leder i havnestyret til avisa Nordlys, 07.12.2006)

Uttalelsen fra havnestyrets leder viser at dette er forhold som Tromsø Havn tar på alvor. Den midlertidige ordningen hadde allerede vart i flere år før denne uttalelsen, og lederen anser situasjonen som uholdbar. Med andre ord, det haster for havnestyret å få på plass en bedre løsning. Gjennom sin uttalelse tydeliggjør lederen at Tromsø Havn ser et behov for en snarlig byggestart. Underforstått kan dette bety at ved å bygge en terminal vil det kunne etableres løsninger for å skille passasjerer og gods på en tilfredsstillende måte.

Etter hvert kommer også de såkalte ISPS-gjerdene inn som et element når det gjelder sikkerhet. Terrorangrepene mot USA i 2001 skapte ringvirkninger i store deler av verden, også i Norge. Tromsø fikk merke dette blant annet gjennom innføringen av den såkalte ISPS-koden³ i byens to havneområder. Formålet med koden er å beskytte havner og fartøy mot terrorhandlinger (Plan 1517, s.31). Dette førte til at deler av kaia stenges av når blant annet cruiseskip ligger til kai. Gjennom en opprustning av Prostneset er det meningen at denne avstengningen kan gjøres på en bedre og mer estetisk måte enn ved dagens provisoriske løsning. Som det står i Plan 1517: *Det er et mål å få til løsninger som både er urbane i sin karakter og tilfredsstillende sikkerhetskravene* (s.31).

Sikkerhetsargumentet og argumentene om byens behov for en ordentlig terminal har ikke møtt motstand, disse aspektene er uten store konflikter. Tromsø Havn plikter å ivareta

³ Ship and Port Facility Security Code

sikkerheten, og det er allment respektert. Sikkerhetsdiskursen blir slik ikke utfordret. Alle aktørene i prosessen ønsker en terminal velkommen. Den grunnleggende uenigheten dreier seg ikke om behov i seg selv, men om hvilke behov som må og bør oppfylles når et nytt terminalområde skal bygges.

5.3 Havneterminal, og litt til?

I følge havnedirektøren ble en utbygging av terminal på Prostneset diskutert i Tromsø Havn allerede i 1993. Arbeidet med ny terminal startet imidlertid ikke opp for fullt før i 1996. Nåværende havnedirektør var på det tidspunktet relativt nytilsatt, og så tidlig et stort utviklingspotensial i Prostneset. Bakgrunnen for en utbygging på Prostneset var i utgangspunktet Tromsøs stadig økende behov for en ordentlig og velfungerende passasjerterminal. Men dersom området først skulle bygges ut, mente havnedirektøren at området burde utbedres også utover rene terminalbehov. Han så muligheten for å skape et nytt byrom på området. Han tok utgangspunkt i en allerede pågående debatt om behovet for et større kongresshotell i byen:

”Jeg tenkte, hvordan kan vi implementere det her (hotell) i dette prosjektet (...) Og hvordan kan vi skape liv i dette byrommet? For det var et veldig dødt byrom. Byen hadde vendt ryggen mot dette byrommet. Det var ingen som brukte dette byrommet, det var et av-og-på område når hurtigruta og hurtigbåtene var her, ut over det var det ikke noe liv. Det var en bakgård, rett og slett.”

(Havnedirektøren, Tromsø Havn)

Havnedirektøren foreslo med bakgrunn i dette en arkitektkonkurranse for utviklingen av området, og ideen ble godkjent av havnestyret. Rammene for arkitektkonkurransen ble utformet, og i 2001 ble kravene for en utbygging forankret gjennom et vedtak i kommunestyret. Kommunen vedtok at en ny havneterminal skulle være selvfinansierende og at en utbygging skulle komme også de ikke-reisende til gode (Plan 1517). En utfylling av havneområdet ble underveis også godkjent av kommunen. Som nevnt i kapittel 2 ble den opprinnelige ideen om konferansehotell i forbindelse med terminalen forlatt etter at arkitektkonkurransen var gjennomført.

Da arkitektkonkurransen skulle utlyses utalte havnedirektøren i et intervju med lokalavisa følgende:

”Terminalen og de reisendes første møte med Tromsø sjøveien skal representere noe nytt. Ambisjonen er å bli modell for fremtidige terminaler i resten av landet.”

(Utdrag fra avisartikkel, Nordlys, 18.09.2002)

Denne uttalelsen tyder på høye forventninger og store ambisjoner for den nye terminalen. Terminalen skal ikke bare fungere som et rent transittområde, men også være en minneverdig opplevelse i seg selv. Havnedirektøren åpner opp for en debatt om hva en havneterminal skal være og hvilken plass terminalen skal ha i byen. Vekst- og utviklingsperspektivet står sentralt. Målet om å være nyskapende kan også tolkes som et ønske om å skape noe byen kan identifiseres med:

*”Byen tåler noen profilbygg, men det er viktig at man har innsyn **i** byen og utsikt **fra** byen (...) Og så er det viktig at man kjenner seg igjen her (...) Arkitektene mener området tåler en fortetning, og det tror jeg også at det gjør.”*

(Havnedirektøren, Tromsø Havn)

Prostneset hevdes å ha potensial i seg til å bli en attraksjon for byen, noe Tromsø by kan identifiseres med. Men havnedirektøren vektlegger samtidig at dette ikke må gå på bekostning av byens eksisterende identitet, han ser også behovet for vern av eksisterende verdier. Uttsagnet har i seg elementer fra begge de to diskursene jeg mener utgjør kjernen i konflikten. Den ene kaller jeg vekstdiskursen, der det å utvikle området i størst mulig grad står sentralt. Det andre er bevaringsdiskursen, der det blant annet er et poeng å ivareta byens særegenhet. Et nybygg på Prostneset skal ikke bare identifisere byen utad, innbyggerne må også kunne gjenkjenne byens identitet via dette byrommet. At de to diskursene ikke er fullstendig utelukkende i forhold til hverandre kommer jeg tilbake til i kapittel syv.

Å tilrettelegge bedre for turisme er annet viktig argument for nytt havneanlegg i sentrum. Stadig flere cruiseskip ønsker å besøke byen, og turistbransjen i Tromsø har de senere årene satset stadig mer på å lokke turister til byen også i vintermånedene. De fleste av cruiseskipene legger i dag til i Tromsø Havns anlegg i Breivika, og turistene er derfor i

stor grad avhengig av buss for å komme seg inn til sentrum. Næringslivet ønsker seg en velfungerende og attraktiv terminal i sentrum. Regiondirektøren i NHO Troms skriver i et avisinnlegg følgende:

”Dette handler om mer enn en terminal, selv om den også er viktig. Det er i havna 630.000 reisende årlig blir tatt imot, enten de reiser med Hurtigruta, hurtigbåt, cruiseskip eller buss. Hver av disse tar med seg sin historie om Tromsø. Denne historien fortelles og gjenfortelles, god eller dårlig”.

(Utdrag fra leserinnlegg, Nordlys, 26.02.2011)

Regiondirektøren ser et stort behov for en passasjerterminal i sentrum. Utdraget her legger vekt på hvilket førsteinntrykk byen er i stand til å gi turistene. Kanskje kan et attraktivt terminalområde være med på å trekke flere turister til byen? Plan 1517 anslår at cruiseterminalen, bygg C på kartet, vil kunne håndtere rundt 70% av cruiseskipene som kommer til byen. Omtrent halvparten av disse turistene ventes å ta i bruk sentrum. Sannsynligheten for at handelsstanden vil tjene på dette er derfor stor. Førsteintrykket anses som viktig, det kan være en viktig forutsetning for hvilken historie som dannes om Tromsø.

At det er behov for å kunne legge cruisebåter til så å si midt i byen har i likhet med sikkerhetsargumentasjonen ikke møtt stor motstand. Diskursen rundt behov for en terminal er i stor grad uproblematisk. Den nye cruiseterminalen vil dessuten ikke bidra til å stenge allerede eksisterende utsikt, og ligger ikke i siktlinja fra Domkirka ned mot sundet. Cruiseterminalen har slik ikke vært en del av debatten om nytt terminalområde, utover at den er en del av helhetsbildet. Plasseringa av cruiseterminalen, ved det allerede eksisterende havnebygget, gjør at den ikke blir en egen del av konflikten om hvordan Prostneset skal fremstå.

5.4 Å skape et nytt byrom

Prostneset har allerede i lang tid vært et sted dominert av den store oppstillingsplassen for distrikts- og turistbusser, og lagerskurene på kaia. For byens innbyggere er området lite attraktivt som byrom, selv den lille parken rundt statuen av Roald Amundsen er lite i bruk. At et såpass stort område nærmest midt i sentrum ikke brukes av byens befolkning sier noe om hvor lite attraktivt det faktisk er. Stedets plassering tilsier et langt større

potensial enn det som utnyttes i dag, som også havnedirektøren tidlig merket seg. Både Tromsø Havn og Tromsø kommune har lagt vekt på at en utbygging skal komme byens egen befolkning til gode. Havnedirektøren vektlegger nye fasiliteter som vil komme byens innbyggere til gode ved en utbygging:

”Så håper jeg selvfølgelig (...) når det står ferdig, at ungdommen og andre kan trekke ned i området og bruke det (...) Derfor foreslår vi en takterrasse på 6-700 kvadratmeter, som en del av det offentlige byrom, som folk kan bruke. Vi foreslår byrom her nede som vi aldri har hatt før. Kaipromenade, og sånne ting.”

(Havnedirektøren, Tromsø Havn)

Å få en havneterminal til Prostneset blir i første omgang framholdt som en nødvendighet, men å samtidig kunne skape et nytt byrom, er en del av helhetsbildet. Her utvides diskursen til også å omfatte hva som er det beste for byen, byen skal få et byrom å være stolt av. Ønsket om økt aktivitet og en opprustning i dette området går også godt overens med deler av innholdet i sentrumsplanen for Tromsø sentrum:

”Sjøfronten bør være et viktig satsningsområde for offentlige byrom i sentrum (...) Største begrensning på bruken av arealene langs sjøfronten i sentrum er dårlig opparbeiding, dårlig tilrettelegging for promenade og opphold, og lite aktivitet i første etasje langs kaiene.”

(Sentrumsplanen, 2007:30).

Sentrumsplanen slår også fast at det offentlige byrom har behov for flere sitteplasser, samt at de eksisterende parkene ikke er de beste:

”Generelt er det for få offentlige sitteplasser og plasser med uteservering i sentrum, og alle plasser og parker har lav kvalitet på opparbeiding.”

(Sentrumsplanen, 2007:29)

Det kan se ut som det planlagte terminalområdet, som inkluderer både opprustning av eksisterende kaianlegg og tilrettelegging av Prostneset som byrom, er et tilsvarende på flere av forholdene sentrumsplanen tar for seg. Tilrettelegging for befolkninga har fått relativt stor plass i utbyggingsplanene. Den store takterrassen på terminalbygget argumenteres inn

som et sted der byens innbyggere kan nyte både sol og utsikt, og vil slik kunne avhjelpe situasjonen med for få sitteplasser i bybildet. Likedan vil et nytt kaféområde med uteservering supplere allerede eksisterende steder. Terrassen til det allerede eksisterende utestedet ”Skarven”, like sør for Prostneset, blir allerede fort fylt opp på godværsdager. Flere liknende steder for å kunne nyte sola også i sentrum har vært etterspurt. Forretninger og kaféer på terminalområdet skal supplere det allerede eksisterende næringsliv i byen. En utbygging av havneterminalen hevdes slik å ville gi goder tilbake til byens innbyggere. Sjøkanten kan bli, som sentrumsplanen etterlyser, et mer attraktivt område å ta i bruk også for befolkninga.

Men selv om utbygginga gir tilsvar på deler av sentrumsplanen, strider den samtidig mot andre deler av den:

”Både inngjerding og foreslått utvidelse av kaien er i strid med sentrumsplanens overordnede målsetning om å bedre kontakten mellom byen og sundet og bedre tilgjengeligheten til kaiområdene.”

(Sentrumsplanen, 2007:31)

Så lenge ISPS-reglene gjelder er det ikke så mye byen selv kan gjøre i forhold til å fjerne disse gjerdene fullstendig. Den omtalte kontakten mellom byen og sundet har på sin side blitt et av hovedargumentene for de som ikke ønsker en massiv utbygging. Dette kommer jeg tilbake til senere i kapitlet.

5.5 Kjøpesentertrusselen mot sentrum

Etter hvert blir det planlagte byrommet på Prostneset trukket inn som en del av kjøpesenterdebatten, og diskursen om hvordan sentrum skal klare å stå imot presset utenfra. Denne debatten ble igjen aktuell etter at kjøpesentrene på Langnes, et område omtrent ti minutters kjøring fra Tromsø sentrum, fikk tillatelse til å bygge ut. Spesielt den store utbygginga av kjøpesenteret ”Jekta” på Langnes har utløst debatt. Vil denne utbygginga føre til at Tromsø sentrum dør ut? Det synes å være stor enighet om at sentrum må være innstilt på enda større konkurranse utenfra, og det diskuteres ulike tiltak for sentrum som kan møte denne konkurransen. Det har derfor vært stilt spørsmål om en utbygging av Prostneset, inkludert plass for attraktive butikker, kan være en del av sentrums motsvar til utbyggingen på Langnes.

En undergruppe av Næringslivsforeningen i Tromsø, kalt ”Driftig Sentrum”, sier i sin høringsuttalelse til konsekvensutredninga at byen skjemmes av dagens dårlige terminalanlegg (Plan 1517, s.39). De hevder at en ny cruiseterminal vil kunne gi flere turister til byen, noe også handelsstanden kan nyte godt av. ”Driftig Sentrum” ønsker at et nytt terminalanlegg må gi et bedre tilbud til både reisende og fastboende, i form av service og opplevelser.

Argumentet om at nye butikklokaler på Prostneset er en god måte å møte konkurransen utenfra, får ikke bare støtte. Å legge nye butikklokaler til Prostneset er ikke rette måten å møte konkurransen på ifølge en representant for partiet Venstre:

”Vi trenger ikke flere restauranter og butikker nede på kaiområdet (...) Det er ledige lokaler både i Storgata, og i hele sentrum. Så det er helt unødvendig å ha en så stor utbygging.”

(Kommunestyremedlem, Venstre)

Venstrepolitikeren ser for seg å heller lokke nye butikker til å etablere seg i allerede eksisterende butikklokaler i sentrum, framfor å bygge ut enda flere forretningslokaler på Prostneset. For henne er eksisterende tomme butikklokaler et tegn på at byen allerede sliter med overkapasitet på slike lokaler. Flere sentrumsnære lokaler vil i dette perspektivet dermed ikke løse et problem, men snarere kunne gjøre problemet enda større. I Tromsø er sentrumskjernen i dag i stor grad knyttet opp mot Storgata, og selv om Prostneset kun ligger et steinkast unna kan det derfor oppleves som nok en mulig trussel mot allerede eksisterende næringsvirksomhet i sentrum.

5.6 Behovet for det ikke-havnerelaterte

Som det meste annet er heller ikke en havneterminal gratis. Selve byggingen er planlagt delfinansiert gjennom offentlig tilskudd, men driften av terminalen skal være selvfinansierende (Plan 1517). Dersom det skal bli en havneterminal må det derfor også finnes måter å finansiere driften på, som ikke forutsetter kommunale tilskudd. Tromsø Havn er derfor avhengig av å finne en inntektskilde som kan betale for driften. Løsningen på dette har for utbygger blitt å bygge lokaler for utleie til næringslivet, i tillegg til den rent havnerelaterte virksomheten. Utleien gjelder hovedsakelig bygg A og bygg B. Et kriterium for å kunne leie ut er, ifølge havnedirektøren, at disse arealene må være store

og attraktive nok til at leietakere melder seg. Havnedirektøren mener området må ses som en helhet:

”Med mindre det finnes noen snille "tanter eller onkler", så er vi nødt til å bygge dette her for å få det til (...) Hvis vi får en bygningsmasse som ikke er funksjonell, så får vi ikke leid det ut. Så mister vi de pengene. Det er en sammenheng i alt sammen.”

(Havnedirektøren, Tromsø Havn)

Disse to byggene tiltenkt utleie, er de samme byggene som har utløst den største uenigheten i konflikten rundt terminalområdet. Her går et tydelig skille mellom vekstdiskursen og bevaringsdiskursen, hovedkonflikten i debatten rundt Prostneset. I vekstdiskursen hevdes det at hele terminalutbyggingen avhenger av at det også gis tillatelse til å oppføre bygg A og bygg B, mens bevaringsdiskursen hevder at de samme byggene forringer utsikten og påvirker siktlinjene fra kirkestedet som har røtter tilbake til middelalderen. At bygningene ikke har noe direkte havnerelatert funksjon gjør heller ikke saken bedre, det vises blant motstanderne liten forståelse for behovet for disse bygningene. Fylkeskonservator sier det slik:

*”Vi har aldri protestert mot terminalen. Det er planlagt to terminaler, en for hurtigbåter og hurtigrute, og en for cruiseskip. Og da en på hver side av Roald Amundsens plass. Og det har vi **ikke** sagt nei til (...) Det er dette store i midten (bygg A og bygg B med kjørerampe) som vi verken ser behovet for, eller mener er mulig å akseptere, fordi det er nasjonale føringer om at det skal være åpent fra kirken og ned til sjøen. Det er en litt interessant kulturminnetenkning dette her, fordi her har du et kulturminne som er **fravær** av noe.”*

(Fylkeskonservator, Troms fylkeskommune)

Med fravær sikter fylkeskonservator her til den åpne siktlinjen mellom kirken og sjøen, en siktlinje kulturetaten hevder er bevaringsverdig. Selv om Troms fylkeskommune til slutt valgte å ikke legge inn en innsigelse til alternativ 1B, hadde kulturetaten i fylkeskommunen på forhånd lagt inn kritiske uttalelser i forbindelse med konsekvensutredninga. Kulturetaten har i sin uttalelse blant annet bemerket at både alternativ 1B og alternativ 1C kan komme i konflikt med nasjonale kulturminnehensyn, og at disse alternativene kan føre til en innsigelse dersom de blir vedtatt (Plan 1517).

Fylkeskonservator bekrefter at de har gjort både kommunen og forslagsstiller oppmerksom på dette:

”Helt fra starten har vi vært konsekvent på hva vi har meldt inn, vi har sagt klart fra hva som er de nasjonale føringene, og vi har gitt faglige råd. Og det har vi gjentatt gjennom hele prosessen (...) Alle, både kommunen og havnesjefen, har helt fra dag én visst hva som var nasjonale føringer på kulturminnesektoren.”

(Fylkeskonservator, Troms fylkeskommune)

Selv om ikke mye i dag minner om Prostneset slik det var på 1200-tallet, finnes fortsatt spor som går flere hundre år tilbake i tid. Det åpne landskapet på Prostneset og siktlinjene fra Domkirka til Tromsøundet er en del av dette. Etersom Prostneset har vært et kirkested i tidligere tider slår kulturminnelovens §4 om automatiske fredete kulturminner inn (www.lovdatab.no). Fylkeskonservator hevder siktlinjene også er en del av kulturminnet. Hun bidrar til diskursen omkring bevaring ved å argumentere ut fra lovverket når hun mener utbyggingen vil bli for massiv. Men hun understreker samtidig at kulturetaten ikke motsetter seg en hver utbygging, kun enkelte av premissene som er gjeldende i denne saken.

Selv med relativ stor motstand mot utbyggingsplanene, er det likevel stor enighet om at dagens utforming av Prostneset ikke er optimal. Også de som ikke ønsker vedtatte utbygging ser behovet for en havneterminal, og ser selvsagt logikken i at en havneterminal må ligge ved vannkanten. Men forslagsstillers forklaring om at bygg A og bygg B er nødvendig for å finansiere driften av selve terminalen møter ikke forståelse blant motstanderne. De ser ikke på dette som et godt nok argument. Men det ser ut til at motstanderne likevel vegrer seg for å gå inn i diskursen om finansiering, fordi de mangler tydelige alternativ. Jeg har ikke funnet at det finnes konkrete forslag til hvordan de mener terminalanlegget alternativt kan finansieres.

I utgangspunktet kan ikke Tromsø Havn bruke midler avsatt til havnerelatert virksomhet til å bygge for kommersiell virksomhet. De har derfor søkt dispensasjon fra denne bestemmelsen hos Fiskeridepartementet, med begrunnelse i at selve terminalutbyggingen er finansielt avhengig av at også disse byggene inkluderes i helhetsbildet (Tokle, 2011).

Aksjon Prostneset, som presenteres nærmere i kapittel 6, er en folkeaksjonen mot en massiv utbygging. Aksjonen hevder det ikke bør gis dispensasjon, og de har engasjert seg mot dette:

”Vi har skrevet brev til departementet, at om det er snakk om å gi dispensasjon, så må det være tungtveiende grunner for at man gjør det. Vi mener at med Riksantikvarens innsigelse... At det er grunner, men ikke tungtveiende grunner, til å tillate den bebyggelsen der.”

(Aksjonsleder, Aksjon Prostneset)

Dersom det ikke kan oppføres bygg til utleie, finnes det slik jeg har forstått det, ingen alternative løsninger for en fullgod finansieringsplan. I ytterste konsekvens kan dette bety at dersom Tromsø Havn ikke får gjennomslag for sin dispensasjonssøknad kan hele prosjektet bli skrinlagt. Da kan byen stå igjen med en såkalt ”asfaltørken”.

Saksbehandleren i Tromsø kommune mener motstanderne glemmer å se hva som gis tilbake til byen gjennom å tillate denne utbyggingen:

*”Det er mange aspekter som folk glemmer. De er veldig opptatt av hva de er **imot**, uten å kunne se hvilke fordeler som er der”.*

(Saksbehandler, Tromsø Kommune)

Han bruker den store, nye parken som eksempel. Han hevder det er lite sannsynlig at noen vil finansiere bygging av et slikt stort anlegg for allmenn bruk uten å kunne få noe igjen for det. Skal man få et bedre byrom på området må dette da gjøres i sammenheng med en utbygging. Og en slik utbygging må nødvendigvis delvis gå på bekostning av det svært åpne inntrykket Prostneset har i dag.

5.7 Viktigheten av å kunne se sundet

I tillegg til offentlige aktører, har også byens befolkning engasjert seg rundt planene om en større utbygging. Enkelte leserinnlegg støtter utbyggingen, men de fleste som skriver til avisene uttrykker misnøye med en utbygging av denne størrelsen på Prostneset. Utsikt til Tromsøsundet, og Prostnesets nåværende åpne karakter, blir stående som et gjennomgående argumenter når innbyggerne engasjerer seg mot utbyggingsplanene.

Følgende to utdrag fra leserinnlegg i avisene illustrerer dette:

*”Min mening er at dette vil være fullstendig ødeleggende for det fineste åpne byrom vi ennå har igjen i Tromsø. Bygging som foreslått vil stenge Prostneset **mot** sjøen og forhindre sikt **fra** sundet mot Roald Amundsens plass og Domkirken. Området vil framstå som innelukket og helt endre karakter (...) At Tromsø er en sjøby, som tar vare på sin sjørelaterte historie, blir stadig vanskeligere å se.”*

(Utdrag fra leserinnlegg, avisa Nordlys, 10.12.2008)

”På nytt skal vi i denne byen oppleve å bli påført arkitektoniske svulstige og overdimensjonerte makkverk av noen bygninger, som framstår som kulturell og mental forurensning for generasjoner framover. Her er ikke tatt hensyn til omgivelser og terreng, eller ivaretatt småbyens absolutte begrensning, og trivielt balansepunkt. Her er det fortsatt kun grådighet og rask profitt som gjelder. Åpninger, luft og parkarealer har byplanleggerne ingen sans for hos oss i Tromsø. De åpnet en gang til fortetning, som festet seg i deres eget hode i stedet.”

(Utdrag fra leserinnlegg i avisa iTromsø, 26.03.2009)

For de som ytrer seg mot utbygging på denne måten er det ikke først og fremst lovverket og nasjonale kulturminner som legitimerer motstanden. Følelser for byen ser ut til å være det som ligger under engasjementet til innbyggerne.

At det etableres så mye folkelig engasjement i denne saken, er særlig interessant ettersom Prostneset er et byrom byens innbyggere ikke benytter i særlig grad. Det er derfor ingen selvfølge at en utbygging her får befolkningen til å reagere. Begge leserinnleggene beskriver innsendernes frustrasjon over en by de mener historisk og arkitektonisk er i ferd med å ødelegges. I siste innlegg får både utbyggere og byplanleggerne i kommunen gjennomgå. Dette innlegget har en direkte form, men oppsummerer like fullt den oppgittheten over at byen, slik innsenderen opplever det, utsettes for denne typen ødeleggelse gang på gang.

For å forstå frustrasjonen disse innleggene representerer må saken om en utbygging av Prostneset settes inn i en større sammenheng. Debatten om utbyggingen av Tromsø by hardnet til etter at fortetningspolitikken ble iverksatt på slutten av 1990-tallet. Ideen om

byfortetting bygger blant annet på behovet for større arealeffektivitet (Børrud, 2012). Når det skal bygges i allerede utbygde områder oppstår noen ekstra utfordringer. Området skal tilpasses sin framtidige bruk, men samtidig har stedet en historie som bør ivaretas. I Tromsø, som andre byer, er spesielt prosjekter der kulturminner er involvert utsatt for konflikt (Nyseth og Bjørnå, 2007). Prosessene er komplekse nettopp fordi slike saker involverer så mange ulike interesser og motstridende meninger.

En større utbygging i havneområdet føyer seg slik inn i en lang rekke konflikter i forbindelse med utbyggingsprosjekter i Tromsø de siste årene. Planleggingen av Sentrum terrasse, en 10 etasjes boligblokk i sentrum av byen, utløste i sin tid en stor folkelig motstand (Nyseth og Bjørnå, 2007). Det ble protestert mot byggets høyde og volum. Et bygg på 10 etasjer rager langt høyere enn andre bygg i sentrum, og det sperrer delvis for sikten fra byen opp mot toppen av øya. Byggingen av Rica Ishavshotell har på sin side bidratt til redusert sikt ned til sundet fra bysentrum. At det nå nok en gang blir foreslått å bygge ut et område som vil kunne stenge for eksisterende siktlinjer i byen, kan derfor oppleves som provoserende for enkelte. Å kjempe mot den massive utbygginga på Prostneset kan slik oppfattes som en av de siste sjansene som er igjen for å ivareta åpenhet og byens tette tilknytning til sundet.

Hvorfor oppleves det som så viktig å kunne *se* sundet fra byen? Det er sannsynlig å anta at det finnes mange individuelle argumenter for dette. For mange mennesker oppleves kontakten med Tromsøsundet, og Tromsdalen på motsatt side, som en viktig del av byens identitet. Når nye bygg reiser seg i sjøkanten og begrenser sikten, utfordres denne identiteten. Byen mister for mange noe av sin sjel. Tromsø, med tilnavnet "Ishavsbyen" har alltid hatt en historisk tilhørighet til havet via Tromsøsundet, og den strategisk gode plasseringa midt i sundet var nettopp en av grunnene til at byen ble grunnlagt akkurat her. Forslagsstillers lovnader om et bedre byrom er altså ikke et argument som tillegges stor vekt for aktørene som ønsker fortsatt åpenhet. De verdsetter en fri sikt fra byen høyere enn alle godene som tilbys i forbindelse med den planlagte utbygginga.

5.8 Riksantikvarens byggestopp

Våren 2011 manglet kun et vedtak i kommunestyret om byggestart av vedtatte alternativ 1B. Alt lå til rette for at dette vedtaket ville komme før sommeren (Vik, 2011). Da kampen om Prostneset på det nærmeste så ut til å være avgjort, forlenget Riksantikvaren

kampen ved å legge inn innsigelse mot de vedtatte byggeplanene. Riksantikvaren sitt mandat er å ivareta nasjonale kulturminneinteresser. Innsigelsen blir en tung aktør i bevaringsdiskursen. Riksantikvaren og de lokale motstanderne er enig om at sikten mot sundet må ivaretas bedre enn det legges opp til i 1B, men Riksantikvaren begrunner i likhet med kulturetaten i fylkeskommunen dette i at fredede kulturminner med røtter tilbake til middelalderen blir berørt i så stor grad at det ikke kan aksepteres:

”Her er landskapet et viktig poeng (...) Historisk sett, så var det jo her Tromsø vokste fram (...) Kirka var på en måte et sånt hovedsted i bylandskapet. Men nå er det ikke så lett å se lengre, fordi byen har vokst seg ut i sjøen. Som byer gjør.”

(Seksjonsleder, Riksantikvaren)

Riksantikvaren ønsker å bevare det som er igjen av kulturminner på området. Men Riksantikvarens påstand om at siktlinjene begrenses, er et argument som ikke godtas fullt ut av alle. Dette er blant annet fordi sikten allerede er redusert, på grunn av bygg som allerede står i området. Spesielt står Telebygget i veien for tidligere sikt fra kirka:

”Hvis man skulle oppnå kravene til sikt fra Domkirka, fra kirkebakken, så burde Riksantikvaren kreve at det gamle Telebygget ble revet. Det er det som sperrer mest, ikke den nye bygningsmassen som ligger i den reguleringsplanen her”.

(Kommunestyremedlem, Rødt)

Her går argumentet andre veien i forhold til Riksantikvarens holdning. Medlemmet i Rødt framholder at de mye omtalte siktlinjene allerede er ødelagt, og at det derfor ikke er noen grunn til å stoppe utbyggingen med bakgrunn i disse linjene. Medlemmet mente første utkast var for massivt og dominerende, mens syns det mindre alternativ 1B er en god løsning som fortsatt er stor nok til at området ikke bare blir et terminalområde der reisende sluses inn og ut, men også vil tas i bruk av ikke-reisende.

5.9 Kampen om legitimiteten

Argumentene for og imot vedtatte utbygging er mange, og samtlige informanter argumenterer ut fra hva de mener er viktig og riktig for byrommet Prostneset. Hovedsakelig begrunner de sitt syn med utgangspunkt i et vekstperspektiv eller et bevaringsperspektiv. Kampen om byrommet er også kampen om hvilken diskurs som

skal være den gjeldende. Aktørene ønsker å bringe saken inn i den diskursen der de selv har mest legitimitet (Neumann, 2002). Dersom diskursen omkring kulturminnevern blir stående som gjeldende, mister mange av utbyggingsargumentene sin verdi, og likedan vil legitimiteten i bevaringsargumentene forsvinne dersom vekstdiskursen blir den dominerende. Kommunestyremedlemmet fra Rødt minsker for eksempel vernediskursens legitimitet, når han i overnevnte sitat hevder bevaringsargumentet kommer for sent fordi eksisterende bygningsmasse har ødelagt for siktlinjene allerede. Dersom en av aktørene kommer i posisjon til å bestemme hvilken diskurs som skal gjelde, får aktøren samtidig makt over sine motstandere (Neumann, 2002). Når det ikke finnes noen naturlig plass for dem i den gjeldende diskursen, blir det samtidig vanskeligere for dem å få fremmet sine argumenter.

Ulike verdier og argumenter vektlegges, men det råder en generell enighet om at Prostneset bør endres i forhold til dagens situasjon. I prosessen har alle aktørene mulighet til å uttale seg om saken, dette er forankret i bestemmelsen om høring (www.lovdata.no). Men aktørene har ulik tilgang til midler for å kunne få gjennomslag for sin mening. Dette er utgangspunktet for kapittel 6.

Kapittel 6: Makt og medvirkning

6.1 Innledning

I dette kapitlet ser jeg nærmere på hvordan maktposisjonene etableres, og hvordan maktreasjonene endrer seg underveis i prosessen. I et diskursanalytisk perspektiv bidrar makt til å konstituere verden, makt er bestemmende for relasjonene mellom de ulike aktørene. Dette er utgangspunktet for analysen. Jeg ser videre nærmere på reelle muligheter til påvirkning i saken. Jeg gjør dette gjennom å se nærmere på to av aktørene, som på hver sin måte spiller en viktig rolle i ulike faser av konflikten. Hele konflikten deler jeg inn i fire faser, men konsentrerer hovedfokus for studien rundt fase to og tre. I fase to ser jeg på folkeaksjonen Aksjon Prostneset sin rolle, og deres mulighet for å påvirke saken. I fase tre går jeg nærmere inn på Riksantikvarens posisjon. Fokus i analysen er maktfordelinga og de ulike aktørenes muligheter for påvirkning av prosessen.

6.2 Konflikten faser

Konflikten rundt utbyggingen av havneterminal på Prostneset har jeg valgt å dele inn i fire faser. Jeg gir her en kort oppsummering av de ulike fasene, før jeg går nærmere inn på fase 2 og 3, og gir en kort beskrivelse av fase 4. Oppsummert over år fordeler de fire fasene seg slik (Figur 6.1):

Fase	Tidsrom	Hovedtrekk
Fase 1	Ca 1996-2008	Idéfase og arkitektkonkurranse
Fase 2	Ca 2009-2011	Ny planfase
Fase 3	2011	Vedtak og innsigelse
Fase 4	2011-?	Mekling og brudd

Fase 1 starter når idéen om en ny terminal blir lansert. Ideen ledet igjen fram til arkitektkonkurransen i 2002. Utkastet utløste begeistring, men også en bølge av protester mot det mange oppfattet som en massiv utbygging av Prostneset. I overgangen mellom fase 1 og fase 2, rundt årsskiftet 2008 og 2009 ble det gjennomført en underskriftskampanje mot utbygginga. Kampanjen samlet inn over 6000 underskrifter. Det opprinnelige utkastet ble etter hvert forkastet, og erstattet av de tre alternative løsningene i Plan 1517. Jeg går ikke nærmere inn på fase 1 i denne studien.

Konsekvensutredninga og de tre nye alternativene leder i løpet av 2009 over til fase 2 i prosessen. De tre utkastene blir lagt ut på høring, og kommunestyret velger å vedta bygging av alternativ 1B, som presentert i studiens kapittel 2. Dette utkastet er noe mindre enn det opprinnelige, både i antall kvadratmeter og delvis også i høyde. Likevel møter også dette alternativet motstand, men i noe mindre grad enn første utkast. Prosessen går over til fase 3 når Riksantikvaren legger inn sin innsigelse mot alternativ 1B, i 2011. Fase 2 og fase 3 dreier seg hovedsakelig om uenighet rundt alternativ 1B. Siste fase, fase 4 består av meklingsfasen og Miljøverndepartementets overtakelse av ansvaret for terminalsaken.

6.3 Maktrelasjonene i fase 2 og fase 3

Hver av fasene inneholder ulike aktører, med ulik mulighet for makt og medvirkning. Maktrelasjonene endres i overgangen mellom de ulike fasene. Forenklet kan denne endringen illustreres gjennom å sette de ulike aktørene i inn i en tabell (Tabell 6.2):

	<i>For alternativ 1B</i>	<i>Mot alternativ 1B</i>
<i>Fase 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Kommunen - Kommunestyrepolitikere for utbygging (flertall) - Utbygger - (Innbyggere for utbyggingen) 	<ul style="list-style-type: none"> - Aksjon Prostneset (AP) - Kommunestyrepolitikere mot utbygging (mindretall) - (Innbyggere mot utbyggingen)
<i>Fase 3</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Kommunen - Kommunestyrepolitikere for utbyggingen - Utbygger 	<ul style="list-style-type: none"> - Riksantikvaren - Aksjon Prostneset - Kommunestyrepolitikere mot utbyggingen

I tabellen har jeg uthevet de aktørene jeg mener har mest makt i konflikten, enten alene eller sammen med andre. Kommunen som planmyndighet har ansvaret for planen, og er derfor skilt ut som egen enhet, uavhengig av kommunestyrepolitikerne. Underveis i prosessen har det vært et kommunevalg, der det gikk fra sosialistisk til borgerlig flertall i kommunestyret, og utskiftning av enkelte kommunestyremedlemmer. Hvor flertallet av

politikerne i det nye kommunestyret står er derfor vanskelig å fastslå. Det er også vanskelig å vite hvor mange i befolkningen som er for eller mot utbygging av alternativ 1B, fordi det ikke finnes sikre tall på dette. I tillegg blir det folkelige engasjementet mindre og mindre synlig ettersom tida går. Det folkelige engasjementet er derfor satt i parentes. I fase tre er dette så å si fraværende i det offentlige rom, og er derfor tatt ut av tabellen.

6.4 Folkelig protest - Fase 2

I fase 2 er makten mellom de to fløyene ujevn. Flertallet av politikerne i kommunestyret støtter utbygginga, og får dermed gjennomslag for sitt syn da kommunestyret skulle ta en avgjørelse, alternativ 1B ble vedtatt. Utbygger støtter selvsagt dette vedtaket, men kan ikke starte arbeidet før saken er endelig avgjort. Den folkelige motstanden mot utbygginga fører etter hvert til opprettelsen av Aksjon Prostneset. Motstanden mot utbygginga i fase 2 består i stor grad av nettopp folkeaksjonen Aksjon Prostneset, samt et lite mindretall blant de folkevalgte i kommunestyret. Aksjonsgruppa forsøker å få tilgang til diskursene blant annet gjennom lobbyvirksomhet mot aktører med direkte tilgang til beslutningsarenaene. Aksjonistenes forsøk på å påvirke diskursen skjer også gjennom leserinnlegg og aktiv deltakelse i avisdebatter. Leserinnlegg og avisdebatter i lokalavisene er i stor grad det eneste offentlige uttrykk for motstand i fase 2. Motstanden utgjør i denne fasen ingen stor trussel mot utbyggingsplanene og maktfordelingen er skjev. Flertallet i kommunestyret støtter utbyggingen, vekstdiskursen står fram som den gjeldende i denne fasen.

6.4.1 Aksjon Prostneset

Motstand kan utøves ved å konsentrere seg om andre diskurser enn den dominerende (Neuman, 2002). Utgangspunktet for opprettelsen av Aksjon Prostneset var i følge aksjonens leder et leserinnlegg i lokalavisa, der innsenderen ba om engasjement fra byens befolkning og hjelp til å starte en underskriftskampanje mot en større utbygging av kaiområdet. Ut fra dette vokste Aksjon Prostneset gradvis fram, med grunnlag i en gruppe mennesker som ville engasjere seg mot utbyggingen også ut over dette. Gruppen kan defineres som såkalt enkeltsakaktivisme, kjennetegnet av at gruppen har en tidsbegrensning og fokuserer på kun én sak (Aars og Kvalvåg, 2005). Aksjonsgruppa ønsker å være et motsvar til utbyggerne. Gruppa ønsker å fremme bevaringsdiskursens

plass i debatten, de forklarer både i avisene og på egen hjemmeside hvorfor de protesterer mot de framlagte planene.

I følge aksjonslederen ble aksjonsgruppa opprettet rundt årsskiftet 2008/2009. Aksjon Prostneset blir en form for organisering av den folkelige motstanden som oppstår i byen, og gruppa får ganske raskt rollen som ”folkets stemme” i det offentlige rom. Aksjon Prostneset får en samlende funksjon, og gjør motstanden mer synlig i det offentlige rom enn den trolig hadde vært uten aksjonsgruppas engasjement. Aksjonsgrupper får, slik slike grupper gjerne får, også en viktig rolle som formidler mellom innbyggerne og den politiske beslutningsarenaen (Aars og Kvalvåg, 2005). Representert gjennom aksjonen er det tilsynelatende et samlet folkeopprop som protesterer, og ikke kun enkeltpersoner. Media henvender seg til aksjonen som representanter for den folkelige motstanden, aksjonen når fram i offentligheten.

I følge Aars og Kvalvåg (2005) er deltakelsen i politiske partier og frivillige organisasjoner nå mindre enn tidligere. Samtidig øker deltakelsen i aksjoner. Deltakelsen for å påvirke samfunnsutviklingen er dermed nå i mindre grad avhengig av politiske institusjoner enn det har vært hittil. Som vist i denne studien har Aksjon Prostneset oppstått på frivillig grunnlag, med selvrekrutterte medlemmer. En slik selvrekruttering er vanlig, men faren med slike grupper der medlemmene velger inn seg selv kan være en sterk skjevrekuttering, slik at det kun er de ressurssterkes stemme som når fram (Aars og Kvalvåg, 2005). Dersom dette er riktig også i forbindelse med Aksjon Prostneset, og media bruker gruppa som en representant for motstanden i befolkninga, vil dermed andre meninger enn aksjonsgruppas i liten grad formidles.

Aksjon Prostneset deltar relativt aktivt i den offentlige debatten, ofte gjennom leserinnlegg i avisene, men benytter seg også av retten til å kunne legge inn høringsuttalelser. Aksjonen hevder, som kulturretaten i fylkeskommunen, at både alternativ 1B og 1C er for massive, og at en bygging av et av disse alternativene i for stor grad vil stenge for sikten mellom byen og sundet (Plan 1517). I tillegg hevder aksjonen at de ulike alternativene i konsekvensutredninga er mangelfullt beskrevet i forhold til blant annet byggehøyder og funksjon.

I løpet av fase 2, etter at kommunestyret har vedtatt bygging av alternativ 1B, får Aksjon Prostneset en spesiell rolle i konflikten. Troms fylkeskommune velger å ikke legge inn innsigelse på det vedtatte alternativet, og med tiden forsvinner også tilsynelatende det folkelige engasjementet. Det er vanskelig å si sikkert hvorfor engasjementet stilner av i befolkninga. Det kan skyldes at de som protesterte mot første utkast er fornøyd med alternativ 1B, eller at engasjementet generelt minker i befolkninga ettersom tida går. Trolig er sannheten en kombinasjon av begge deler. Aksjon Prostneset blir i det offentlige bildet stående ganske alene om å fortsette kampen mot den gjeldende utbyggingsplanen. De får midlertidig en rolle som det nærmeste man kommer en ”offentlig” motstander mot byggeplanene. De intervjues i avisene og stiller ofte med motsvar når andre, blant annet kommunestyrepolitikere, fremmer sitt syn i avisspaltene.

6.4.2 Gyldigheten av underskriftskampanjen

Den nyetablerte Aksjon Prostneset var delaktig i iverksettinga av underskriftskampanjen mot terminalen, i fase 1 av konflikten. Kampanjen hadde tittelen *Ja til havne-terminal på Prostneset, men nei til havnevesenets gigantutbygging* (www.nordlys.no, 02.04.2009). De over 6000 innsamlede underskriftene ble lagt fram som et konkret uttrykk for at engasjementet blant byens befolkning mot utbygginga var stort.

Men alle underskriftene som ble samlet inn, har i seg selv blitt en konflikt i konflikten. Uenigheten gjelder gyldigheten av disse underskriftene. Aksjon Prostneset holder fast ved at underskriftene indikerer stor motstand mot en massiv utbygging på Prostneset, blant byens befolkning. Men Tromsø kommune og andre hevder at disse underskriftene ble samlet inn med utgangspunkt i det første utkastet, og ikke mot nåværende alternativ 1B. Både kommunen og andre forkjempere for alternativ 1B hevder derfor at disse underskriftene nå ikke har noen betydning, fordi ingen av de som har skrevet under har signert mot det nåværende alternativet.

Om underskriftene skal fungere som argument eller ikke, kan påvirke hvor sterkt de ulike diskursene blir stående. At over 6000 mennesker, de fleste trolig med tilknytning til byen, indikerer stor motstand i befolkninga og kan være med på å underbygge argumentene på motstandersida. Men når kommunen ikke anerkjenner underskriftene som gyldige i forhold til alternativ 1B, kan de avvise motstanderne sitt argument om stor støtte blant byens innbyggere, fordi det ikke finnes bevis for dette. Uenigheten har ført til en åpen

konflikt om hvorvidt disse underskriftene har noen betydning eller ikke. En av de som ikke liker at underskriftene fortsatt benyttes som et argument fra motstandersida, er lokallagslederen for partiet Rødt i Tromsø. Han var motstander av det første forslaget, men støtter en utbygging av alternativ 1B:

”Å bruke de 6000 underskriftene fra den forrige Prostnesetaksjonen mener jeg er et misbruk av både meg og andre som skrev under på det. Vi skrev ikke under på et opprop mot det nåværende prosjektet, som jeg mener er ganske forskjellig fra det opprinnelige.”
(Kommunestyrerepresentant, Rødt)

Aksjonslederen i Aksjon Prostneset hevder på sin side at de fleste som skrev under signerte mot en massiv utbygging av Prostneset, hvilket han mener fortsatt er tilfellet med alternativ 1B:

”Veldig mange som har skrevet under på den aksjonen har reagert sterkt på at utsikten mot sør begrenses. Og det vil den gjøre.”
(Aksjonsleder, Aksjon Prostneset)

Men han innser samtidig at det kan være vanskelig å mobilisere fram et stort folkelig engasjement en gang til, og at det ville være vanskelig å få samme respons på en ny underskriftskampanje nå:

”Luften går etter hvert litt ut av ballongen hos folk. De har skrevet under, de har fulgt litt med på debatten. Og så blir det stille, da tror de det er løst. Og særlig da, når man i andre omgang kommer med reviderte tegninger, og både planutvalgsleder og havnesjefen sier at alle ting nå er tatt hensyn til. Noe som absolutt ikke var tilfellet. Ellers hadde ikke Riksantikvaren kommet med sine innsigelser.”
(Aksjonsleder, Aksjon Prostneset)

Uenigheten er tydelig, og det er lite trolig at partene noen gang vil bli enig om disse underskriftene. For Aksjon Prostneset er de en tydelig indikasjon på at gruppa representerer meningene til en relativt stor del av befolkninga, noe som igjen er med på å legitimere aksjonsgruppas eksistens. Samtidig innser aksjonslederen at de trolig ikke vil kunne oppnå et like stort engasjement dersom de forsøker et nytt opprop mot det nye

utkastet. En kampanje som samler færre underskrifter vil derimot kunne indikere at det ikke er noen stor folkelig motstand mot nåværende byggeplaner, og kunne tas til inntekt for utbygger.

6.4.3 Medvirkning og økonomi

Både planmyndighetene og forslagsstiller kritiserer motstanderne for å ikke komme med konkrete motforslag, men kun fokusere på hva de ikke vil ha. De henviser først og fremst til Troms fylkeskommune og Riksantikvaren, men heller ikke Aksjon Prostneset har lagt fram konkrete forslag til andre løsninger. En utfordring for direkte deltakelse som denne aksjonen er et uttrykk for, er at de mangler resurser både i form av tid og økonomi til å kunne engasjere seg mer enn de allerede gjør. Aksjon Prostneset har selv valgt å stå uavhengig økonomisk, uten å motta tilskudd av noe slag. Aksjonen har blitt beskylt for å ha vikarierende motiver for sitt engasjement, som at økonomiske årsaker egentlig ligger bak motstanden mot en større utbygging. Aksjonsleder hevder dette er uriktig, men at de nettopp derfor har valgt å ikke motta verken pengestøtte eller annen støtte fra noen som kan ha slike motiver. Slik har de forsøkt å fremstå som uavhengige, både i forhold til partipolitiske og økonomiske interesser. De ønsker å framstå utelukkende med sitt standpunkt om at de ikke ønsker en massiv utbygging. Men dette gjør igjen at det er vanskelig å få utarbeidet alternative forslag som er gode nok til å kunne leveres inn som et alternativ til planmyndighetene:

”Vi har bedt en del arkitekter og andre konsulenter om frivillige faglige innspill, men vi kom dessverre aldri fram til et konkret, alternativt løsningsforslag. Og det strandet selvfølgelig på at vi ikke har noen økonomi (...) Det er mange som har vist seg interessert i...noe sånt, men det mangler økonomi. Da holder det ikke lengre med frivillig initiativ.”
(Aksjonsleder, Aksjon Prostneset)

Den manglende økonomien er altså i følge aksjonslederen en viktig årsak til at de ikke kan gjøre stort mer enn de allerede gjør. De står økonomisk uavhengig fra aktører som eventuelt har økonomiske interesser i saken, samtidig som dette gir begrensninger i mulighet for aktivitet. Det å mangle økonomiske støttespillere er slik et tveegget sverd for frivillige aksjonistgrupper.

6.4.4 Forholdet mellom folkelig initiativ og offentlige aktører

Trass i sin ilagte rolle som representant for motstandersida har Aksjon Prostneset ikke noen formell rolle i planprosessen, og har derfor heller ingen formell maktposisjon.

Aksjonen er bevisst sin posisjon utenfor det offentlige systemet, og at de derfor ikke har en direkte kanal for påvirkning utover høringsuttalelser, lobbyisme og bruk av media:

”Vi har vært aktivt inne i debatten, og forsøkt å komme inn i nyhetene med våre synspunkter. Og drevet med lobbying, samtaler med politikerne. Ikke nok, men det er det man kan gjøre. Man har ikke makt som aksjonistgruppe.”

(Aksjonsleder, Aksjon Prostneset)

Aktørene med en formell rolle i denne konflikten, gir uttrykk for et todelt syn på Aksjon Prostnesets posisjon. De er først og fremst svært klar på at aksjonsgruppa ikke har en formell plass i prosessen. På generelt grunnlag kommenterer fylkeskonservator dette slik:

”Det er mange saker hvor vi blir kontaktet av folk som har synspunkter. Og vi sender disse henvendelsene videre til vårt fylkesråd, men vi kan ikke la det påvirke vårt faglige arbeid med saken (...) Vi kan aldri bli et talerør for en eller annens interesse.”

(Fylkeskonservator, Troms Fylkeskommune)

Det å opptre profesjonelt og fylle rollen man er satt til i systemet på en god nok måte blir stående som en viktig verdi i dette utsagnet. Utsagnet kan tolkes til at rollen skal fylles innen gitte rammer, og de uten en offentlig gitt posisjon skal ikke gis noen særrettigheter i forhold til å kunne påvirke saken. Aktørene med roller innad i systemet verken vil eller bør la seg bruke som eventuelle talerør. Men aktørene som sitter i en offentlig posisjon uttrykker samtidig både stor respekt og begeistring for at befolkninga engasjerer seg i utbyggingsplanene, det verdsettes som en viktig del av den demokratiske prosessen. Folkelig engasjement anses derfor som viktig, det er et synlig bevis på at demokratiet fungerer. Retten til medvirkning har vært et viktig prinsipp lenge, og folkelig engasjement ses i utgangspunktet som en ressurs (Falleth og Hanssen, 2012). Retten til deltakelse ble forankret i lovverket da ny Plan- og Bygningslov kom i 1985.

Seksjonsleder hos Riksantikvaren forklarer deres prosedyrer når det gjelder henvendelser fra aktører som Aksjon Prostneset:

”Det er jo ikke aktører som vi bruker direkte, men vi ønsker å få saken opplyst så godt som mulig, vi som skal behandle den. Så brevene blir lagt i våre arkiv. At det er en underskriftskampanje er i og for seg interessant nok, det forteller at det er engasjement her og at...ikke alle er for (...) Det er en form for saksopplysning.”

(Seksjonsleder, Riksantikvaren)

Seksjonslederen forteller videre at den rollen slike henvendelser ofte har, er at nye opplysninger kan komme fram. Riksantikvaren må da undersøke om disse opplysningene er korrekte eller ikke. Henvendelser utenfra kan slik være viktig i forhold til å tilføre opplysninger som ikke i god nok grad er fanget opp i det offentlige systemet. Akkurat i konflikten omkring terminalutbygging på Prostneset, er saken i følge seksjonslederen så grundig utredet i det offentlige systemet at henvendelsene fra Aksjon Prostneset ikke har tilført Riksantikvaren noe nytt.

Samtlige informanter gir uttrykk for at de setter pris på at befolkninga bryr seg og engasjerer seg i saker som angår deres eget lokalmiljø. Men utover dette kan det se ut til å være et visst sprik mellom ønske om folkelig deltakelse, og i hvilken grad denne deltakelsen egentlig har noen betydning. Utover å kunne tilføre fakta, ser det ikke ut til at engasjement utenfra tillegges mye vekt. Det kan dermed se ut til at det egentlig finnes to ulike oppfatninger om folkelig deltakelse innad i plansystemet. Den ene er basert i overordnede verdier om at folkelig deltakelse er en ressurs og en verdifull del av demokratiet. Den andre ser ut til å basere seg på innarbeidete holdninger og verdier innad i plansystemet. Dette stemmer i stor grad overens med funn det henvises til i Falleth og Hanssen (2012:200). Aktørene utenfor plansystemet mener det er vanskelig å skille mellom markedsaktørene og planmyndighetene, fordi de bruker samme argumentasjon. Dersom det er slik at planmyndighetene baserer seg på verdier som sammenfaller med forslagsstiller, kan det være en forklaring på at henvendelser med et annet verdisyn ikke tillegges større vekt.

Folkelig deltakelse verdsettes slik som noe positivt, men har likevel begrenset plass. Samtidig benyttes ikke allerede eksisterende muligheter for deltakelse fullt ut. Systemet åpner i utgangspunktet for en bred deltakelse gjennom et åpent system med høringer og ettersyn, men denne muligheten benyttes i liten grad av folk flest (Sehested, 2002). Kanskje mangler systemet en god nok ordning for folkelig deltakelse? Pløger (2011)

hevder at for å oppnå større grad av folkelig deltakelse må det søkes å skape et representativt demokrati, som kan takle oppstående konflikter. Dette betyr likevel ikke at dagens politiske demokrati bør opphøre, men heller at det bør utvikles gode plattformer som tilrettelegger for et bedre samarbeid. Healey (2006) viser at en samarbeidende planlegging kan være en fordel i byplanleggingen. Hun vektlegger viktigheten av at alle berørte parter får være med på prosessen. I dagens system, som prosessen rundt terminalen viser, har ikke befolkninga noen direkte posisjon i plansystemet. Det vanskeliggjør deres mulighet for å delta i prosessen.

Aksjon Prostneset og andre som velger å engasjere seg på frivillig initiativ er en del av hele diskursen som dannes rundt denne planprosessen. Den delvis uklare rollen folkelig engasjement har, byr på utfordringer. I dagens system kan en slik form for deltakelse lett skape skjevheter, ettersom personer som velger å engasjere seg i stor grad rekrutterer seg selv (Aars og Kvalvåg, 2005). Et av de kommunale felt som oppnår høyest grad av folkelig engasjement er nettopp byplanlegging, og da gjerne saker som preges av høyt konfliktnivå. Det betyr likevel ikke at hele befolkninga deltar i debatten. Selv i svært konfliktfylte saker er det et mindretall av innbyggerne som engasjerer seg, og de er igjen gjerne skjevfordelt i forhold til befolknings sammensetninga, for eksempel i forhold til alder og sosial status. De mest engasjerte danner gjerne grupper eller nettverk, slik situasjonen også er for Aksjon Prostneset.

Dersom systemet hadde lagt til rette for at representanter for befolkninga hadde vært en mer direkte del av plansystemet, ville det kanskje vært nødvendig å opparbeide andre rutiner for å i større grad vektlegge befolkningsrepresentantenes meninger og holdninger. I et slikt system ville det også bedre kunne kontrolleres hvem som skulle tale innbyggernes stemme. Slik ville det vært også vært enklere å i større grad skape et representativt utvalg av befolkninga, og unngått problematikken med selvutnevnte representanter.

Uavhengig av om Aksjon Prostneset har hatt noen direkte eller indirekte innflytelse på utviklinga i saken, så har denne aksjonistgruppa like fullt vært en synlig motstander av den vedtatte utbyggingen. Gjennom å bidra til at argumenter for utbyggingen ikke har forblitt stående uimotsagt i den offentlige debatten, har aksjonsgruppa vært med på å fremme diskursen om vern. Dette har igjen ført til at et bredere spekter av argumenter

både for og mot utbygginga har kommet fram i den offentlige debatten, blant annet fordi konflikten rundt utbyggingsplanene har vært svært synlig gjennom lokale media. Lederen av aksjonsgruppa forteller at selv om befolkningas motstand etter hvert nærmest forsvant i den offentlige debatten, har aksjonen likevel opplevd mye støtte. De har blant annet fått tilbakemelding på at uten aksjonen ville planen trolig ikke blitt revidert i det hele tatt. Aksjonslederen vet ikke om dette medfører riktighet, men håper aksjonen har gjort noe nytte for seg i konflikten rundt den planlagte utbygginga på Prostneset.

6.5 Innsigelsesfasen - Fase 3

Da Riksantikvaren la inn sin innsigelse mot byggeplanene i mai 2011, og med dette innledet til fase 3, endret dette samtidig maktrelasjonene i saken. Kommunestyret fratras midlertidig en del av sin makt. Deres vedtak om bygging av alternativ 1B blir tilsidesatt så lenge Riksantikvarens innsigelse er gyldig. Innsigelsen fungerer som et veto mot at kommunen kan godkjenner planen selv (Bjørnå, 2004). Riksantikvaren kommer inn som en ny aktør på motstandersiden og overtar Aksjon Prostnesets rolle som ”hovedmotstander” i saken. Men i motsetning til aksjonistgruppa er Riksantikvaren en institusjonell aktør og del av det formelle plansystemet. Riksantikvaren har derfor andre midler til å kunne påvirke saken mer direkte enn det aksjonsgruppa har.

6.5.1 Uenighet rundt Riksantikvarens innsigelse

I likhet med selve planutkastet, utløste også Riksantikvarens innsigelse umiddelbart reaksjoner. I denne fasen er kampen om hvilken diskurs som skal være den gjeldende enda tydeligere enn hva som var tilfellet i fase 2. Riksantikvaren kritiseres av flere aktører for komme svært sent inn i prosessen, heller enn å ha deltatt mer aktivt underveis. Havnedirektøren sier det slik:

”Jeg har respekt for at de ulike myndighetsområdene har oppgaver å gjøre (...), det er demokratiet vårt (...). Så har jeg vel kanskje mindre forståelse for at Riksantikvaren og fylkeskultur har vært så fraværende i prosessen.”

(Havnedirektøren, Tromsø Havn)

Havnedirektøren uttrykker her forståelse for Riksantikvarens arbeidsoppgave, han aksepterer at de skal fylle en rolle i systemet. Men han reagerer på at Riksantikvaren ikke kom på banen tidligere. Riksantikvaren er delvis enig i at det ikke nødvendigvis er ideelt

at de kommer inn så seint i prosessen som i dette tilfellet, men begrunner det ut fra gjeldende regelverk:

*”Formelt sett er det riktig, vi kommer alltid inn i siste sving (...) Det er en utfordring, den rollen som Riksantikvaren har i plansystemet, at vi kommer inn såpass seint. Vi **må** gjøre det, for fylkeskommunen - som politisk instans - skal gjøre sin jobb. Og de har jo gjerne fylkesutvalgsmøte like før fristen til kommunen.”*

(Seksjonsleder, Riksantikvaren)

Den sene inntreden skyldes i følge seksjonslederen at det i utgangspunktet er fylkeskommunen som skal ta slike saker. Først når fylkeskommunen velger å ikke gripe inn blir saken formelt oversendt til Riksantikvaren, som da overtar ansvaret. Men seksjonsleder understreker samtidig at Riksantikvaren i denne spesielle saken har vært i tett dialog med Troms fylkeskommune hele veien, på grunn av de spesielle kulturminneverdiene knyttet til Prostneset:

”Riksantikvaren ba Troms (fylkeskommune) om å reise innsigelse. Vanligvis, på det nivået, så er det fylkeskommunen som gjør vurderinga, men her er det altså middelaldergrunn i Tromsø (...) Prostneset er avgrenset som middelaldergrunn, og det er ikke delegert til fylkeskommunen som ansvarsområde, det er fortsatt hos Riksantikvaren.”

(Seksjonsleder, Riksantikvaren)

Middelaldergrunn refererer til kulturminner som kan tilbakeføres til middelalderen. Som samarbeidspartner til fylkeskommunen hadde Riksantikvaren i begynnelsen en mer tilbaketrukket rolle, og ble først en direkte involvert aktør når Troms fylkeskommune valgte å ikke legge inn innsigelse til alternativ 1B. Riksantikvaren har på selvstendig grunnlag vurdert om nasjonale kulturminneinteresser blir berørt i for stor grad. Riksantikvaren hevder dermed å bare følge spillereglene som makten i systemet konstituerer.

Når flere av aktørene kritiserer Riksantikvaren for å komme inn i saken i siste liten, mens Riksantikvaren selv hevder det er nettopp slik de må gjøre det, kan dette tyde på at systemet her ikke fungerer optimalt. Det kan også se ut til at dialog og et tettere samarbeid tidligere i prosessen kunne ha motvirket misnøye og eventuelle misforståelser.

Som Riksantikvaren selv påpeker er det ikke helt ideelt at de må vente til fylkestinget har tatt sin avgjørelse. Samtidig vil en ordning der Riksantikvaren tar sin avgjørelse før fylkestinget kunne være med på å svekke den demokratiske prosessen, ettersom Riksantikvaren er oppnevnt av staten, mens fylkestinget er folkevalgt.

6.5.2 Hva er motstand?

Leserinnleggene fra privatpersoner som ble referert i forrige kapittel uttrykte en fortvilelse over at byens identitet ikke ble ivaretatt godt nok, i følge innsenderne.

Liknende reaksjoner ble utløst av innsigelsen fra Riksantikvaren. Det uttrykkes ergrelse over at lokale, demokratiske vedtak blir tilsidesatt. En av de som kritiserer innsigelsen er lederen i byutviklingskomitéen:

”Jeg føler at Riksantikvaren her overkjører lokalt demokrati. Det er ingen lokal eller regional motstand mot dette prosjektet. Det er ingen som har kontaktet meg for å stanse denne terminalen. Det er ingen leserinnlegg i avisene mot prosjektet, og selv (venstrepolitiker)karakteriserer prosjektet som akseptabelt. Det har ikke vært noe støy i det hele tatt. Likevel kommer Riksantikvaren på banen.”

(Leder av byutviklingskomitéen til avisa Nordlys, 10.05.2011. Navnet på omtalt politiker er fjernet)

Komitélederen hevder det ikke har vært noen lokal eller regional motstand mot alternativ 1B, og synes på bakgrunn av dette det er feil av Riksantikvaren å legge inn innsigelse. Komitélederens oppfatning er at Riksantikvaren overprøver det lokale demokratiet ved å ta i bruk sin innsigelsesrett, og vektlegger i sitt utsagn verdien av det lokale selvstyret. Det er ikke første gang politikere i kommunen beskylder Riksantikvaren for å fortrenge lokale interesser⁴. Men komitéleder tar i sitt utsagn ikke hensyn til at kommunen er en del av et større system. Myndigheter med innsigelsesrett er pålagt å være varsomme med å overprøve lokale vedtak, men nettopp for å forhindre at kommunale planer kolliderer med nasjonale interesser er kommunene underlagt visse kontrollorganer (Bjørnå, 2004). Det er en del av hele plansystemet at Riksantikvaren kan legge inn innsigelse dersom de mener nasjonale kulturminneverdier blir skadelidende.

⁴ Jfr. Nyseth og Bjørnå (2007).

I starten av fase tre er Aksjon Prostneset fortsatt aktiv, og lar ikke påstander de mener er uriktige stå uimotsagt. De er dypt uenig i komitélederens påstand om at saken ikke har møtt motstand, men hevder derimot at motstanden har blitt ignorert av kommunen selv:

”Vi føler oss systematisk oversett, og så sier politikerne at det ikke finnes lokal motstand mot byggeplanene. I tre år har vi skrevet innsigelser, blitt lovt folkemøter, og at våre innvendinger skulle bli tatt med i planprosessene. Så har ikke skjedd (...) Vi føler at kommunen har forsøkt å bringe oss til taushet”

(Aksjonsleder i intervju med Nordlys, 31.05.2011)

Også venstrepolitikerer reagerer på komitéleders uttalelse, hun nekter å bli tatt til inntekt for en godkjenning av de nye planene:

“Det virker som vi har akseptert dette, men vi har sagt at det nye forslaget er mer akseptabelt enn det første, men ikke bra nok.”

(Venstrepolitiker i intervju med iTromsø, 18.05.2011)

Sitatet fra aksjonsleder indikerer at aksjonsgruppa føler de ikke blir tatt helt på alvor i kommunen. Hvordan kan samme situasjon oppleves så totalt forskjellig av de ulike aktørene? En forklaring kan være at partene legger ulik mening i begrepet motstand. Uten at det er uttalt direkte kan det hende komitélederen sikter til at kommunestyret gikk inn for utbygging, og det faktum at Troms fylkeskommune vedtok å ikke legge inn en innsigelse. Motstand betyr da først og fremst en eventuell motstand innad i beslutningssystemet. Dette underbygger i så fall også indikasjonene på en todelt holdning til folkelig deltakelse, som tidligere er omtalt. Komitéleder har i tillegg tolket venstrepolitikerens utspill som en støtte til forslaget, og dermed videreformidlet hennes utsagn annerledes enn slik hun hadde ment det. Hans utspill kan tolkes som et forsøk på å styrke vekstdiskursen. Ved å hevde at motstand ikke finnes, er det heller ikke åpning for motstand i det diskursive rommet. Aksjon Prostneset er uenig. De ønsker å bli hørt, og mener de har protestert kraftig. De ser trolig all motstand som viktig, uavhengig av posisjon i eller utenfor beslutningssystemet.

Det kan selvsagt være vanskelig å holde engasjementet oppe dersom man føler at man ikke blir hørt eller tatt hensyn til, og den manglende oppfølgingen kan av aksjonsgruppa

oppleves som en uthalingstaktikk fra kommunen. Dersom det er riktig at aksjonen virkelig har blitt lovt en oppfølging som aldri ble gjennomført i praksis, tyder dette på en systemsvikt i det kommunale systemet. Det kan være en indikasjon på at begeistringen omkring allmenn deltakelse er et overordnet ønske blant de offentlige aktørene, men at folkelig deltakelse i virkeligheten ikke vies mye oppmerksomhet. Men det kan også hende at det er vanskelig å gi innbyggerne mer innflytelse og oppmerksomhet innenfor gjeldende regelverk enn de allerede får. Uenigheten kan også bunne i en skjevhet mellom forventningene til engasjerte innbyggere og hvor stor innflytelse de faktisk direkte kan ha i slike utbyggingssaker.

6.6 På vei mot en løsning – Fase 4.

Riksantikvarens rolle er å ivareta nasjonale kulturminneinteresser. Men de har ikke makt til å stoppe utbyggingsprosjektet permanent. Tromsø kommune har valget mellom å vedta eller ikke vedta Riksantikvarens innsigelse. Da valget falt på det siste rykket saken et hakk videre i plansystemet, og havnet til mekling hos Fylkesmannen i Troms.

Fylkesmannen har rollen som bindeledd mellom stat og kommune, blant annet ved å legge til rette for et godt samarbeid (Bjørnå, 2004). En del av denne oppgaven er rollen som mekler i konfliktsaker mellom kommune og stat. I følge Plan- og bygningslovens §3-3 har kommunestyret selv ledelsen av den kommunale planleggingen (www.lovdata.no). Men den kommunale planleggingen kan komme i konflikt med blant annet nasjonal kulturarv, som i dette tilfellet, og kontrollmyndighetene kan da legge inn innsigelse (Bjørnå, 2004). Formålet med mekling er å i fellesskap komme fram til en løsning begge partene, her Tromsø kommune og Riksantikvaren, kan godta. I konflikten rundt havneterminalen tok det derimot ikke lang tid før partene innså at avstanden var for stor til å kunne finne en løsning i fellesskap. Som Riksantikvarens seksjonsleder sier det: *”Vi ble raskt enig om å være uenig”*.

Når meklingen ikke førte fram, sendte Fylkesmannen saken videre til Miljøverndepartementet, som er øverste nivå i plansystemet. Miljøverndepartementet forvalter planloven, og er dermed rammegivende organ for planlegging på kommunalt og regionalt nivå (Aarsæther og Buanes, 2012). Departementet har også endelig avgjørelsesmakt i plankonflikter som ikke har latt seg løse på de underliggende nivåene. Det er nå deres oppgave å utrede terminalen videre, og lage en innstilling til Miljøvernministeren som formelt tar den endelige avgjørelsen. Miljøverndepartementet

har møtt partene, og gjennomfører sammen med partene en befaring på området. I motsetning til de øvrige aktørene i konflikten, med unntak av Fylkesmannen, kommer Miljøverndepartementet inn som en nøytral tredjepart. Departementet har ingen egeninteresse i saken, men skal komme fram til en løsning på grunnlag av egne undersøkelser, og partenes begrunnelser. Ofte gjennomføres en befaring sammen med involverte parter, og partene får legge fram sitt syn. Befaringen på Prostneset ble gjennomført i desember 2011. Deretter utarbeider departementet sin anbefaling til Miljøvernministeren.

6.7 Makt som konstituerer verden

I diskursanalyse er makt en medvirkende faktor når aktørenes forhold til hverandre konstitueres i diskursen. At maktrelasjonene endres mellom fase to og fase tre er slik en naturlig konsekvens av at en ny aktør kommer inn i konflikten. Riksantikvaren kommer inn i feltet, mens det synlige folkelige engasjementet trer i bakgrunnen. Riksantikvaren er en del av plansystemet på nasjonalt nivå, og er med på å kontrollere at kommunal planlegging ikke strider mot nasjonale interesser⁵. Etersom makt er med på å konstituere verden, er aktørene nødt til å reetablere sine posisjoner i forhold til hverandre når en ny aktør kommer inn i feltet. Dette gjør at øvrige aktører må forholde seg til Riksantikvaren på en annen måte enn overfor mer uformelle aktører.

Sett i lys av diskursanalysen har dermed makt og maktrelasjoner hatt en betydning for hvordan de ulike aktørene forholder seg til hverandre i konflikten rundt en utbygging av Prostneset. Og der det er makt er det også motstand. Men makt er ikke nødvendigvis et negativt ladet begrep i diskursanalysen. Flyvbjerg (1993) hevder makt er med på å ivareta innbyggernes rettigheter. Det er makten som ligger i kravet om offentlig høring som gjør at alle har lov til å uttrykke hva de mener om utbyggingen på Prostneset. Denne makten legaliserer for eksempel Aksjon Prostnesets eksistens, og forplikter planmyndighetene til å lese også deres innspill. Selv om denne folkeaksjonen ikke får fullt gjennomslag for sitt syn, er de dermed likevel med på å påvirke saken ved å bringe inn motargumenter. Uten dette maktgrepet i systemet kunne en utbygging i teorien skjedd uten at noen, verken privatpersoner eller offentlige instanser, hadde hatt anledning til å fremme sine synspunkter. Slik det er nå kan ikke utbyggeren iverksette planene før kommunen gir klarsignal.

⁵ Jfr. Bjørnå, 2004.

Makten i plansystemet er slik med på å sette spillereglene for konflikten. Den er bestemmende for hva de ulike aktørene kan og skal gjøre. De er satt til å utfylle ulike roller. At alle har sine spesifikke roller, betyr også at de ulike aktørene vet hvordan de skal forholde seg til hverandre. Dette har kommet tydelig frem i de gjennomførte intervjuene, selv om ikke aktørene er enige i hverandres argumenter respekterer de at lovverket begrenser deres handlefrihet og at alle har ulike roller å utfylle. Makten som ligger i systemet skaper orden i prosessen, makt kan også begrense makt (Hillier, 2002). Å vite om hverandres posisjoner er en fordel når det oppstår konflikt, aktørene vet hvor de har hverandre og kan handle ut fra det. De respekterer hverandre ut fra posisjoner i systemet. Makten som ligger i systemet sikrer at ingen av aktørene får ubegrenset makt. Tromsø Havn kan ikke gjennomføre bygging før de får tillatelse fra Tromsø kommune, som igjen ikke kan gi en slik tillatelse før en lovfestet høring er gjennomført. Samtidig vil alltid en slik sosial orden virke undertrykkende for enkelte av aktørene (Hillier, 2002). Alle aktørene innehar dermed makt i en eller annen form, men alle har ikke full kontroll over makten til enhver tid. Riksantikvaren kan tilsidesette kommunens vedtak, men kun for en periode. En slik innsigelse vil alltid føre saken videre i systemet. Slik regulerer systemet seg selv.

Kapittel 7: Avslutning

7.1 Innledning

Det opprinnelige utgangspunktet for denne studien var min interesse for debattene som kan følge med store utbyggingsplaner. I en by som allerede er utbygd dreier debattene seg gjerne om forholdet mellom vekst og vern. Ofte må noe rives for å få plass til noe nytt (Børrud, 2012). På Prostneset har ikke behov for rivning skapt debatt, men konflikten mellom bevaring og behovet for en utbygging ble likevel et sentralt tema i forhold til utbyggingsplanene for en passasjerterminal i Tromsø sentrum. Her var det hovedsakelig en begrensning i utsikten og en fortetting i Prostnesets åpne karakter som har skapt reaksjoner. I min studie har jeg sett på hvilke argumenter som benyttes i debatten rundt utbygginga, og aktørenes mulighet for påvirkning innenfor plansystemets rammer. Debatten har i stor grad dreid seg om hvor stor utbygging det er behov for, og hva som eventuelt går tapt for byen dersom denne utbyggingsplanen iverksettes. Gjennom intervjuer med sentrale aktører i saken, offentlige dokumenter og materiale fra lokalavisene har jeg fått tilgang til å studere konflikten nærmere.

7.2 Debatten om havneterminalen

Diskursanalysen støtter seg på et strukturalistisk og poststrukturalistisk syn på virkelighetens konstituering gjennom språket (Jørgensen og Phillips, 1999). Gjennom språket speiles virkeligheten, ved at det skapes en representasjon av den. Den egentlige virkeligheten kan man ikke få tak i, man skal derfor heller ikke forsøke å nå den. Det har jeg ikke forsøkt i denne studien. Jeg har derimot vært åpen for å la informantene presentere sin opplevelse av virkeligheten, og mener å ha videreformidlet noe av denne opplevelsen i min studie.

I følge diskurspsykologien konstitueres aktørenes identiteter gjennom diskursen (Jørgensen og Phillips, 1999). Mennesker kan ha forskjellige identiteter, avhengig av hvilken diskurs aktøren befinner seg i. Identiteten konstrueres av de skiftende diskursene, men er likevel aldri helt uavhengige av hverandre fordi hver aktør alltid har et sett av grunnleggende verdier i bunn. Jeg har i studien konsentrert meg om identiteten de ulike aktørene har hatt i form av sin rolle i planprosessen. For flertallet av aktørene har denne identiteten knyttet seg til deres offentlige stilling, mens det for én aktør dreier seg om en frivillig lederrolle i en folkelig aksjon.

Studien tar også for seg maktfordelinga i konflikten om havneterminalen, og aktørenes mulighet til å påvirke prosessen. Plansystemet følger faste regler, som konstitueres av makten systemet bygger på. Makt er ikke nødvendigvis et undertrykkende middel som enkelte aktører kan bruke ovenfor andre (Jørgensen og Phillips, 1999). Det er gjennom makt at vår sosiale verden produseres og reproduseres, og makten er slik med på å bestemme hvordan aktørene forholder seg til hverandre.

7.3 Oppsummering av funn

Gjennom min studie har jeg med utgangspunkt i et spesielt case svart på problemstillinga *Hvordan foregår kampen om byrommet rundt en planprosess?* Jeg har vist hvordan sentrale og framtreddende aktører argumenterer for sitt syn, og hvorfor de mener denne utbyggingen er riktig eller uriktig. Videre har jeg vist hvordan maktbalansen kan endre seg underveis i prosessen. Kampen om Prostneset er, slik jeg ser det forankret i to store diskurser, vekstdiskursen og bevaringsdiskursen. Begrepene vekst og bevaring er likevel ikke fullstendig utelukkende i forhold til hverandre. Vekst kan inkludere bevaring, og bevaring kan medvirke til vekst. Selv de som støtter utbyggingen på Prostneset ser verdien i å bevare kulturminner, som når havnedirektøren legger vekt på at Prostneset tåler en fortetning, men at det likevel skal være inn- og utsikt på området. Plan 1517 er også klar på at det finnes bevaringsverdige kulturminner i området som må ivaretas. I tillegg til de to store diskursene finnes også andre, mindre diskurser. Disse diskursene er det større enighet om, som diskursen om behovet for en endring av Prostnesets nåværende utforming, og diskursen omkring behovet for mer hensiktsmessige måter å ivareta sikkerheten. Finansieringsdiskursen er også en del av helhetsbildet, men motstanderne av en utbygging har i liten grad deltatt i denne.

Aktørene som deltar i konflikten rundt Prostneset kjemper for å gjøre diskursen der de selv har størst legitimitet til den gjeldende. De vil også kunne få større makt over sine motstandere ved å kontrollere hvilken diskurs som er hoveddiskursen (Neumann, 2002). Fra utbygger og andres syn, står argumentene om vekst og endring sentralt. Byen trenger en terminal, og Prostneset har også et potensial som et nytt byrom i sentrum. En løsning som dette kan blant annet gi byen et nytt parkanlegg og flere sitteplasser der blant annet sola kan nytes. Men samtidig vektlegges det å ivareta byens særegenhet. At Tromsø har behov for en havneterminal er det stor enighet om, og ingen av aktørene i denne studien bestrider dette behovet. Motstanden, fra både offentlige og private aktører, har i stor grad

dreid seg om utbyggingens størrelse og om det er behov for en så massiv utbygging. For motstanderne har behovet for bevaring stått sentralt, og da særlig bevaring av utsikten og Prostnesets åpne karakter. Spesielt bygg A og bygg B, som er planlagt å leies ut til kommersielle aktører, hevdes å i for stor grad sperre for utsikten mot Tromsøsundet. Byggene kommer også, i følge Riksantikvaren, i konflikt med kulturminner av nasjonal verdi. Riksantikvaren mener det må være fri sikt fra kirkestedet og ned til sundet. At bygningene som i størst grad sperrer for sikten ikke har noen direkte havnerelatert funksjon gjør det enda vanskeligere å akseptere behovet for disse bygningene. Det reageres på at havnevesenet skal drive ikke-havnerelatert virksomhet, noe de i utgangspunktet ikke har lov til. Utbygger understreker at kommunen har stilt krav om en selvfinansierende drift av selve terminalen, og at da må Tromsø Havn ha en inntektsmulighet, og utleielokaler må være store og attraktive nok til at leietakere vil melde seg. Uten en mulighet for finansiering hevdes det at terminalen ikke kan bygges. Motstanderne har så langt jeg har sett ikke presentert noen alternative løsninger til finansiering.

Aktørene ser virkeligheten ut fra sitt ståsted. De vektlegger ulike verdier når de argumenterer for sitt syn på saken. Utbygger ser utbygginga som nødvendig, den må ha vedtatte størrelse for å kunne oppfylle kommunens krav om selvfinansiering. Samtidig er intensjonen at utbygginga vil tilføre byen et nytt og attraktivt byrom. Riksantikvaren vektlegger de nasjonale kulturminnene. En utbygging som denne vil sperre for de historiske siktlinjene fra kirkested og ned til sundet. Deler av byens befolkning har også engasjert seg. Diverse leserinnlegg i avisene viser at her er det ikke først og fremst nasjonale verdier som ligger til grunn, men mer lokale følelser for byen. Befolkninga er opptatt av at strandlinja ikke må bygges igjen, det oppleves som viktig å kunne se Tromsøsundet fra byen.

De ulike posisjonene i konflikten kan være en forklaring på at aktørene i enkelte sammenhenger oppfatter samme situasjon på vidt forskjellige måter. For eksempel viser utdrag fra avisene at lederen av byutviklingskomiteén og lederen for Aksjon Prostneset har ulik oppfatning av hvorvidt vedtatte utbygging har ført til protester eller ikke. Det er vanskelig å vite hva den enkelte legger i sine uttalelser til avisa, men det ulike synet

skyldes at de begge konstruerer virkeligheten ut fra sitt eget diskursive ståsted⁶. Komitéleder vektlegger trolig aktiviteten innenfor det politiske systemet. Flertallet i kommunestyret har vedtatt bygging av alternativ 1B, fordi de mente dette er til det beste for byen ut fra en samlet vurdering. Aksjonsleder reagerer på uttalelsen ettersom de mener å ha protestert aktivt mot forslaget. Aksjonen jobber kun for denne ene saken. De ser prosessen fra utsiden, og vektlegger også det som skjer utenfor selve planarbeidet. For en utenforstående kan det likevel være vanskelig å forstå at samme situasjon virkelig kan tolkes så totalt ulikt.

Uenighet som oppstår innad i plansystemet kan delvis forklares ut fra aktørenes ulike posisjon i saken (Nyseth og Bjørnå, 2007). Riksantikvaren skal ivareta nasjonale kulturminneinteresser. Kommunen må derimot ha et videre perspektiv, de skal håndtere et bredere spekter av interesser. Utgangspunktet er ulikt, og det kan legge grunnlaget for en uenighet. Men at det oppstår debatt og uenighet er en naturlig og nødvendig del av en demokratisk prosess (Flyvbjerg og Richardson, 2002).

Proessen mot å realisere en havneterminal på Prostneset har vært lang. Jeg har valgt å dele den inn i fire faser, og har konsentrert meg om å se på de to midterste. I fase 2 er det forkjemperne som har en form for maktovertak på motstanderne, som mangler et kraftig nok maktmiddel for gjennomslag for sitt syn på saken. Det er i denne fasen flertallet i kommunestyret vedtar bygging av konsekvensutredningas alternativ 1B. Riksantikvaren iverksetter fase 3 når innsigelsen varsles. Med forankring i planprosessens spilleregler kan Riksantikvaren midlertidig stoppe utbyggingsprosjekter når de mener nasjonale kulturminneverdier står på spill. Riksantikvaren motsetter seg ikke en utbygging generelt, men mener den må bli mindre massiv enn det vedtatte alternativet legger opp til.

7.4 Forholdet mellom aktørene

Relasjonene mellom aktørene preges av deres posisjon i diskursen. Mitt inntrykk er at aktørene som jobber innenfor plansystemet forholder seg annerledes til hverandre enn til aktører som forsøker å slippe til utenfra. Innenfor systemet er reglene klare. Informantene godtar fullt ut, og understreker også overfor meg i intervjuene, at de alle har ulike roller å fylle. Selv om de kan være dypt uenige med hverandre, og innimellom mene at ikke alle fyller sin rolle like godt, uttrykker de likevel en profesjonell respekt overfor hverandre.

⁶ Jfr. Jørgensen og Phillips, 1999

Makten som ligger i systemet setter felles spilleregler for aktørene, det er faste regler og prosedyrer for hvordan aktørene kan reagere overfor hverandre. Makten hjelper dermed aktørene til å vite hvor de har hverandre, og er et medvirkende element for å ivareta respekten innad i plansystemet.

Overfor aktører som kommer utenfra, opplevde jeg en litt annen holdning. I utgangspunktet ønskes et folkelig engasjement velkommen av aktørene som har mer formelle roller i prosessen. Det at andre enn direkte involverte parter velger å engasjere seg blir sett på som en naturlig og viktig del av en åpen og demokratisk prosess. Samtidig fikk jeg inntrykk av at under overflaten blir dette engasjementet ikke tillagt særlig stor vekt. Alle informantene som kom inn på dette temaet fortalte om gode prosedyrer for hvordan henvendelser fra aksjonsgrupper og liknende blir registrert og arkivert. Også her er det makten i systemet som legger føringer for dette. Men samtidig er ikke engasjement som dette et direkte ledd i planprosessen. Mitt inntrykk er at slike henvendelser ikke har mye plass i prosessen, utover det at de aksepteres som en del av demokratiet. Kanskje er rollen til aksjonsgrupper, underskriftslistor og annet for vagt definert i et ellers godt regulert system? Dersom dette er riktig, er det trolig vanskelig for aksjonsgrupper og andre å nå fram med sitt budskap. Aksjon Prostneset hevder i sitt tilsvarende svar til leder av byutviklingskomitéen at de ikke har fått svar på sine henvendelser. Dersom dette er riktig er det med på å underbygge dette inntrykket. Samtidig er det selvsagt grenser for i hvor stor grad utenforstående skal ha mulighet til å kunne påvirke prosessen. Det er viktig at regler følges, og at aktører med formelle roller ikke blir et talerør for andre, slik fylkeskonservatoren understreker. Men selv uten særlig mulighet for fullt gjennomslag for sitt syn kan folkeaksjoner og liknende ha en viktig rolle, som å bringe ny informasjon inn til de øvrige aktørene, eller kunne bringe inn motargumenter i den offentlige ordvekslingen.

7.5 Refleksjon rundt innsigelsen

Riksantikvaren kom direkte inn i konflikten rundt havneterminalen da fylkestinget i Troms fylkeskommune vedtok å ikke legge inn innsigelse selv. I utgangspunktet er det fylkeskommunen som skal se til at kommunene ikke gjør vedtak som berører nasjonale kulturminneinteresser i negativ grad. På faglig grunnlag hadde fylkeskonservator anbefalt innsigelse, så hvorfor unnlot fylkestinget å vedta dette? Uten å ha undersøkt dette nærmere, ser jeg kort på to mulige forklaringer. En mulig forklaring er at de kan ha lagt

tyngre vekt på andre forhold. Fylkeskommunen er for eksempel ansvarlig for hurtigbåtdriften i fylket, og har dermed en egeninteresse i å få på plass en terminal snarest mulig. En annen mulig årsak er at de ikke har ønsket å ta en avgjørelse som vil bli dårlig mottatt blant store aktører i saken, som Tromsø kommune. Fylkestinget kan slik ha unngått å ta beslutningen for å heller overlate til Riksantikvaren å ta støytet med å stoppe utbyggingen.

7.6 Andre mulige tilnæringsmåter

Jeg har valg å gjøre denne studien med utgangspunkt i et diskursanalytisk perspektiv. Men konflikten kunne vært undersøkt og studert også i lys av andre teoretiske tilnæringer. Jeg kunne for eksempel valgt å studere konflikten med utgangspunkt i nettverksteori. Sett i et nettverksperspektiv kan aktørene i konflikten rundt havneterminalen deles inn i ulike nettverk. Innenfor nettverksteorien er det slik at aktørene inngår i felles nettverk fordi de er avhengige av hverandres ressurser, som informasjon og politisk legitimitet (Sehested, 2002). Gjennom nettverk, formelle eller uformelle, bestående av både offentlige og private aktører, skapes også makt (Fimreite et al, 2005). I en studie med utgangspunkt i nettverksteori ville jeg for eksempel ha kunnet sett nærmere på hvilke nettverk som har oppstått i denne saken og hvordan aktørene innenfor de ulike nettverkene samarbeider og hvordan makt oppstår gjennom disse nettverkene.

Konflikten rundt havneterminalen har vært preget av maktkamp mellom aktørene. I min studie har jeg tatt utgangspunkt i offentlig tilgjengelig informasjon og det informantene har fortalt meg. Ut fra dette har jeg sett på maktrelasjonene mellom aktørene. Flyvbjerg og Richardson (2002) hevder maktanalyse bør følge Foucaults tanke om å studere hva som faktisk blir gjort. I følge Foucault finnes det alltid diskret og skjulte maktmekanismer i systemet, noe som ofte ignoreres når maktanalyser kun ser på det som skjer i det åpne rom (Flyvbjerg, 1993). Det er ikke slik at makten nødvendigvis befinner seg der det tilsynelatende ser ut til at den er, og det er derfor viktig å forsøke avdekke eventuell skjult makt og maktrelasjoner (Flyvbjerg og Richardson, 2002). Sett i lys av dette kunne det vært interessant å studert konflikten rundt terminalsaken i et mer rendyrket maktperspektiv enn det jeg har gjort. Dersom man følger Foucaults tanke, er det sannsynlig at det også i prosessen rundt havneterminalen har vært utøvd makt utover det som kommer fram som offentlig tilgjengelig.

7.7 Et alternativt medvirkningsforslag

Kunne befolkninga ha vært mer involvert i planleggingsfasen av det nye byrommet på Prostneset? I utgangspunktet gis det uttrykk for at folkelig engasjement er ønsket. Likevel ser det ut til at det mangler egnede arenaer for å få dette til å fungere godt i praksis, selv om krav i Plan- og bygningsloven, og også enkelte tiltak utover dette gjennomføres.

I Norge ble det i 1994-96 tatt i bruk en form for medvirkningsplanlegging i de tre tettstedene Løten, Moelv og Vinstra (Bjørneboe og Søholt, 1998). Bakgrunnen for prosjektet var behovet for en oppgradering av tettstedene, for å hindre fraflytting og handelslekkasje. Befolkninga ble tatt med i den innledende fasen og formålet var å blant annet kartlegge befolkningas ønsker og behov. Også andre interessenter, som det lokale næringslivet, deltok. De hadde ofte andre ønsker og krav enn innbyggerne. Gjennom plenumsmøter og møter i grupper diskusjoner ble det likevel på enkelte av punktene oppnådd enighet. Gjennom dialog ble det oppnådd en større grad av forståelse for hverandres syn.

Prosjektet viste imidlertid at medvirkningsplanlegging også har sine svakheter og begrensninger. Ettersom folkelig engasjement er frivillig, var det kun den delen av befolkninga som hadde mulighet og interesse som deltok, og innbyggerne valgte selv når og hvor lenge de deltok i prosessen (Bjørneboe og Søholt, 1998). Grupper av befolkninga falt utenfor, blant annet var barn og unge ikke representert. I tillegg førte den store graden av utskiftning i befolkningsgruppa til at mye tid måtte brukes til stadige gjentakelser av hva prosjektet gikk ut på.

Oppgraderingsprosjektet i disse tettstedene er ikke fullt ut sammenliknbart med terminalsaken i Tromsø. Overnevnte prosjekt tar for seg kommuneplanlegging i form av oppgradering av hele kommunesentre, med utgangspunkt i et behov for å kunne møte konkurranse utenfra. Mitt case dreier seg om planleggingen av et enkelt prosjekt, initiert av andre enn kommunen selv. Men på et overordnet plan kan det likevel være mulig å hente ideer fra prosjektet i Løten, Moelv og Vinstra. Ved å involvere befolkninga i en tidlig fase, vet både utbygger og kommunen tidlig hva befolkninga ønsker, og hva de ikke kan tenke seg. Kanskje kan det også gjennom en slik tidlig kontakt komme fram gode ideer verken utbygger eller andre involverte har tenkt på selv. I forbindelse med terminalområdet i Tromsø uttrykte havnedirektøren et ønske om at befolkning, og særlig

ungdommen, skal ta i bruk området. I liknende saker kan det da for eksempel være spennende å inngå et tidlig samarbeid med ungdommen selv. En mulig samarbeidspartner er Tromsø Kommunes eget ungdomsråd, som jobber for ungdomsmedvirkning i saker som angår barn og unge i kommunen⁷.

Det skal nevnes at i prosessen rundt havneterminalen ville en slik folkelig deltakelse ikke nødvendigvis gjort noen forskjell i forhold til stans i prosessen med bakgrunn i Riksantikvarens innsigelse. Riksantikvaren tar sine beslutninger på eget grunnlag, og ville uansett reagert dersom de mente nasjonale kulturminneinteresser ikke ble ivaretatt på en god nok måte.

7.8 Forslag til videre forskning

I denne studien har jeg sett på ulike aktørers holdninger og argumentasjon i forbindelse med en planlagt større utbygging i Tromsø Sentrum. Jeg har fokusert på aktører jeg mener har hatt sentrale funksjoner i denne spesifikke saken. Gjennom kampanjer og innlegg i avisene gis det blant annet inntrykk av at det folkelige engasjementet i denne saken har vært stort, det samme gjelder for liknende saker tidligere. Med utgangspunkt i dette kunne det vært interessant å undersøke hvor stort engasjementet egentlig er i byen. Og hvordan stiller befolkninga seg generelt i forhold til vekst og bevaring? Min undersøkelse viser at engasjementet tilsynelatende var stort i perioden der planforslagene ble lagt fram, men at det synlige engasjementet forsvant underveis i prosessen. En undersøkelse blant et representativt utvalg av byens befolkning om utbyggingsproblematikken kunne gitt et svar på overnevnte spørsmål. En slik undersøkelse kan gjøres på generelt grunnlag, men kan også settes i sammenheng med en framtidig sentrumsnær utbygging. Undersøkelsen bør da gjøres både tidlig og seint i prosessen, for å se om bildet endrer seg underveis. Eventuelt kan undersøkelsen også følges opp når byggeprosessen er avsluttet, for å se om resultatet stemmer med forhåndsforventningene.

7.9 Kommer vi i havn?

Jeg hadde håpet å kunne presentere nok et utkast til havneterminal i min masteroppgave, et endelig utkast basert på Miljøverndepartementets behandling og miljøvernministerens avgjørelse. Men miljøvernministerens sluttbehandling av saken lar fortsatt vente på seg.

⁷ <http://www.tromso.kommune.no/ungdomsraadet.260891.no.html> (05.11.12)

Når oppgaven leveres er prosessen om et nytt byrom og ny havneterminal på Prostneset fortsatt ikke avgjort, over ett år etter at saken gikk til behandling i departementet. Det er derfor fortsatt uklart hvilken løsning ministeren går inn for, om en terminalutbygging vil bygge på dette forslaget, eller om det eventuelt forkastes og erstattes med et helt nytt planforslag. Prostneset vil trolig gjennomgå en endring i løpet av de nærmeste årene, men bare framtiden vil vise hvordan et nytt byrom på Prostneset ser ut.

Litteraturliste

Bøker og artikler:

Andersen, Astri (1994): *Tromsø gjennom 10 000 år. Handelsfolk og fiskebønder, 1794-1900*. Tromsø Kommune.

Bjørnå, Hilde (2004): *Mellom nasjonal styring og kommunalt selvstyre. Fylkesmannens rolle i arealplanmeklinger*. Doctor rerum politicarum-avhandling, Universitetet i Tromsø.

Bredsdorff, Nils (2002): *Diskurs og konstruktion. En samfundsvidenskabelig kritik af diskursanalyser og sosialkonstruktivismen*. Forlaget Sociologi.

Børrud, Elin (2012): Planlegging i en allerede bygget by. I: Aarsæther, Nils, et al: *Utfordringer for norsk planlegging. Kunnskap, bærekraft, demokrati*. Cappelen Damm. Høyskoleforlaget.

Dyrberg, Torben Bech, Hansen, Allan Dreyer og Torfing, Jacob (red.) (2000): *Diskursteorien på arbejde*. Roskilde universitetsforlag.

Falleth, Eva og Hanssen, Gro Sandkjær (2012): Medvirkning i planlegging. I: Aarsæther, Nils et al: *Utfordringer for norsk planlegging. Kunnskap, bærekraft, demokrati*. Cappelen Damm. Høyskoleforlaget.

Fimreite, Anne Lise, Medalen, Tor og Aars, Jacob (2005): By- Governance. I: Fimreite, Anne Lise og Medalen, Tor (red.): *Governance i norske storbyer. Mellom offentlig styring og privat initiativ*. Scandinavian Academic Press. Spartacus Forlag AS

Flyvbjerg, Bent (2009): *Samfundsvidenskab som virker*. Akademisk forlag.

Flyvbjerg, Bent (1993): *Rationalitet og magt, bind 1. Det konkrete videnskab*. 1. udgave, 4. oplag. København. Akademisk forlag.

Flyvbjerg, Bent and Richardson, Tim (2002): Planning and Foucault: In Search of the Dark Side of Planning Theory. In: Allmendinger, Phillip and Tewdwr-Jones, Mark (eds.): *Planning Futures. New Directions for Planning Theory*. London and New York. Routledge.

Hansen, Allan Dreyer (2004): Diskursteori i et videnskabsteoretisk perspektiv. I: Fuglesang, Lars og Bitsch Olsen, Poul (red): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*. 2. udgave. Roskilde universitetsforlag.

Hansen, Allan Dreyer og Sehested, Karina (2003): Innledning: Konstruktivismen – hvorfor og hvordan? I: Hansen, Allan Dreyer og Sehested, Karina (red.): *Konstruktive bidrag. Om teori og metode i konstruktivistisk videnskab*. Roskilde universitetsforlag.

Healey, Patsy (2006): *Collaborative Planning. Shaping Places in Fragmented Societies*. Second Edition. Palgrave Macmillan.

Hillier, Jean (2002): Direct Action and Agonism in Democratic Planning Practice. In: Allmendinger, Philip and Tewdwr-Jones, Mark: *Planning Futures. New Directions for Planning Theory*. London and New York. Routledge.

Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. 2.utgave. Gyldendal Norsk Forlag.

Neumann, Iver B. (2002): *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. 2.opplag. Fagbokforlaget.

Nyseth, Torill og Bjørnå, Hilde (2007): Kampen om byrommet; Kulturminnevern som politikkfelt. I: *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*. **Volume 23/4**. S. 396-415.

Pløger, John (2001): Public participation and the art of governance. I: *Environment and Planning B: Planning and Design*. **Volume 28**. P. 219-241.

Rasborg, Klaus (2004): Sosialkonstruktivismen i klassisk og moderne sociologi. I: Fuglesang, Lars og Bitsch Olsen, Poul (red): *Videnskabsteori i samfundsvidenskabene. På tværs af fagkulturer og paradigmer*. 2.udgave. Roskilde universitetsforlag.

Sehested, Karina (2002): *Netværksstyring i byer. Hvad med planlægningen og demokratiet?* Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Silvermann, David (2010): *Interpreting qualitative data*. Third edition. Sage.

Tjelmeland, Halvard (1996): *Tromsø gjennom 10 000 år. Fra byfolk og bona til Tromsøværing, 1945-1996*. Tromsø Kommune.

Ytreberg, N.A. (1946): *Tromsø bys historie, bind 1*. Oslo. Tell Forlag.

Wadel, Cato (1991): *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord. Seek A/S.

Aars, Jacob og Kvalvåg, Svein (2005): Urbane aktivistnettverk: Effektive og eksklusive? I: Fimreite, Anne Lise og Medalen, Tor (red.): *Governance i norske storbyer. Mellom offentlig styring og privat initiativ*. Scandinavian Academic Press. Spartacus Forlag AS.

Aarsæther, Nils, og Buanes, Arild (2012): Staten – frå planaktør til planforvaltar? I: Aarsæther, Nils, et al: *Utfordringer for norsk planlegging. Kunnskap, bærekraft, demokrati*. Cappelen Damm. Høyskoleforlaget.

Avisartikler og leserinnlegg:

Bentsen, Carl Johan (2009): Venteromskafe og kiosk. *Nordlys*. 22.januar. S. 52.

Eidsmo, Arne (2011): Mer enn en terminal. *Nordlys*. 26.02.2011. S.3.

- Gregusson, Vilgunn (2008): Utbygging på Prostneset. *Nordlys*. 10.desember. S. 48.
- Nygård, Oddvar (2006): -Kai før terminal. *Nordlys*. 7.desember. S.6.
- Rein, Marit (2002): Skyhøye forventninger til Prostnesets fremtid. *Nordlys*. 18.september. S. 4.
- Rein, Marit (2011): Fortsetter kampen. *Nordlys*. 31.mai. S. 11.
- Rotvold, Kjell (2009): Prostneset – et svulstig makkverk. *iTromsø*. 26.mars. S.30.
- Seljeseth, Geir (2005): Truer med å flytte hurtigbåten fra sentrum. *Nordlys*. 28. Januar. S.6.
- Seljeseth, Geir (2005): Pruter på Prostneset. *Nordlys*. 02.februar. S.5.
- Sønvisen, Stina (2003): Tromsøs nye ansikt. *Nordlys*. 02.april S.4.
- Tokle, Aleksander (2011): Skjær i sjøen for havneterminalen. *iTromsø*. 16.juni. S.4.
- Vik, Kjetil (2011): Godtar ikke havneplaner. *iTromsø*. 18.mai. S.6.
- Vik, Kjetil (2011): Stopper terminalen. *iTromsø*. 10.mai. S. 12.
- Vik, Kjetil (2010): Lyttet til protestene. *iTromsø*. 17.desember. S.5.

Offentlige dokumenter:

- Kommunedelplan for Tromsø sentrum - Sentrumsplanen. Datert: 02.04.07.
- Plan 1517. Prostneset med havneterminal - Delutredning kulturmiljø. Datert: 01.02.2011.
- Plan 1517. Prostneset med havneterminal. Detaljreguleringsplan med konsekvensutredning. Datert: 01.02.2011.
- Plan 1718. Kaiutvidelse Prostneset. Forslagsstillers planbeskrivelse. Datert: 15.09.2009.
- Riksantikvaren: Reguleringsplan for Prostneset, Tromsø Kommune. Innsigelse.
- Saksframlegg, Tromsø Kommune. 1517 Reguleringsplan for Prostneset. Merknadsbehandling – Endelig vedtak. Datert: 25.05.2011.
- Saksprotokoll, kommunestyret, sak 184/09. Datert møtedato 20.10.2009.

Annet:

- Bjørneboe, Jens og Søholt, Susanne (1998): *På lag med befolkningen – medvirkningsplanlegging i tre tettsteder. Prosjektrapport 230/1998*. Byggforsk, Norsk byggforskningsinstitutt.

Norske arkitektkonkurranser 375. *Prostneset. Arkitektkonkurranse*. Tillegg til Arkitektnytt 6/03.

Riksantikvaren: NB-rapport. Byer med delområder. Tromsø: Ishavskatedralen. Sentrum. 30.09.2011.

Internettkilder:

Barth-Heyerdahl, Øystein (2011): Blir forsinket igjen.
<http://www.nordlys.no/nyheter/article5599772.ece> Hentet: 10.05.2011.

Ukjent forfatter: 5000 mot nye Prostneset.
<http://www.nordlys.no/nyheter/article4238139.ece> Hentet: 02.05.2011.

Lov om kulturminner (Kulturminneloven),
<http://www.lovdatab.no/all/nl-19780609-050.html> Hentet 18.01.2012.

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (Plan- og bygningsloven),
<http://www.lovdatab.no/all/nl-20080627-071.html> Hentet: 02.05.2011.

Om Tromsø Domkirke:
<http://www.kirken.tromso.no/nb-no/menigheterkirker/domkirkenmenighet/tromsødomkirke.aspx> Hentet: 19.10.2012.

Vedlegg 1 –7: Intervjuguider.

1 INTERVJUGUIDE – SAKSBEHANDLER

Planprosess - generelt:

- Hvor lenge har du vært prosjektleder? (*Hvem var evt leder før deg?*)
- Kan du kort beskrive saksgangen i prosjektet? (*Kronologi: Behandling, høringsrunder o.l*)
- Hvordan har prosessen vært organisert underveis? (*Tidsbruk, antall personer, ansvarsfordeling o.l*)
 - Hvilke forhåndskunnskaper ble hentet inn før behandling av saken?
 - Har det vært avvik fra standard saksgang i denne saken? (*Hva og hvorfor?*)
 - Har tidligere erfaringer fra liknende saker innvirket på prosessen/ resultatet? (*Eks. sentrum terrasse*).
 - Hvordan har relasjonen/ samarbeidet til utbygger vært underveis i prosessen?
 - Har utbygger stilt spesifikke krav til terminalbygget som det har vært vanskelig å imøtekomme? (*Eks. minimumsareal til utleie?*)
 - Hva har vært de største utfordringene i prosessen?

Påvirkningsmulighet utenfra/(f.eks. Aksjon Prostneset):

- Har det vært gjennomført offentlig ettersyn og høringer utover minimumskrav i Plan- og bygningsloven? Hva? (*Eks. folkemøter*).
 - Har offentligheten hatt reell mulighet for å påvirke prosessen?
 - Hvilke hovedhensyn er det som står mot hverandre i denne saken?
 - Hvordan har argumenter i høringsuttalelser blitt vektlagt? (*Lages det en "rangering"?*)
 - Fikk noen argumenter fra høringsene direkte innvirkning på resultatet?
 - Hvordan har dere forholdt dere til "Aksjon Prostneset" underveis? Hadde denne aksjonistgruppa noen direkte innflytelse på prosessen?
 - Er det andre grupper/ organisasjoner som har engasjert seg sterkt i denne saken? (*Hvem?*)

- **(Sjakk-OL:** Har det at Tromsø skal arrangere sjakk-OL i 2014 hatt innvirkning på prosessen? *(Eks. tidspress?)*
 - Har sjakk-OL kommet med ønsker/ forslag ang. terminalen? *(Hva?)*

Planprosess - det endelige utkastet:

- Hvordan var prosessen med å jobbe seg fra tre til et utkast? *(Metode, tidsbruk, argumentasjon o.l)*
 - Hvem deltok i forhandlingene?
 - Hvem sine- (og hvilke innspill) har blitt vektlagt? *(Politikere, høringsuttalelser e.l)*
 - Hva er vunnet i siste utkast? *(Hva er bra)*
 - Hva er gått tapt i siste utkast? *(Hva er mindre bra)*
 - Hva syns du om siste utkast?
 - Hva kunne du evt ønsket annerledes i siste utkast?

Riksantikvarens innsigelser:

- Hvordan forholder kommunen seg til riksantikvarens innsigelser?
 - Hva gjør kommunen nå i forhold til riksantikvaren, før en evt mekling? *(Informasjon, o.l)*
 - Hva tror du blir utfallet av en evt. mekling? *(Ser du for deg at vedtatt bygg vil bli bygget?)*
 - Vil kommunen sette igang evt. forberedelser til bygging før riksantikvaren har kommet til en konklusjon? Hva?
 - Hva blir konsekvensen dersom riksantikvarens innsigelse fører til at bygging av vedtatt terminalbygg ikke kan gjennomføres?

2 INTERVJUGUIDE - LEDER I "AKSJON PROSTNESET"

Om gruppa generelt:

- Når ble gruppa opprettet?
- Hvor mange medlemmer og støttespillere har gruppa?

Byens befolkning:

- Hva har dere gjort for å engasjere/ informere byens befolkning i saken?
- Har dere framtidige planer for å engasjere/ få med byens befolkning?
- Er det lett å få befolkninga med seg i denne saken? Også "offentlig"?
 - *Folkemøte?*

Sak og kommune:

- Hvilket forhold har dere til administrasjon og politikere i forhold til denne saken?
- Mener du de kommunale planleggerne (saksbehandlerne) og kommunepolitikerne tar aksjonistgruppas argumenter seriøst?
- Har aksjonen hatt direkte eller indirekte påvirkning av nåværende utkast?
(*Hva? Hvorfor/ hvorfor ikke?*)
- Hva er vunnet/gått tapt i dette utkastet?
- Hva syns du om vedtatt utkast av terminalen?
- Hva ville du ønsket annerledes? (*Hvorfor?*)

Riksantikvaren:

- Har du forståelse for at riksantikvaren midlertidig har stoppet byggestart?
- Har dere hatt kontakt med riksantikvaren underveis i prosessen?
- Gjør dere noe for å informere/ påvirke riksantikvaren før en evt mekling?
 - Hva tror du blir utfallet av en evt mekling?

Annet:

- Hvorfor engasjerte du deg i denne saken?
- Har du engasjert deg i utbyggingssaker tidligere? (*Hvorfor? Hvilke?*)
- Tror du at du kan komme til å engasjere deg i liknende saker i fremtiden?
- Hvilke positive og negative erfaringer fra denne aksjonen er viktig å ta med seg til evt. framtidige aksjoner?

3 INTERVJUGUIDE – HAVNEDIREKTØR

Generelt:

- Har du vært med i hele prosessen, evt når kom du inn?
- Hvilken rolle har Tromsø Havn spilt i prosessen med å få ny terminal?
 - Var det Tromsø Havn som kom med initiativet til en fornying/utbygging? (*Evt hvem andre?*)
 - Hvilke føringer/ krav stilte Tromsø Havn til arkitektkonkurransen? (*Innhold, størrelse, utforming, etc.*)

Planlagt terminal:

- Hva er Tromsø Havns ansvarsområde i forhold til ny terminal?
 - Ligger det noen regler for ”minstekrav” som skal tilbys de reisende? (*Har Tromsø havn noen plikter overfor reisende i forhold til å kunne tilby en terminal, som venterom, toalett, etc*)
 - Sikkerhet.
- Har dere stilt spesifikke krav utover det lovpålagte, for å iverksette bygging? (*Eks. arealkrav for utleie?*)(*Hvorfor/ hvorfor ikke?*)
- Hvordan har samarbeidet med kommunen vært underveis i prosessen?
- Hva syns du om det foreløpig siste utkastet av terminalen? (1B) (*hva er tapt/vunnet?*)
- Kunne du ønsket noe annerledes i den foreløpig siste utgaven? (Hva? Hvorfor?)

Arkitektene:

- Har arkitektene noe de skulle ha sagt, kan de ”underkjenne” evt endringer?
- Hva sier arkitektene om endringene som er gjort (fra første utkast til ”Alternativ 1B).

Riksantikvarens innsigelser:

- Har du forståelse for at riksantikvaren stoppet prosessen?
 - Hvilke konsekvenser kan dette få?
 - Hva blir veien videre, nå som meklinga er avbrutt?

- Har du noen visjoner om hva som blir resultatet av departementets behandling?
- (Er det aktuelt for Tromsø Havn å iverksette ny prosess og planlegge en terminal som imøtegår Riksantikvarens innsigelser?)
- Hvordan tror du Prostneset ser ut om ca fem år?

Aksjon Prostneset:

Har du hatt noen direkte kontakt med ”Aksjon Prostneset” underveis? (*Evt hva/ på hvilken måte?*)

4 INTERVJUGUIDE - FYLKESKONSERVATOR

- Hvilken rolle har Fylkeskommunen hatt i prosessen?
- Har Fylkeskommunen kommet med konkrete forslag til endringer i framlagte utkast?
- Har Fylkeskommunen noen forpliktelser for ventelokaler for de reisende? (evt ”minstekrav” for venteromsfasiliteter” Eks. *Skal det være tilgjengelig toalett på kaia*)?
- Hvordan har samarbeidet med kommunen/ Tromsø havn vært underveis i prosessen?
- Har dere hatt kontakt med Aksjon Prostneset underveis i prosessen? (Hva? Hvilken kontakt?)
- Hva syns du om foreløpig siste utkast av terminalen?
 - Hva er vunnet i siste utkast? (*Hva er bra*)
 - Hva er gått tapt i siste utkast? (*Hva er mindre bra*)
- Hvordan ønsker Fylkeskommunen at Prostneset skal se ut i framtiden?
- Hva tror du miljøverndepartementets avgjørelse blir?
- Bistår Fylkeskommunen Miljøverndep. i deres arbeid med å avgjøre saken?
- Hva tror du resultatet blir dersom Tromsø Havn skrinlegger byggeplanen?

5 INTERVJUGUIDE - MEDLEMMER PLANUTVALGET/ BYUTVIKLINGSKOMITEEN

- Hvor fritt sto du meningsmessig i utvalget/komiteen (i forhold til partigruppa)?
- Føler du at dine meninger ble hørt/ tatt hensyn til i planutvalget/byutviklingskomiteen i denne saken?
- Hva synes du er viktigst å ta hensyn til i avgjørelsen rundt utseende, innhold og størrelse i haveterminalen? (*Bymiljø, økonomi, siktlinje, kommersielle interesser, osv*)
- Hva synes du har vært de største utfordringene i prosessen rundt ny havneterminal?
- Har du hatt mange henvendelser fra interessenter i denne saken?
- Hva synes du om foreløpig siste utkast av terminalen?
 - Hva er vunnet i siste utkast? (*Hva er bra*)
 - Hva er gått tapt i siste utkast? (*Hva er mindre bra*)
- Har du forståelse for at riksantikvaren stoppet byggestart?
- Har du inntrykk at denne saken er blitt et prestisjeprosjekt?
- Har du inntrykk av at det foregår maktspill i denne saken? (*Hvem? Hvordan?*)
- Hva tror du Miljøverndepartementets avgjørelse blir?
- Hva ser du for deg resultatet blir på Prostneset dersom Tromsø havn ikke får bygge?

6 INTERVJUGUIDE - RIKSANTIKVAREN

- Når startet Riksantikvaren å jobbe med denne saken?
- Kan du beskrive saksgangen i Riksantikvarens arbeid i denne saken? (*Hvordan går RA fram i en sak som dette? Prosedyrer, rutine etc*)
- Har RA ulike ”viktighetsgrader” av verneverdi?
(*Altså: Er det ulike grader av hvor sterkt RA står på kravet om bevaring, avhenger dette av hvordan ulike verneverdier er kategorisert? I så fall, hvilken grad har Prostneset?*)
- RA har fått kritikk for å være fraværende inntil ”siste liten”, mener du dette er en riktig kritikk?
- Hvordan vurderer du Troms fylkeskommunes håndtering av saken?
- Hvordan var (er) samarbeidet med de øvrige involverte parter i saken?
- Opplever dere konkret motstand/ støtte for innsigelsen? (*Eks fra grupper/ enkeltpersoner?*)
- Bistår Riksantikvaren Miljøverndep. i deres arbeid med å avgjøre saken?
(*Hvordan? Informasjon, etc.*)
- Hva håper/tror du blir miljøverndepartementets avgjørelse?

7 INTERVJUGUIDE – MILJØVERNDEPARTEMENTET

- Kan du beskrive saksgangen i MD sitt arbeid i denne saken? (*Hvordan går MD fram i en sak som dette? Prosedyrer, rutine etc*)
- Er saken om Prostneset en ”normalsak”, eller er det spesielle faktorer her?
- Hvordan er samarbeidet med de involverte parter i saken?
- Hva vektlegges når dere utarbeider deres anbefaling? (*Argumenter, økonomiske hensyn, vernehensyn, etc?*)
- Hvor langt i prosessen er dere nå?
- Når forventer dere å kunne legge fram deres innstilling?

Vedlegg 8: Informantskriv (eksempel - Riksantikvaren).

FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I INTERVJU

I forbindelse med mitt studie i ”Samfunnsplanlegging og kulturforståelse” ved Universitetet i Tromsø, jobber jeg nå med å innhente informasjon til min masteroppgave. Oppgaven omhandler prosessen rundt den planlagte nye havneterminalen på Prostneset i Tromsø. Jeg er blant annet interessert i prosessen fram til endelig vedtak og hvilke argumenter som ble vektlagt i beslutningene underveis. Jeg ønsker også å finne ut hvilke strategier ulike interessegrupper har benyttet for å påvirke utfallet i denne saken.

I forbindelse med dette arbeidet ønsker jeg å gjøre et intervju med deg. Spørsmålene vil hovedsakelig dreie seg om Riksantikvarens rolle i prosessen. Intervjuet tar ca en time. Dersom du tillater det vil det bli gjort lydopptak underveis. Jeg intervjuer også andre med sentrale roller i prosessen. I den ferdige oppgaven vil du kunne identifiseres indirekte ut fra din stilling, selv om du ikke identifiseres med navn. Du har mulighet til å godkjenne egne opplysninger før publisering.

Det er frivillig å delta i denne studien og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Innsamlede opplysninger behandles konfidensielt. Lydopptak slettes og det øvrige datamaterialet anonymiseres når arbeidet med oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2012. Studien er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunns-vitenskapelig datatjeneste A/S.

Er det noe du lurer på er du velkommen til å ta kontakt via e-post iny007@post.uit.no eller telefon (tlf.nr.). Du kan også kontakte min veileder via e-post, torill.nyseth@uit.no.

Dersom du kan stille til intervju er det fint om du foreslår tid og sted som passer for deg. Du må også skrive under på vedlagte samtykkeerklæring og ta den med til intervjuet.

Vennlig hilsen

Ingvild Nylund
masterstudent, Universitetet i Tromsø.

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt informasjon om studien av prosessen rundt ny havneterminal i Tromsø, og stiller til intervju.

Dato: _____ Signatur: _____

